

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

1998
YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

**1998
YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ**

**Ocak 1998
(Yayın No. TÜSİAD-T/98,226)**

Meşrutiyet Caddesi, No.74 80050 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

*Bu yayının tamamı veya bir bölümü
TÜSİAD "1998 Yılına Girerken Türk Ekonomisi"
referansı yazılmak kaydıyla yayınlanabilir.*

ISSN: 1300-3879

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında Anayasamızın ve Dernekler Kanununun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye’de, Atatürk’ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye’de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanısıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD amaç ve faaliyetlerini, ülke gündeminde bulunan ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini, bilimsel çalışmalar ile destekleyerek kamuoyuna duyurur.

“1998 Yılına Girerken Türk Ekonomisi” adlı bu çalışma, 1997 Aralık ayı itibarıyla bilinen son rakamlara ve 1998 yılı tahminlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada 1997 ve 1998 yılları için verilen tahminler, metin içinde aksi belirtilmedikçe, DPT tarafından hazırlanan 1998 Yılı Programı’ndan alınmıştır.

Bu çalışma, TÜSİAD Ekonomik Araştırmalar Bölümü tarafından hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER VE GENEL DEĞERLENDİRME	7
Bölüm 1	
Ekonominin Genel Dengesi	15
Kaynak-Harcama Dengesi	17
GSMH ve Sektörel Büyüme	19
Sanayi Üretimi	22
Kapasite Kullanımı	23
İstihdam	24
Ücretler	25
Bölüm 2	
Kamu Maliyesi	
Kamu Kesimi Dengesi	27
Konsolide Bütçe	29
1997 Ocak-Ekim Dönemi Gelişmeleri	33
Bütçe Açığının Finansmanı ve Faizler	36
İç Borçlar	38
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	39
Bölüm 3	
Para Politikası ve Parasal Büyüklükler	41
Para Politikası ve Gelişmeler	43
Merkez Bankası Bilançosu	46
Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler	51
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	53
Bölüm 4	
Enflasyon	59
Bölüm 5	
Dış Ekonomik İlişkiler	65
Ödemeler Dengesi	67
Dış Ticaret	67
Cari İşlemler Dengesi	70
Sermaye Hareketleri	73
Uluslararası Rezervler	75
Dış Borçlar	76
Döviz Kurları	77
Bölüm 6	
1998 Yılında Türkiye Ekonomisi Hedefler ve Beklentiler	79
Ek İstatistikî Tablolar	91

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER
VE
GENEL DEĞERLENDİRME

TABLO I - A

Temel Ekonomik Göstergeler I									
	Birim	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
GSMH (1987 sabit fiyatlarıyla)	% Değişme	0.4	6.4	8.1	-6.1	8.0	7.1	6.0	3.0
Tarım		-0.9	4.3	-1.3	-0.7	2.0	4.4	-2.8	3.0
Sanayi		2.7	5.9	8.2	-5.7	12.1	7.1	9.5	3.5
Hizmetler		0.6	6.5	10.7	-6.6	6.3	7.6	7.0	3.0
Nüfus	Bin kişi	57,305	58,401	59,491	60,576	61,644	62,697	63,745	64,786
Kişi başına GSMH	Dolar	2,655	2,744	3,056	2,161	2,788	2,944	2,999	3,156
Sabit sermaye yatırımları	% Değişme	1.2	4.3	24.9	-15.9	9.3	12.1	7.9	4.0
Kamu		1.4	6.1	5.6	-34.8	-0.4	27.8	17.7	4.3
Özel		0.2	3.1	26.8	-9.1	11.3	8.5	5.3	3.9
Toplam tüketim	% Değişme					6.1	7.7	5.3	2.5
Kamu		2.3	9.4	3.7	-3.5	5.4	4.6	5.6	3.2
Özel		2.7	5.7	8.1	-5.4	6.2	8.2	5.2	2.2
GSMH deflatörü	%	59.2	63.5	62.5	107.3	87.2	78.1	83.0	64.0
İşsizlik	%							Nisan	
Genel		8.4	8.0	8.0	7.9	6.6	5.8	5.9	
Kent		12.3	12.0	12.0	11.1	10.0	9.3	9.2	
Kır		5.5	4.9	4.5	5.1	3.9	2.9	3.2	
Enflasyon (Ortalama)	%							Kasım	
Toptan eşya fiyatları		55.4	62.1	58.4	120.7	86.0	75.1	80.2	64.0
Tüketici fiyatları		66.0	70.1	66.1	106.3	89.1	80.3	83.2	
Kamu Kesimi Dengesi (GSMH'ya oran) %									
Kamu kesimi açığı		10.2	10.6	11.7	7.9	5.4	9.0	9.5	8.6
Bütçe açığı		5.3	4.3	6.7	3.9	4.0	8.3	9.0	8.1
KİT açığı		3.1	3.3	2.5	1.4	-0.2	-0.5	-0.6	0.3
Diğer		1.8	3.0	2.5	2.6	1.6	1.2	1.1	0.2
Konsolide Bütçe	Trilyon TL								
Bütçe gelirleri		97	174	351	753	1,404	2,702	5,427	10,800
Bütçe harcamaları		130	222	485	899	1,721	3,940	8,052	14,793
Bütçe açığı		34	47	134	146	317	-1,238	-2,625	-3,993
İç Borç Stoku	Trilyon TL							Eylül	
Tahvil		33	86	191	239	512	1,250	3,223	
Hazine bonosu		18	42	64	304	631	1,528	1,621	
Kamu kağıtları		52	129	255	544	1,143	2,778	4,845	
MB avansı		14	31	70	122	192	371	338	
Kur farkları		32	35	32	133	26	0	0	
Toplam		98	194	357	799	1,361	3,149	5,182	

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak : DPT, TCMB, DİE, Hazine Müsteşarlığı

TABLO I - B

Temel Ekonomik Göstergeler II

	Birim	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Bileşik Faiz Oranı	%							
Yıllık Ağırlıklı Ortalama		87.7	87.6	164.4	121.8	133.5	104.7	
Ortalama Döviz Kurları	% Değişme						Eylül	
Dolar		64.7	69.5	170.6	54.0	77.4	91.5	
Mark		76.0	50.0	178.8	72.9	68.4	60.9	
Parasal Gelişmeler	% Değişme						Ekim	
Emisyon		67.0	73.1	89.3	86.3	76.4	86.5	
M1		66.8	71.9	80.6	65.7	109.9	48.2	
M2		61.4	49.6	102.1	97.7	120.5	70.6	
M2Y		81.9	77.9	133.3	106.5	109.7	71.9	
Toplam TL mevduat		60.1	47.4	122.0	100.9	132.7	113.5	
Mevduat bankaları kredileri		79.1	93.7	80.1	138.9	133.5	101.9	
Dış Ticaret	Milyar dolar							
İhracat		14.7	15.3	18.1	21.6	23.5	26.5	29.6
İthalat		22.9	29.4	23.3	35.7	-42.3	-45.7	-50.0
Dış açık		8.2	14.1	5.2	14.1	19.8	20.0	21.0
Ödemeler Dengesi	Milyar dolar							
Dış ticaret dengesi		-8.2	-14.2	-4.2	-13.2	-18.8	-19.2	-20.1
Görünmeyen işlemler dengesi		7.2	7.7	6.8	10.9	14.1	14.4	15.2
Cari işlemler dengesi		-1.0	-6.4	2.6	-2.3	-4.7	-4.8	-4.9
Cari işlemler dengesi (GSMH'ya oran)	%	-0.6	-3.5	2.0	-1.4	-2.6	-2.5	-2.4
Sermaye hareketleri	Milyar dolar							
Doğrudan yatırımlar		3.6	9.0	-4.2	4.7	9.6	10.0	8.3
Portföy yatırımları		0.8	0.6	0.6	0.8	0.6	0.6	1.2
Uzun vadeli sermaye hareketleri		2.4	3.9	1.2	1.7	0.5	2.5	3.2
Kısa vadeli sermaye hareketleri		-0.9	1.4	-0.8	-0.1	1.6	1.6	1.8
Uluslararası Rezervler	Milyar dolar						Kasım	
Merkez Bankası		6.1	6.2	7.1	12.4	16.5	19.5	
Ticari Bankalar		7.6	10.1	8.0	10.2	9.9	8.9	
Toplam		15.3	17.8	16.5	24.0	27.8	29.8	
Dış Borç Stoku	Milyar dolar						Haziran	
Orta ve uzun vadeli		42.9	48.8	54.3	57.6	59.2	61.3	
Kısa vadeli		12.7	18.5	11.3	15.7	20.5	20.8	
Toplam		55.6	67.4	65.6	73.3	79.7	82.1	
Dış Borç Stoku (GSMH'ya oran)	%							
Orta ve uzun vadeli		27.0	27.0	41.6	34.8	32.2	32.1	
Kısa vadeli		7.9	10.3	8.7	9.5	11.1	10.9	
Toplam		34.9	37.3	50.3	44.3	43.3	43.7	

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak : DPT, TCMB, DİE, Hazine Müsteşarlığı

GENEL DEĞERLENDİRME

1997 yılı, 1996'da olduğu gibi siyasi gündemin ekonomik kararları belirlediği bir yıl olmuştur. Siyasi gelişmelere bağlı olarak ekonomik beklentiler de yıl boyunca ciddi değişimler göstermiştir. Siyasi belirsizliğin, ekonomik aktörlerin gelecek dönemlere ilişkin beklentilerini formüle etmelerini iyice zorlaştırdığı bu ortamda, temel dengesizlikler ağırlaşmaya devam etmiştir.

Son iki yılda beş hükümet kurulmuş; seçim ve iktidar tartışmaları gündemden hiç düşmemiştir. Bu ortam hükümetlerin siyasi riski olabilecek yapısal önlemler almasını engellemiş, genişlemeci politikaların terk edilememesine yol açmıştır. Sonuç olarak, uzun vadeli hiçbir karar alınamamış, ekonomi politikası sadece kısa dönemde piyasa dalgalanmalarını kontrol amacına yönelmiştir.

Seçim sonrasında siyasi belirsizlik ortamı 1997'ye girerken Refahyol hükümetinin piyasalara verdiği olumlu sinyallerle yerini kısmi bir iyimserliğe bırakmıştı. Hazine ihalelerinde vadenin uzaması, faiz oranlarının düşmesi ve borsanın çıkışı bu iyimserliğin sonuçlarıydı. Faiz oranlarındaki düşüş ve iç borçlanma vadesinin uzaması, makroekonomik dengelerdeki düzelmeden değil, alternatif fon değerlendirme piyasalarındaki hareketsizlik ve kamunun yeni borçlanma kaynakları bulmasından kaynaklanmıştı. Ancak, bu iyimser ortam iyi değerlendirilememiş ve makroekonomik dengelerde kalıcı bir düzelme sağlayabilecek önlemler alınamamıştır. Bu nedenle, Şubat ayından itibaren siyasi tartışmaların giderek yoğunlaşması ile birlikte piyasalardaki iyimserlik de kaybolmuştur. Hükümet değişikliği beklentisi iyice yoğunlaşmış, hatta seçim tartışmaları gündeme hakim olmuştur.

Temmuz başında kurulan Anadol-D hükümeti işbaşına geldikten sonra iki yıldan bu yana uygulanmakta olan genişlemeci politikalarda yön değişikliğine gidileceği beklentileri ağırlık kazanmıştı. Yön değişikliğinin belli başlı işaretleri arasında, ekonomi bürokrasisinde yapılan de-

**Hükümetlerin
siyaseten kısa
vadeye
yoğunlaşması
ekonomide uzun
vadeli çözüm
arayışlarına imkan
tanımamaktadır.**

**1997 yılının ilk
çeyreğinde
piyasalara egemen
olan iyimserlik
yapısal reformlar
doğrultusunda
değerlendirileme-
miştir.**

şiklikler, Hazine-Merkez Bankası arasında imzalanan protokol, Hazine'nin iç borçlanma takvimi açıklayacağını duyurması, bütçe açıklarının azaltılması amacıyla petrol ürünleri üzerinden alınan verginin artırılması ve kamu fiyatlarında yapılan yüksek oranlı artışlar sayılabilir. Kısa vadeli bu önlemlerin ardından üç yıllık bir program sonunda enflasyon oranının %3'e çekilmesi kamu kesimi borçlanma gereği oranının %3'e indirilmesi ve ekonominin uzun dönem büyüme eğilimi olan %4-5 çizgisine oturtulması hedefleri açıklanmıştı. Sosyal güvenlik ve vergi reformları da, özelleştirmenin hızlandırılmasının yanısıra, programın başarı şansını güçlendirecek olan yapısal reformlar olarak görülmüştü. Ancak altı aylık dönem içinde, yapısal değişiklikler konusunda mesafe katedilememiş, sosyal güvenlik reformunda gerekli düzenlemelerin sağlanamayacağı ortaya çıkmış, hazırlanmakta olan vergi reformu taslağı, başta mali piyasalar olmak üzere ekonomi üzerindeki muhtemel olumsuz etkileri nedeniyle tartışma yaratmıştır. Üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanan bir vergi reformunun 1997 yılı içinde çıkartılamamış olması, vergi gelirlerinde 1998 yılında da yapısal bir düzelme olasılığını ortadan kaldırmıştır.

Bu koşullar altında, yüksek büyümeye rağmen makroekonomik dengeler daha da bozulmuştur. 1995 ve 1996 yıllarında büyüme hızı sırasıyla % 8.0 ve %7.1 olmuştur. 1997 yılında ise büyümenin %6 olacağı tahmin edilmektedir. Yurtiçi talep kaynaklı bu yüksek büyüme, ancak artan dış açık ve kamu açığı ile sağlanabilmiştir. Kamu açığı oranının 1994'te %7.9'dan 1997'de %9.5'e yükseldiği tahmin edilmektedir. 1994'te 2.6 milyar dolar fazla veren cari işlemler dengesinin 1997 yılında 4.8 milyar dolar açık vereceği beklenmektedir. Giderek büyüyen kamu açığının ağırlaşan finansman yükü sonucunda enflasyon oranı da hızlanmıştır. Yıl sonları itibariyle enflasyon oranı 1995 yılında % 65.6'dan 1996 yılında %84.9'a yükseldikten sonra 1997 yılında %91'e ulaşmıştır.

1998 yılı hedefleri incelendiğinde, bu yıl da ekonomide yapısal bir değişiklik beklenmemesi gerektiği görülmektedir. Büyüme hızının ve yıl sonu enflasyon oranının yarı yarıya azaltılması hedeflenirken üç temel makro dengede kayda değer bir değişiklik öngörülmemektedir. Kamu

Temmuz ayı başında hükümet değişikliğinden sonra yeni hükümet tarafından ekonomide yön değişikliğine gidileceğine dair mesajlar verilmesine rağmen yapısal sorunların çözülmesine yönelik bir önlem alınamamıştır.

Son üç yıldaki yüksek büyüme, makro dengelerdeki bozulma pahasına sağlanabilmiştir.

açığının GSMH içindeki oranı % 9.5'ten %8.6'ya gerilerken, cari işlemler açığının GSMH'ya oranı ise %2.5'ten % 2.4'e gerilemektedir. Tasarruf açığının GSMH'ya oranı ise %5.2'den %5'e inmektedir. Konsolide bütçenin faiz ödemeleri ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler nedeniyle esnekliğinin bulunmaması, radikal önlemler alınmadan, makro dengelerin sürdürülebilir bir büyüme süreci ile uyumlu düzeylere bir yıl içinde çekilmesini engellemektedir.

1998 yılında da makro dengelerde kayda değer bir iyileşme beklenmemektedir.

1998 yılı programının üç yıllık bir istikrar programının birinci yıl hedefleri olarak açıklanmış olmasına rağmen, sonradan programın niteliği ve süresi üzerine yapılan tartışmalar, istikrar programına olan inancı olumsuz etkilemiştir. Bu tartışmaların ardından, IMF ile anlaşma olasılığı ve programın bir yıllık bir şok program mı yoksa üç yıllık bir orta vadeli istikrar programı mı olduğu konuları belirsiz kalmıştır. Hükümetin enflasyon konusundaki kararlılığını göstermek üzere açıklamış olduğu kamu fiyatlarını 6 ay süreyle dondurma kararı da piyasalarda kuşkuyla karşılanmıştır. Bu kararın açıklanmasından 1 ay sonra bu politikanın da uygulanmayacağına işaretleri verilmiştir. Ortada bir istikrar tartışması olmasına ve bir istikrar programının gerekliliğinin toplumsal onay görmesine rağmen, çelişkili ekonomi politikaları ve süregiden siyasi belirsizlik atmosferi, 1998 yılının da kısa vadeli politikalarla geçireceğini düşündürmektedir.

İstikrar programı uygulanacağı beklentileri zayıflamaktadır.

Kısa vadeli politikalara devam edilmesi, son üç yıldır içinde bulunduğumuz yüksek yurtiçi talebe dayalı büyüme sürecinin tıkanması anlamına gelmektedir. Bu büyüme sürecinin sürdürülemez olduğu yıllardan beri gösterilmektedir. Ancak, gerekli reformların yapılmaması durumunda, enflasyon ve kamu açıklarının bu düzeylerini koruması ve 2000 yılında vergi gelirlerinin iç borç faiz ödemelerini dahi karşılamaması söz konusu olabilecektir. Sürdürülemezliği açık bu büyüme sürecinin pratikte de tıkanmasının toplumsal maliyeti bugünkünden daha ağır olacaktır.

İstikrar programının uygulanmaması durumunda bu büyüme süreci tıkanacaktır.

Eski sosyalist ülkelerin dahi geçiş sürecinde kaydettikleri mesafe ortada iken, Türkiye'nin giderek dünyada enflasyonu en yüksek ikinci ülke konumuna gelmesi, kamu açığı ve enflasyonu düşürmek için yeter-

li çabayı gösterememiş olması, 1994 Krizinde ciddi biçimde düşürülmüş olan kredi notunda düzeltmeyi geciktirmektedir. Asya krizinin etkisiyle ağırlaşan uluslararası koşullar Türkiye'nin yurtdışından uygun koşullu kaynak temin etmesini daha da zorlaştırabilecektir. Dolayısıyla, geçmiş yıllardan farklı olarak, 1998 yılında dış dengenin bozulmaması da ekonomi politikasının öncelikleri arasında yer almalıdır.

**Uluslararası
koşulların 1998
yılında ağırlaşacağı
da dikkate
alınmalıdır.**

Ekonomide, özellikle vergi ve sosyal güvenlik alanlarında alınacak önlemlerin etkisinin ancak belli bir zaman farkıyla ortaya çıktığı dikkate alınırsa, 1998 yılında da kısa vadeli politikaların uygulanmaya devam edilmesiyle zaman kaybedilmesine ekonominin tahammülünün kalmadığı görülmektedir. Bu nedenle, son yıllarda olduğu gibi, siyasi değerlendirmelerin iktisadi değerlendirmelerin önüne geçmesine izin verilmemelidir. Orta vadeli bir istikrar programının gerekliliği konusunda giderek güçlenen toplumsal uzlaşma dikkate alınarak gerekli önlemler bir an önce alınmalı ve siyasi kararlılıkla uygulanmalıdır.

**Siyasi
değerlendirmelerin
iktisadi
değerlendirmelerin
önüne geçmesine
izin verilmemelidir.**

B Ö L Ü M

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

KAYNAK-HARCAMA DENGESİ

1997 yılının da önceki iki yıl gibi hedeflenenin üzerinde yüksek bir büyüme hızı yakalanan, ancak makro dengesizliklerde düzelme ve enflasyon oranında gerileme sağlanamayan bir yıl olacağı anlaşılmaktadır. Üç yıl ard arda gelen yüksek büyüme hızları neticesinde kişi başına milli gelir 1994 krizi öncesi düzeyine (3000 USD) ulaşacaktır.

3 yıldan beri gerçekleştirilen yüksek büyüme hızlarına rağmen Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme sürecine girdiği söylenemez.

Kaynak-Harcama Dengesi (Sabit fiyatlarla % değişim)

	1996	1997 program	1997 tahmin
GSMH	7.1	4.0	6.0
Dış kaynak (1)	0.2	-1.1	-0.6
Toplam kaynaklar	6.8	2.8	6.5
Sabit sermaye yatırımları	12.1	7.5	7.9
Kamu	27.8	17.3	17.7
Özel	8.5	5.2	5.3
Stok değişmesi (1)	-1.9	-0.6	0.5
Kamu	0.6	0.2	0.0
Özel	-2.5	-0.8	0.5
Toplam yatırımlar	4.2	4.8	10.1
Kamu	45.2	21.2	17.6
Özel	-3.6	1.1	7.9
Toplam tüketim	7.7	2.1	5.3
Kamu	4.6	5.4	5.6
Özel	8.2	1.6	5.2

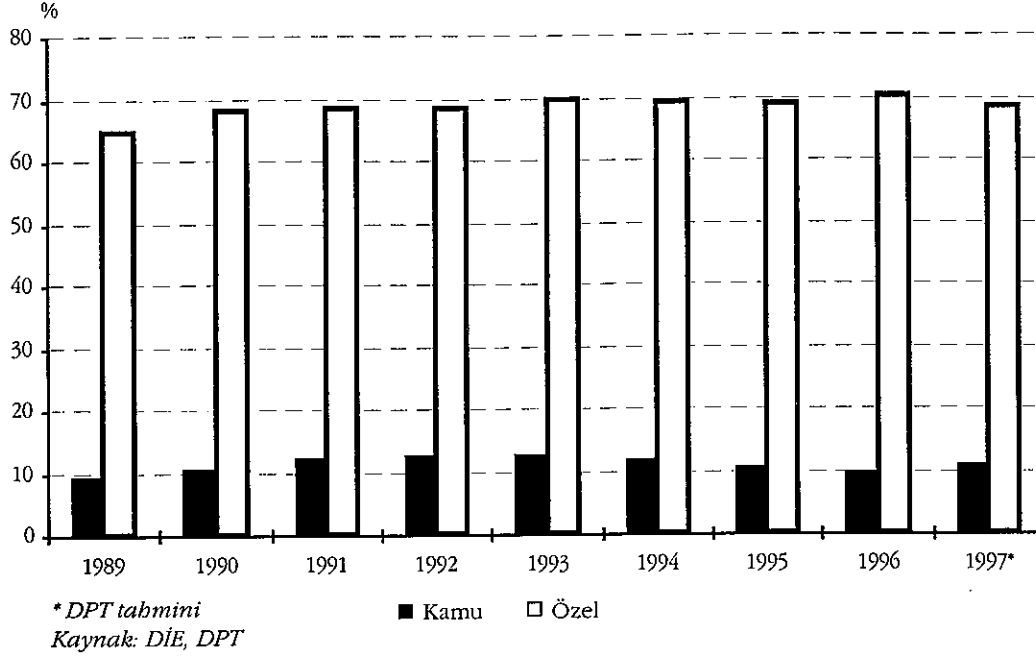
(1) Yüzde değişimler GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

Kaynak: DPT

1995 ve 1996 yıllarının ardından 1997 yılında da yüksek bir büyüme oranı gerçekleşecek olmasına rağmen, Türkiye'nin sürdürülebilir bir kalkınma sürecine girdiğini söylemek mümkün değildir. 1988'den sonra büyüyen makro dengesizlikler, 1997 yılında da düzeltilememiştir. 1997 yılı söz konusu dengesizliklerin giderilmesi için ciddi adımların atıldığı bir yıl da olmamıştır. Daha önce olduğu gibi, 1997 yılında da politik istikrarsızlık ekonomide etkili olmuştur. Makro dengesizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan enflasyon ve Türk lirasının değer kaybı 1997 yılında hızlanarak sürmüştür.

Makroekonomik dengesizlikler düzeltilememiştir.

Tüketim (GSMH içinde % Pay)

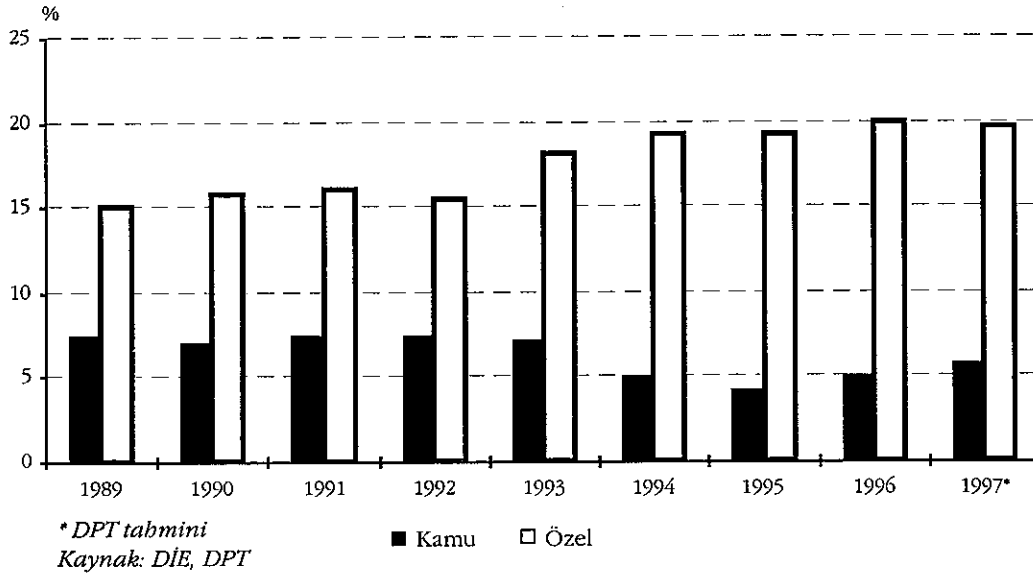
Türkiye ekonomisindeki yüksek büyüme eğilimi iç talep genişlemesine bağlı olarak sürmektedir. DPT'nin verilerine göre, 1997 yılında toplam yurtiçi talebin % 6,5 artacağı, ancak dış dengenin 0,6 puan civarındaki negatif katkısıyla Gayri Safi Milli Hasıla'nın % 6 civarında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Yüksek büyüme iç talep genişlemesinden kaynaklanmaktadır.

1996 yılında % 12,1 gibi bir hızda büyüyen sabit sermaye yatırımlarının artış oranının 1997 yılında % 7,9'a gerileyeceği tahmin edilmektedir. Sabit sermaye yatırımları artış hızının kamu kesiminde % 17,7, özel sektörde ise % 5,3 olması beklenmektedir. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki tedrici gerileme sermaye malı ithalindeki azalma ile de kendini göstermektedir. Reel faizlerin 1996 yılına göre gerilemekle birlikte, yine de çok yüksek sayılabilecek düzeylerde seyrettiği bir ortamda sabit sermaye yatırımlarındaki bu artışlar Türk sanayinin finansman yapısını borçlanmadan çok özkaynağa dayandırdığına işaret etmektedir.

Sabit sermaye yatırımları artmaktadır.

Sabit Sermaye Yatırımları (GSMH içinde % Pay)

Tüm bu gelişmeler sonucunda, sabit sermaye yatırımlarının gayri safi milli hasılaya oranı 1996 yılındaki % 25,9 oranından, 1997 yılında % 26,3'e çıkmıştır. Yurtiçi tasarrufların gayri safi milli hasılaya oranının ise aynı dönemde % 23,9'dan % 24,4'e yükselmesi beklenmektedir.

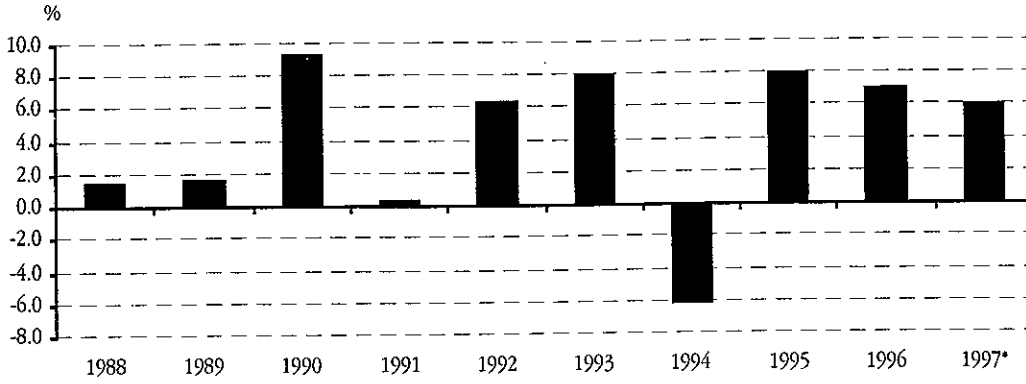
1997 yılında tüketim harcamalarındaki artışın da 1996 yılına göre gerilemesi ve % 5,3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Tüketim harcamalarındaki yavaşlama özel tüketimden kaynaklanmaktadır. GSMH içinde kamu tüketiminin payının %9,5'e çıkması, özel tüketimin payının %68,7'e gerilemesi beklenmektedir. Tarım fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar, ücretlerlerdeki reel artışlar, faiz gelirlerindeki yüksek getirisinin sürmesi, iç talebi canlı tutan etkenler olmuştur.

1997 yılında enflasyondaki hızlanmaya bağlı olarak, özel tüketimde 1996'ya göre kısmi bir yavaşlama beklenmektedir.

GSMH ve Sektörel Büyüme

1994 yılında yaşanan krizden bir yıl içinde çıkan Türkiye ekonomisi 1995 yılında % 8, 1996 yılında da % 7,1 gibi yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır.

GSMH (Yıllık % Değişim)

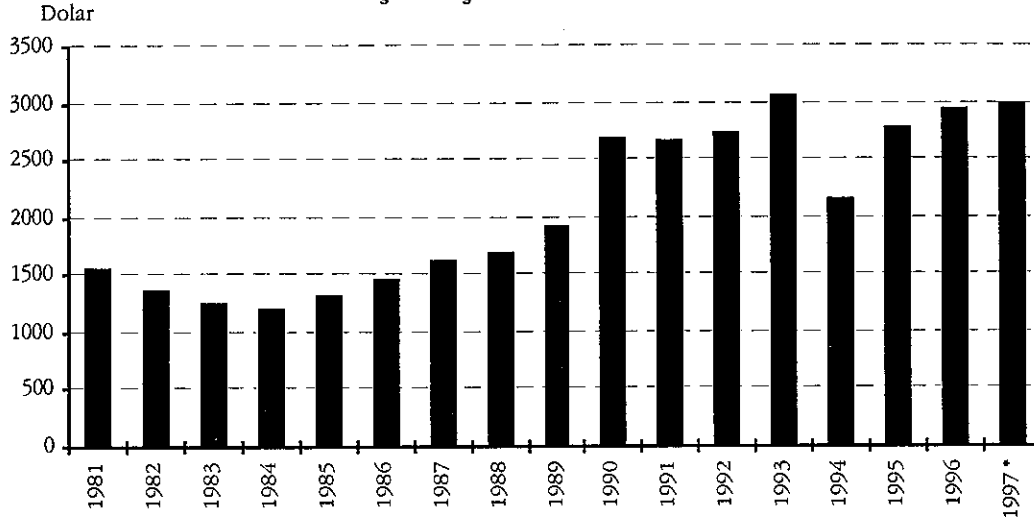

* DPT tahmini
Kaynak: DİE, DPT

1997 yılında ekonomide istikrarın sağlanmasına yönelik politikaların uygulanacağı ve bu politikalar nedeniyle büyüme oranında gerileme yaşanacağı düşüncesiyle 1997 yılı programı büyümenin % 4'te kalacağını öngörüyordu. Ancak, toplam özel sektör yatırımları ve özel sektör tüketiminin beklenenin üzerinde büyümesi gayri safi milli hasıla büyüme oranını yükseltmiştir. DPT, 1997 yılında gayri safi milli hasılanın cari fiyatlarla % 94, 1994 sabit fiyatlarıyla ise % 6 oranında büyüyerek 29 katrilyon TL'ye ulaşacağını öngörmektedir. Böylece, kişi başına milli gelirin 2,944 dolardan 2,999 dolara çıkacağı hesaplanmaktadır.

1997 yılında %4 olması planlanan büyüme hızının %6 olması beklenmektedir.

Kişi Başına Milli Gelir

* DPT tahmini

Kaynak: DİE, DPT

Sektörel olarak reel düzeyde katma değer artışlarına bakıldığında tarım sektöründeki % 2,8 dolayındaki azalma dikkat çekmektedir. Sanayide ise % 9,5 ile 1996 yılından daha yüksek bir artış beklenirken, hizmetler sektöründeki katma değer artışının % 7 olması muhtemeldir.

Sanayi sektörü hızla genişlemeye devam etmiştir.

DİE'nin geçici verilerine göre, GSMH yılın ilk üç çeyreğinde sabit fiyatlarla sırasıyla % 6.1, % 7.1 ve % 5.6 oranlarında artmış ve yılın ilk 9 ayında büyüme hızı % 6.2 olarak gerçekleşmiştir.

Sektörler itibariyle yılın ilk dokuz ayında en yüksek katma değer artışı sanayi sektöründe, % 10.6 olarak gerçekleşmiştir. Ticaret sektörü de sanayi sektörüne paralel bir gelişme göstererek, aynı dönemde % 9.5 büyümüştür. Tarım sektörü ise sabit fiyatlarla katma değer azalışı yaşayan tek sektör olmuştur. Dokuz aylık dönemde tarım % 1,2 gerilemiştir. Öte yandan, büyüyen ithalat hacmine paralel olarak ithalat vergilerinde % 8.4 gibi yüksek bir artış sağlanmıştır.

**Faaliyet Kolları İtibariyle ve Üretici Fiyatlarıyla GSMH
(Sabit fiyatlar itibariyle yıllık % değişim)**

	1996/I	1996/II	1996/III	1996/IV	1997/I	1997/II	1997/III
Tarım	-2.0	5.0	2.1	13.3	-2.3	-1.1	-1.1
Sanayi	8.8	7.4	5.5	7.1	9.5	10.6	11.5
İnşaat	0.4	4.1	6.9	11.0	-1.0	4.0	0.0
Ticaret	11.3	10.5	6.7	8.4	9.7	9.7	9.2
Ulaştırma-haberleşme	13.0	9.2	6.4	3.3	5.2	3.9	4.7
Mali kuruluşlar	1.3	2.5	3.8	1.1	2.1	3.5	3.0
GSYİH	8.7	8.1	5.3	7.0	6.6	6.6	5.4
GSMH	9.5	8.2	5.1	7.0	6.1	7.1	5.6

Kaynak: DİE

Sanayi Üretimi

DİE'nin üç aylık sanayi üretim endeksine göre, 1996 yılında ortalama % 7.7 artış gösteren sanayi üretimi, 1997 yılında da artan tüketime paralel olarak özel sektörün liderliğinde büyümesini sürdürmüştür. İlk 9 aylık verilere göre, sanayi üretimi % 11.2 oranında artış sağlarken, bunun büyük bölümü, % 14.3'lük bir üretim artışı yakalayan özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Kamu sektöründe ise dokuz aylık üretim artışı % 4.3 olarak gerçekleşmiştir. Üçer aylık dönemler itibariyle bakıldığında sanayi üretiminde 1996 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren sürekli olarak artan bir büyüme gözlenmektedir. 1997 yılının ilk çeyreğinde sanayi üretimi % 9,1 oranında büyürken, 1997 yılının ikinci ve üçüncü çeyreklerdeki sanayi üretimi artışı sırasıyla, 10.8 ve 13.4 olarak gerçekleşmiştir.

Sanayide üretim artışının büyük bölümü özel sektörden kaynaklanmıştır.

Üç Aylık Sanayi Üretimi (Ocak-Eylül, yıllık % değişim)

	1996			1997		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Toplam sanayi	-0.9	11.5	7.3	4.3	14.3	11.2
Madencilik	11.3	-17.9	4.0	5.3	12.0	6.7
Enerji	-6.9	121.9	10.2	4.3	19.5	8.4
İmalat	0.1	9.3	7.0	4.0	14.1	11.7
Gıda	5.8	5.4	5.5	-0.2	15.7	10.6
Mensucat	-13.5	9.6	9.0	-13.7	6.1	5.6
Orman ür. ve mob.	-65.7	11.2	2.6	16.7	45.4	44.3
Kağıt ve basım	-36.5	-2.5	-6.4	14.3	1.6	2.7
Kimya	-1.0	7.8	3.5	4.8	16.5	11.0
Taş-Top. day. ür.	-19.7	5.0	3.5	0.8	5.1	4.8
Metal	15.3	-0.4	4.3	7.3	9.7	8.9
Makina	-8.4	18.9	17.5	17.3	21.5	21.3
Diğer imalat	57.9	7.2	8.8	-26.5	26.3	23.8

Kaynak: DİE

Sektörler itibariyle, yılın ilk 3 çeyreğinde en yüksek üretim artışı % 11.7 ile imalat sanayinde gerçekleşmiştir. En yüksek üretim artışı görülen imalat sanayi alt sektörleri % 21 ile makina sanayi, % 10,6 ile gıda sanayi, % 44 ile orman ürünleri ve mobilya sanayi ve % 23,8 ile diğer imalat sanayi olmuştur.

**İmalat sanayindeki
üretim artışı
büyümenin
lokomotifi olmuştur.**

Kapasite Kullanımı

1995 yılında artan üretime paralel olarak yükselen kapasite kullanımı, 1996 yılında da yüksek düzeyini korumuştur. DİE'nin üç aylık imalat sanayi eğilim anketine göre 1996 yılında ortalama % 79 düzeyinde seyreden kapasite kullanım oranı üretimdeki artışa paralel olarak yükselmiştir. Kapasite kullanımı 1997 yılının ilk çeyreğinde % 78.8, ikinci çeyreğinde % 80.3, üçüncü çeyreğinde de % 83.4 olarak gerçekleşmiştir. Eldeki son veri olan Ekim ayı verilerine göre de kapasite kullanım oranı % 81.5'dir. 1996 yılı genelinde kamu sektöründeki kapasite kullanımı özel sektördekinin üzerinde gerçekleşirken, 1997 yılının Ekim ayı itibariyle kamu sektöründeki gerileme neticesinde oranlar birbirine yaklaşmıştır.

**Sanayi üretimine
bağlı olarak,
kapasite kullanımı
artarak üçüncü
çeyrekte % 83.4'e
yükselmiştir.**

Üç Aylık Kapasite Kullanım Oranı

Kaynak: DİE

İstihdam

Kentsel kesimdeki işsizlik oranının da 1996'daki % 9.3 seviyesinden 1997'de % 8.5'e düşmesi beklenmektedir. Bu düşüşteki en önemli pay, % 3.3 oranında istihdam artışı yaşanan hizmet sektöründen kaynaklanmaktadır.

Üretim artışı sonucu işsizlik azalmaktadır.

Bunun yanında, Türkiye'de en az işsizlik kadar önemli bir olgu niteliğini taşıyan eksik istihdam oranının ise, 1996 yılına göre değişmemesi ve % 6 civarında kalması beklenmektedir.

İstihdam

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Top.istihdam (bin kişi)	21,238	21,703	21,628	22,136	22,900	23,030	22,537
İşsiz (bin kişi)	1,787	1,745	1,722	1,740	1,522	1,332	1,336
İşsizlik oranı (%)	8.4	8.0	8.0	7.9	6.6	5.8	5.9
Kent	12.3	12.0	12.0	11.1	10.0	9.3	9.2
Kır	5.5	4.9	4.5	5.1	3.9	2.9	3.2
Eksik istihdam oranı (%)	6.5	7.3	7.3	8.7	6.3	6.2	5.1

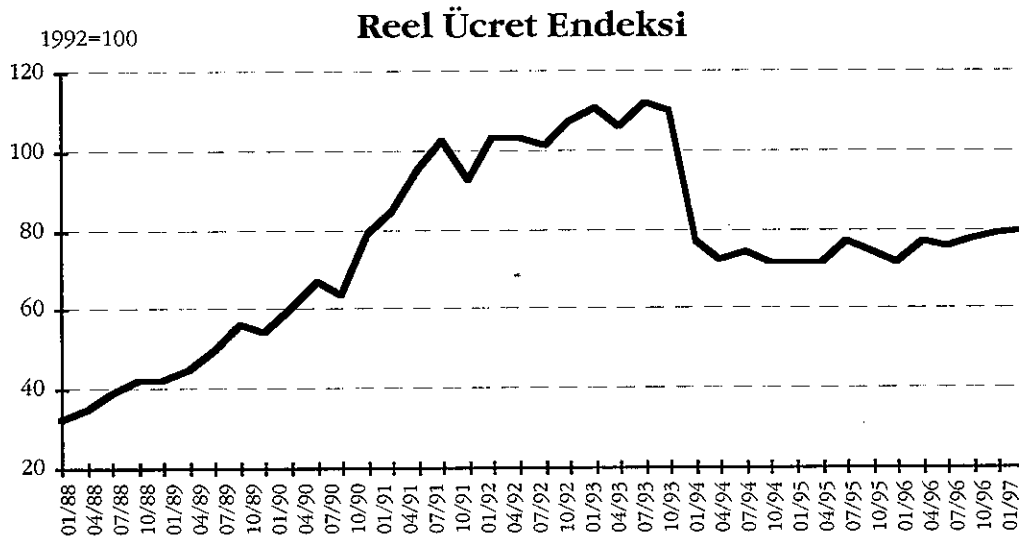
* Nisan itibarıyla

Kaynak: DİE

ÜCRETLER

1994 krizi reel ücretlerin hızla gerilemesine yol açmıştır. DİE tarafından yayınlanan imalat sanayinde reel ücret verilerine göre, reel ücretler 1994 yılının ikinci çeyreğinde hızla gerilemiştir. 1994 ve 1995 yıllarında reel ücretler sırasıyla %19.3 ve % 14.4 azalmıştır. 1996 yılında sanayideki hızlı büyümeyle birlikte özel kesimde reel ücretlerin %2.3 arttığı görülürken, kamu kesiminde reel ücretlerin %4.5 oranında gerilediği gözlenmiştir.

Reel ücretler 1996 yılından itibaren artmaktadır.

Kaynak: DİE

Özel sektörde reel ücretler bir önceki yılın aynı dönemine göre 1997 yılının ilk yarısında artmaya devam etmiştir. Kamu kesiminde ise reel ücretlerin, 1996 yılının aynı dönemine göre, yılın ilk çeyreğinde %2.5 oranında gerilerken, yılın ikinci ve üçüncü çeyreklerinde %17.4 ve %13.7 gibi yüksek oranlarda arttığı görülmüştür. 1997 yılının tamamında, kamu ve özel sektörde reel ücret artışının sırasıyla %40 ve %4.4 olduğu tahmin edilmektedir.

1997 yılında ücretler hem dolar hem de enflasyon karşısında yükselmiştir.

Mamul mal fiyatlarındaki ve işçi ücretlerindeki artışlar karşılaştırıldığında, TCMB verilerine göre, 1996 ve 1997 yıllarında özel sektörde ücret artışlarının özel sektör fiyatlarının üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Kamu kesiminde ise özellikle 1997 yılının mart-haziran döneminde ücret artışlarının kamu mal fiyatlarındaki artışın önemli ölçüde üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1997 Ocak-Haziran döneminde kamu fiyatları artışı %81.1 olurken, kamu ücretlerindeki artış %95.6'ya ulaşmıştır. Aynı dönemde özel sektör fiyatlarındaki ve ücretlerindeki ortalama artışlar ise sırasıyla %87.3 ve %72.3 olmuştur.

16 yaşını dolduranlar için asgari ücret, 1.8.1997'den itibaren bir yıl boyunca geçerli olmak üzere %108.3 oranında artırılarak, 35.437.500 TL'ye yükseltilmiştir. Yıllık ortalama asgari ücret 1997 yılına reel olarak %12.8 artmıştır.

İmalat Sanayinde Üretimde Çalışılan Saat Başına Toplam Nominal Ücretler (TL/Saat)

	Kamu	Özel
1990	11,818	6,024
1991	18,675	13,855
1992	35,772	22,046
1993	60,927	37,395
1994	106,571	58,828
1995	162,266	103,848
1996	276,162	186,877
1997*	486,354	293,624

* 1997 yılının ilk 6 ay ortalamasıdır.

Kaynak: DİE

BÖLÜM 2

KAMU MALİYESİ

Kamu Kesimi Dengesi

Kamu kesiminin özellikle transfer harcamalarındaki hızlı artış, kamu kesimi açığının hızla büyümesine yol açmaktadır. Personel ve yatırım harcamalarında gidilen kısıntıyla kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1993 yılındaki % 11.7 seviyesinden 1995 yılında %5.4'e inmiş, ancak krizin iç borçlanma maliyetlerini yükseltmiş olması nedeniyle bu oran tekrar hızla artarak 1996 yılında % 9'a ulaşmıştır. 1997 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının %0.4'e indirileceği açıklanmış, ancak bu hedefe ulaşılması bir yana, kamu açığı daha da artmıştır. 1997 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'nın %9.5'ine ulaştığı tahmin edilmektedir.

1996 yılında toplam kamu harcamalarının GSMH'ya oranı yükselmeye devam ederek % 31.3'e ulaşmıştır. Vergi gelirlerinin oranı ise %18 olmuştur. Parafiskal gelirler de dahil edildiğinde vergi yükü % 22.3'e ulaşmaktadır. Bu oran OECD ortalamasına göre düşük olmakla birlikte, OECD Amerika ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında yüksektir.

1997 yılında açığın büyümesi faiz dışı harcamaların artışından kaynaklanmıştır. Faiz dışı harcamaların GSMH'ya oranında 2.7 puanlık bir artış olmuştur. Bu artış sonucunda faiz dışı borçlanma gereği oranı %1.7'ye yükselmiştir.

Kamu açığının bileşenlerine bakıldığında, konsolide bütçe açığının 1996 yılında % 8.3'ten 1997 yılında %9.0'a yükseldiği görülmektedir. Böylece, konsolide bütçe açığının toplam kamu açığı içindeki payı %95'e ulaşmıştır. Bu artış, faiz dışı bütçe harcamalarındaki artışın yanı sıra, konsolide bütçe kapsamının genişlemesinden de kaynaklanmıştır.

1997 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının % 9.5 yükselmesi beklenmektedir.

Faiz dışı harcamaların GSMH'ya oranında 2.7 puanlık bir artış olmuştur.

KKBG/GSMH (%)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Konsolide bütçe	5.3	4.3	6.7	3.9	4.0	8.3	9.0
KİT	3.1	3.3	2.5	1.4	-0.2	-0.5	-0.6
Mahalli idareler	0.3	0.8	0.8	0.4	0.2	0.4	0.4
Sosyal güvenlik kurumları	0.1	0.2	0.6	0.6	0.6	0.2	0.0
Diğer	1.3	2.0	1.1	1.6	0.5	0.6	0.7
Toplam	10.2	10.6	11.7	7.9	5.4	9.0	9.5

* Gerçekleşme tahmini
Kaynak: DPT

Temel sosyal güvenlik prensiplerinden sapmalar nedeniyle sosyal güvenlik sistemindeki açık giderek büyümektedir. Bütçe transferleri hariç tutulduğunda, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının 1997 yılında % 154 oranında büyüyerek 642 trilyon TL'ye ulaştığı tahmin edilmektedir. Böylelikle, sistemdeki açığın GSMH'ya oranının 1996 yılında %1.7'den 1997 yılında %2.2'ye yükseleceği sanılmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminin 4.2 milyar dolarlık açığı bütçe transferleri ile kapatılmıştır.

1990-96 döneminde aktif sigortalılar % 19 artarken aylık alanlar % 47 artmış, bunun sonucu olarak, en az 4 olması gereken aktif/pasif sigortalı oranı 1996'da 1.8'e düşmüştür. 1993 yılında %94.9 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranının 1997 yılında %75'e indiği tahmin edilmektedir. Sosyal güvenlik sistemi açığının 1998 yılında 1.2 katrilyon TL ile GSMH'nın %2.5'ine yükseleceği öngörülmektedir. Açığın giderek makroekonomik dengeleri tehdit eder hale gelmesine karşılık, 1996 yılında işgücünün ancak %47.6'sını kapsama alabilen bu sistemin bir an önce reforme edilmesi kaçınılmazdır.

Kamu açığının büyümesine katkı yapan bir diğer faktör de işletmeci KİT'lerin borçlanma gereği GSMH oranındaki bir puanlık bozulma olmuştur.

İşletmeci KİT finansman dengesinde 1991 yılından itibaren görülen düzelme 1996 yılında durmuştur. Bütçe transferleri hariç tutulduğunda 1992 yılında %4.5'e ulaşan KİT borçlanma gereği/GSMH oranı 1996 yı-

lına kadar giderek azalmış ve bu yılda % 0.1 finansman fazlası verilmiştir. Ancak bu eğilim 1997 yılında tersine dönmüştür. 1997'de KİT finansman dengesinin GSMH'ya oranla % 1 açık verdiği tahmin edilmektedir. Bu bozulmada işçi ücretleri ve tarımsal destekleme alımları nedeniyle artan maliyetler etkili olmuştur. Bu kuruluşlarda, dönem karı 1996 yılında 187 trilyon TL.'den 1997 yılında 429 trilyon TL'ye yükselmiştir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlarda ise 1997 yılında da 1996 yılında olduğu gibi GSMH'ya oranla %0.5 finansman açığı verileceği tahmin edilmektedir. Bu kuruluşlarda, 1996 yılındaki 13.5 trilyon TL. dönem karı, Tüpraş'ın artan zararı ve Petkim'in azalan karı sonucunda 1997 yılında 26.2 trilyon TL dönem zararına dönüşmüştür.

Konsolide Bütçe

1994 krizi ile birlikte faiz dışı bütçe harcamalarının kısılmasıyla düşürülen bütçe açığı, 1996 başından itibaren mali disiplinden uzaklaşılmasıyla, yeniden artmaya başlamıştır. Faiz dışı harcamalar % 115 yükselmiş ve GSMH'ya oranla 1995 yılındaki % 14.6 seviyesinden yaklaşık iki puanlık artışla 1996 yılında % 16.5'e çıkmıştır. Bu artışta, sosyal güvenlik kuruluşlarına transferlerin, savunma ve güvenlik harcamalarının ve kamu personel giderlerinin artması etkili olmuştur. Faiz harcamaları da %160 artarak GSMH içindeki payı %7.3'ten %10'a yükselmiştir. Böylece 1996 yılında toplam harcamalar % 130 oranında artarken gelirlerdeki artış % 93.6 olmuş, bütçe 1,238 trilyon TL (GSMH'nın %8.3'ü) açık vermiştir.

Konsolide bütçenin 1997 yılında denk bağlanması hedeflenmişti. Taslakta toplam harcamaların % 58.5, gelirlerin de % 136.3 artması, bütçe büyüklüğünün 6,255 trilyon TL düzeyine yükselmesi öngörülmüştü. Ancak planlananın üzerinde artan harcamalar ve gerçekleşmeyen vergi dışı gelirler neticesinde, konsolide bütçe açığı, kapanmak bir yana, daha da büyüyerek GSMH'nın %9'una yükselmiştir.

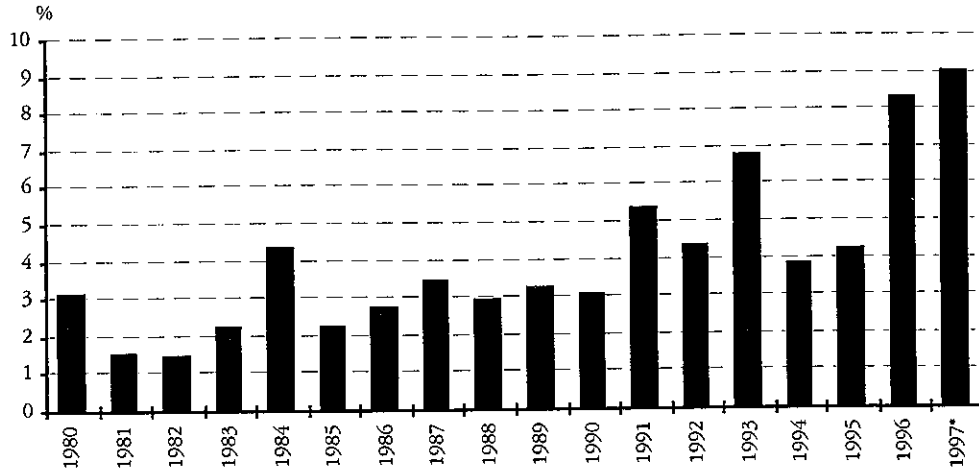
İşletmeci KİT'lerin finansman açığı, bütçe transferleri hariç tutulduğunda, 2 milyar dolara ulaşmıştır.

Bütçe açığı 1996'da GSMH'nın %8.3'üne yükselmiştir.

Bütçenin 1997 için denk planlanmasına karşılık 16 milyar dolar kadar açık vereceği tahmin edilmektedir.

Bütçe Açığı/GSMH

* DPT tahmini

Kaynak: DPT, DİE

1997 bütçesinde planlanan ile gerçekleşen gelirler arasındaki fark, kaynak paketlerinden beklenen 1,160 trilyon TL tutarındaki gelirin gerçekleşmemesinden kaynaklanmıştır. (Ağustos 1997 itibariyle kaynak paketlerinden sadece 15 trilyon TL elde edilmiştir.) Böylece bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranı % 24.7 olarak hedeflenmesine karşılık % 18.7'de kaldığı tahmin edilmektedir.

Kaynak paketlerinden beklenen gelir sağlanamamıştır.

Sosyal güvenlik kuruluşlarına ve kamu bankalarına yapılan yüksek tutarlı transferler, tarımsal destekleme alımları için yapılan ödemeler, kamu personeline yapılan yüksek ücret artışları, harcamaların planlanana üzerinde artmasına yol açmıştır. 1997 için tahsis edilmiş olan 6,255 trilyonluk ödenegin %70'inin ilk dokuz ay içinde kullanılmış olması ek bütçe gerektirmiştir. Ek ödenekle birlikte toplam harcamaların 8,052 trilyon TL'ye çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda, harcamaların GSMH'ya oranı, % 24.7 olarak hedeflenmesine karşılık % 27.7'ye yükselmektedir.

Harcamalar planlanandan daha hızlı artmıştır.

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	1996	1997 program	1997 tahmin
Gelirler	2,702	6,254	5,427
Vergiler	2,244	4,368	5,406
Harcamalar	3,940	6,254	8,052
Personel	974	1,675	2,100
Diğer cari	309	670	690
Yatırım	238	524	600
Faiz ödemeleri	1,497	1,864	2,291
Diğer transferler	243	1,522	2,371
Faiz dışı denge	259	1,864	-334
Bütçe dengesi	-1,238	0	-2,625

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

1997 bütçesinin gelirleri incelendiğinde, vergi gelirlerinin toplam gelirler içindeki payının artmaya devam ederek % 83.1'e ulaştığı görülmektedir. 1996 yılı rakamlarına göre, toplam vergi gelirleri içinde en büyük paya sahip olan kalem %35 ile katma değer vergisidir. Toplam vergi gelirleri içinde, gelir vergisinin payı % 30.1 iken kurumlar vergisinin payı ise %8.4'tür. Bu durum, dolaylı vergilerin ağırlığının artarak %60'a çıkmasına neden olmaktadır. Vergi tabanını genişletici bir vergi reformunun yapılamaması bir yandan vergi ödeyen kesim üzerindeki vergi yükünü ağırlaştırırken, diğer yandan da kamu harcamalarının sağlıklı bir şekilde finanse edilmesini güçleştirmektedir.

Vergi tabanının darlığı vergi adaletsizliğine ve kamu harcamalarının borçlanmayla finanse edilmesine neden olmaktadır.

Bütçe Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Dolaylı ver./Vergi g.	47.7	49.6	51.4	51.7	57.5	59.9	59.9
Vergi g./Top. gelir	78.8	79.5	74	78.2	76.9	83.1	83.1
Vergi g./Top. harcama	59.4	63.9	54.5	65.4	63.4	56.5	56.5

* DPT tahmini

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

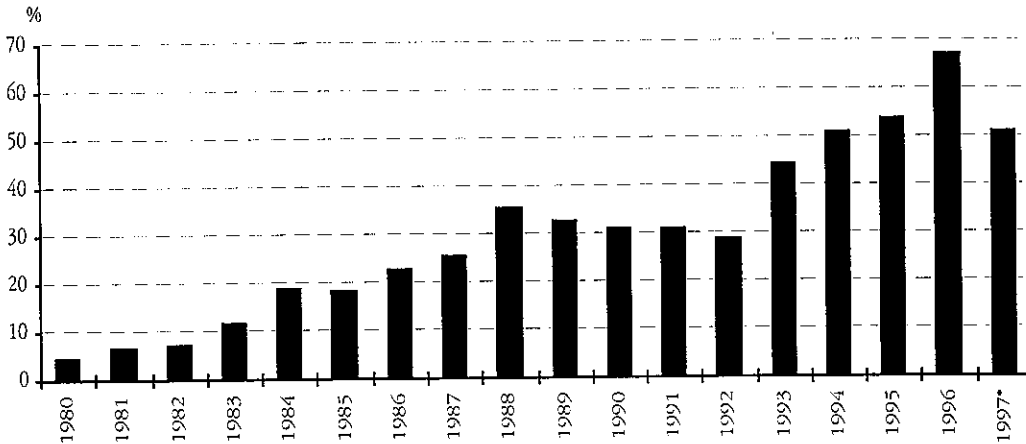
Bütçe açığındaki bozulma faiz dışı harcamalardaki artıştan kaynaklanmıştır. 1996 yılında, bütçe açığında 1994 ve 1995 yıllarında sağlanan disiplin ortadan kalkarken, kamu muhasebe sistemindeki değişiklik de açık rakamını büyütülmüştür.

1997 bütçesinin harcamalar yapısı incelendiğinde, faiz ödemelerinin toplam harcamalar içindeki payının 1996 yılında %38'den 1997 yılında %29 seviyelerine gerilemesi dikkat çekicidir. Bu durum yılın ilk altı aylık döneminde bütçe açığının finansmanında vadenin uzamasından kaynaklanmıştır. İç borçlanmanın ortalama vade yapısı 1995 yılında 206 günden 1996'da 195 güne geriledikten sonra, 1997 yılında tahminen 380 güne uzamıştır. Ayrıca, kaynak paketleri çerçevesinde Hazine'nin kamu tek hesabından ve 2 milyar DM tutarında bedelsiz ithalat hesabından kaynak kullanması da iç borçlanma ihtiyacını azaltarak faiz yükünün azalmasını sağlamıştır. Böylece faiz ödemelerinin 1997 yılında sadece %53 artması beklenmektedir. Bu durum faiz ödemelerinin vergi gelirlerine oranının 1996 yılında %67'den 1997 yılında %50'ye düşmesine neden olmuştur. Ancak, önümüzdeki yıllara kaydırılmış olan faiz yükünün, faiz ve enflasyon oranlarının bugünkü seviyelerini koruması halinde, 2000 yılında vergi gelirleri ile karşılanması mümkün olmayacaktır.

**Faiz dışı bütçe fazlası
1997 yılında açığa
dönüştür.**

**İç borçlanmada
vadelerin uzatılması
faiz yükünü
önümüzdeki yıllara
ertelemiştir.**

Faiz Giderlerinin Vergi Gelirlerine Oranı

* DPT tabmini

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

İç borç faiz harcamalarının GSMH içindeki payının 1996 yılında %8.9'dan 1997 yılında %6.8'e gerilemesine karşılık diğer transferlerdeki büyüme nedeniyle toplam transferlerin GSMH'ya oranı %16 civarında kalmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin giderek ağırlaşan sorunları nedeniyle bu kurumlara bütçeden yapılan transferlerin GSMH içindeki payı artmaktadır. 1997 yılında SSK ve Emekli Sandığı'nın gayrimenkul satışından gelir elde edileceği beklentisiyle sosyal güvenlik kurumlarına yapılacak transferler 530 trilyon TL olarak belirlenmişti. Ancak, bu gelirlerin gerçekleşmemesi nedeniyle 1997 yılında sosyal güvenlik kurumlarına bütçeden yapılan transferler 780 trilyon TL ile GSMH'nın %2.7'sine yükselmiştir.

Faiz yükündeki düşüşe karşılık transfer harcamaları azalmamıştır.

1997 programında, bütçenin denk gerçekleşeceği varsayımı altında, süresi gelen iç ve dış borçlarının uzun vadeli iç borçlanma yoluyla karşılanması hedeflenmişti. Hazine, net 113 trilyon TL tutarında dış borç ve net 1,354 trilyon TL tutarında Hazine bonosu geri ödemesini, 135.6 trilyon TL tutarında Merkez Bankası kısa vadeli avansı ve 1,412 trilyon TL tutarında devlet tahvili cinsinden net borçlanma ile finanse etmeyi programlamıştı. Ancak, ilk on aylık dönemde, bütçenin de açık vermesi borçlanma ihtiyacını programda belirtilen tutarların üzerine çıkartmıştır. Dış borçlanma ve tahvil yoluyla borçlanmada program hedeflerine yakın gerçekleştirmeler beklenirken, bütçe açığının finansmanı Hazine bonosu yoluyla borçlanmayı zorunlu kılmıştır. 1997 içinde kısa vadeli iç borçlanmanın net 1,195 trilyon TL'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Bütçe açığının finansmanı iç borçlanmayla yapılmıştır.

1997 Ocak-Ekim Dönemi Gelişmeleri

1997 yılının ilk on ayındaki bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde, bütçe açığının geçen seneki 693 trilyon TL'den 594.3 trilyon TL'ye indiği, nakit açığının ise 913 trilyon TL'den 1,311 trilyon TL'ye çıktığı görülmektedir. Bütçe açığının geçen seneye göre azalma gösterirken nakit açığının artması ödeneklerin tükenmesinden kaynaklanmıştır. Ödeneklerin tükenmiş olması, başta Emekli sandığına yapılan transferler ve iç

borç faiz ödemeleri olmak üzere yapılan harcamaların bütçeye gider yazılmasını engelleyerek toplam bütçe açığının gerçek durumu yansıtmamasını önlemiştir. Bütçe açığının neredeyse yarısının yılın son aylarında ortaya çıktığı dikkate alınır, bütçe açığının yıl sonunda 2.5 katrilyon TL civarında açık vereceği düşünülmektedir. Hükümet tahminleri de bütçe açığının 2,625 trilyon TL'ye ulaşacağı şeklindedir. Bu durumda, 1997 bütçe açığının GSMH'ya oranı %9'a yükselmektedir.

İlk on aylık bütçe açığı, denk planlanan bütçenin 2.5 katrilyon civarında açık vereceğini göstermiştir.

İlk on aylık dönemde bütçe gelirleri geçen senenin aynı dönemine göre %105.9 ile enflasyonun 20 puanın üzerinde artmıştır. Vergi gelirleri hedeflere uygun bir gelişme gösterirken vergi dışı gelirlerde hedefe ulaşamamıştır. Kaynak paketlerinden beklenen gelirlerin de dahil edilmesiyle, vergi dışı gelirlerde 1,445 trilyon TL gelir hedeflenmesine karşılık yılın ilk 10 aylık döneminde 645 trilyon TL sağlanabilmiştir. Vergi gelirlerindeki artışta devlet iç borçlanma senetleri faizlerine getirilen %12 stopaj ve akaryakıt tüketim vergisi oranlarının Temmuz ayından geçerli olmak üzere artırılması rol oynamıştır.

Vergi gelirleri enflasyonun 20 puan üzerinde artış göstermiştir.

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	Ocak-Ekim 1996	Ocak-Ekim 1997	% değişim
Gelirler	2,105.4	4,334.4	105.9
Vergiler	1,750.6	3,617.5	106.6
Dolaysız	715.4	1,499.5	109.6
Dolaylı	1,035.2	2,118.0	104.6
Vergi dışı gelirler	322.1	644.7	100.2
Katma bütçe	32.7	72.7	122.2
Harcamalar	2,798.7	4,930.9	76.2
Personel	782.3	1,673.9	114.0
Diğer cari	170.2	355.0	108.6
Yatırım	147.1	379.7	158.2
Faiz ödemeleri	1,053.5	1,286.8	22.1
İç borç	918.6	1,055.3	14.9
Dış borç	135.0	231.5	71.5
KIT'lere transferler	50.0	79.1	58.1
Diğer transferler	595.7	1,156.4	94.1
Faiz dışı denge	360.2	692.5	92.2
Bütçe dengesi	-693.3	-594.3	-14.3
Bütçe nakit dengesi	-913.4	-1311.0	43.5
TÜFE			82.6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DİE

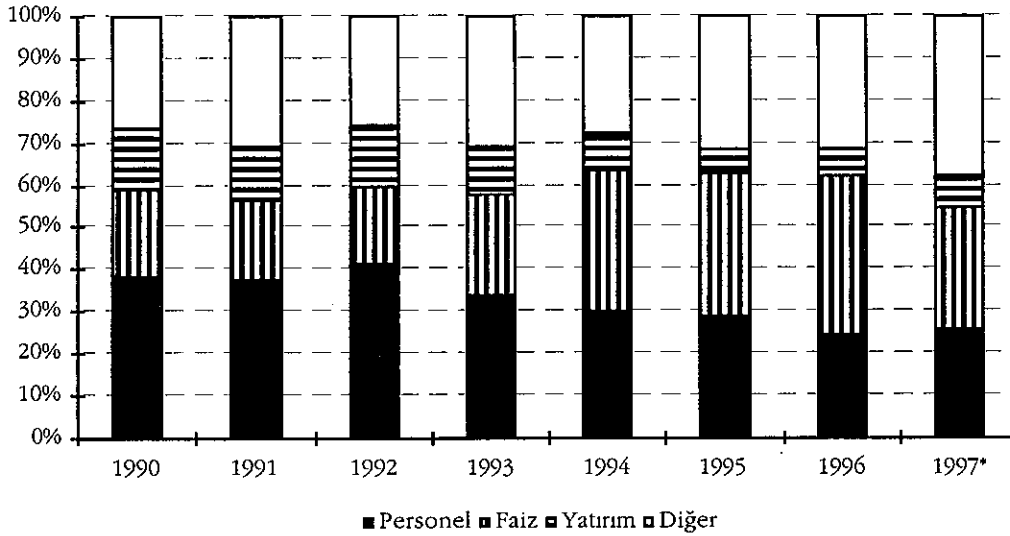
İlk on aylık dönemde ödeneklerin tükenmesi nedeniyle bütçe harcamalarındaki artış %76.2'de kalmıştır. Ocak ayında verilen %30, Nisan ayında Ocak ayından itibaren geçerli olmak üzere verilen %18 ve Temmuz ayında verilen %35 zamlı bu dönemde personel harcamaları enflasyonun yaklaşık 20 puan üzerinde (% 114) artmıştır. Böylece personel harcamalarının toplam bütçe harcamaları içindeki payı % 34'e ulaşmıştır. Benzer biçimde yatırım harcamaları da %158.2 oranında artış göstermiş ve 380 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Yatırım harcamalarındaki bu yüksek artışa karşılık bu kalemin toplam harcamalar içindeki payı yine de sınırlı kalmıştır (%7.7).

1997 bütçesinde en hızlı artış personel ve yatırım harcamalarında görülmüştür.

Bütçe harcamaları içinde personel, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler ve faiz ödemelerinin %70'lere ulaşmış olması bütçenin esnekliğini yitirmesine yol açmıştır.

Bütçe harcama esnekliğini kaybetmiştir.

Bütçe Harcamalarının Dağılımı

* DPT tahmini

Kaynak: Maliye Bakanlığı, DPT

Bütçe Açığının Finansmanı ve Faizler

Son üç yıldan farklı olarak bütçe açığının finansmanı uzun vadeli iç borçlanma ile yapılmıştır. Net dış borç kullanımı negatif olmaya devam etmiş; iç borçlanma hem nakit açığını hem de net dış borç geri ödemelerini finanse etmiştir. Yılın ilk 10 aylık döneminde Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanımı olmamış, Hazine bonosu yoluyla net borçlanma da geçen yılın aynı dönemine göre azalmıştır.

Bütçe açığının finansmanı ağırlıklı olarak 1 yıldan uzun vadeli iç borçlanmayla yapılmıştır.

1994 Krizinden bu yana bir yıldan uzun vadede borçlanmakta zorluk çeken Hazine, 1997'de özellikle TUFEX ihaleleri yoluyla devlet tahvili ihracında başarılı olmuştur. Böylece, 1996 yılının ilk 10 aylık döneminde net 53 trilyon TL uzun vadeli iç borç geri ödemesine karşılık bu yılın aynı döneminde net 1,321 trilyon TL net borçlanmaya gidilmiştir. Hazine bonosu finansmanı da benzer biçimde geçen sene 1,118 trilyon TL'den bu sene 709 trilyon TL'ye düşmüştür.

Nakit Dengesi ve Finansmanı (Trilyon TL)

	1997 tahmin	Ocak-Ekim 1996	Ocak-Ekim 1997	% değişim	1998 program
Nakit dengesi	-2,625	-913	-1,311	43.5	-3,993
Finansman	2,625	913	1,311	43.5	3,993
Dış borçlanma (net)	-149	-98	-390	279.1	-416
Kullanım	550	196	184	-6.1	1,348
Devirli krediler	-	21	31	48.1	-
Ödeme	-699	-316	-606	91.9	-1,764
İç borçlanma (net)	1,569	-53	1,320	-	5,519
Satış	2,152	210	1,781	745.1	6,788
Ödeme	-583	-264	-460	74.2	-1,269
Kısa vadeli borç. (net)	1,205	1,141	709	-37.8	-1,110
Merkez Bankası (net)	134	22	0	-	190
Hazine bonosu (net)	1,071	1,118	709	-36.6	-1,300
Satış	3,003	3,036	2,220	-26.9	3,716
Ödeme	-1,932	-1,918	-1,510	-21.2	-5,016
Diğer	-	-75	-328	333.3	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

İç borçlanmanın vade yapısı 1995 yılında ortalama 206 günden 1996 Temmuz ayında ortalama 153 güne kadar gerilemiş ve sonra tekrar uzamaya başlamıştır. 1997 Nisan ve Mayıs aylarında ortalama vade 730 gün olmuştur. 1997'nin ikinci yarısından itibaren yeniden bir yıldan kısa vadeli borçlanmaya dönmüş ve Ekim ayında ortalama borçlanma vadesi 170 güne inmiştir.

Borçlanmada vade yapısının uzamasına rağmen faiz oranlarının yükselmemesi de 1997 yılında borç yükünü azaltan bir faktör olmuştur. 1995 yılı sonunda genel seçim nedeniyle bileşik bazda %240'a ulaşan Hazine bonosu faizleri, 1996 başından itibaren belirsizliğin yavaş yavaş ortadan kalkmasıyla inişe geçerek, Mayıs ayına gelindiğinde vadesine bağlı olarak %110-%120 aralığına oturmuştur. Ancak, bunu izleyen dönemde siyaset ve ekonomideki belirsizlikler nedeniyle bileşik faizler yeniden %130 oranına ulaşmıştır. 1997 başında piyasalarda egemen olan olumlu beklentiler ve enflasyon oranındaki düşüşe bağlı olarak faiz oranları Şubat ayına kadar yeniden düşme eğiliminde olmuştur. Şubat ayından sonra, Refahyol hükümetinin üç bölümde açıklanan kaynak paketleri yoluyla elde edilen yeni borçlanma imkanları ve kısa vadeli avans imkanı tükendikten sonra, para piyasalarındaki kamu baskısı yeniden gündeme gelmiştir. Siyasi istikrarsızlığın artması da beklentileri olumsuz etkilemiş ve sonuç olarak faiz oranları yeniden yükselmeye başlamıştır.

Yükselen faizler karşısında Mart ayında TÜFEX diye adlandırılan senetlerin satışına başlanmıştır. Yılın özellikle ikinci üç aylık döneminde bu enstrüman yoğun olarak kullanılmıştır. Siyasi istikrarsızlığa bağlı olarak Haziran ayı ortasında TÜFEX ihalelerinde reel getiri oranı %32'ye kadar yükselmiştir.

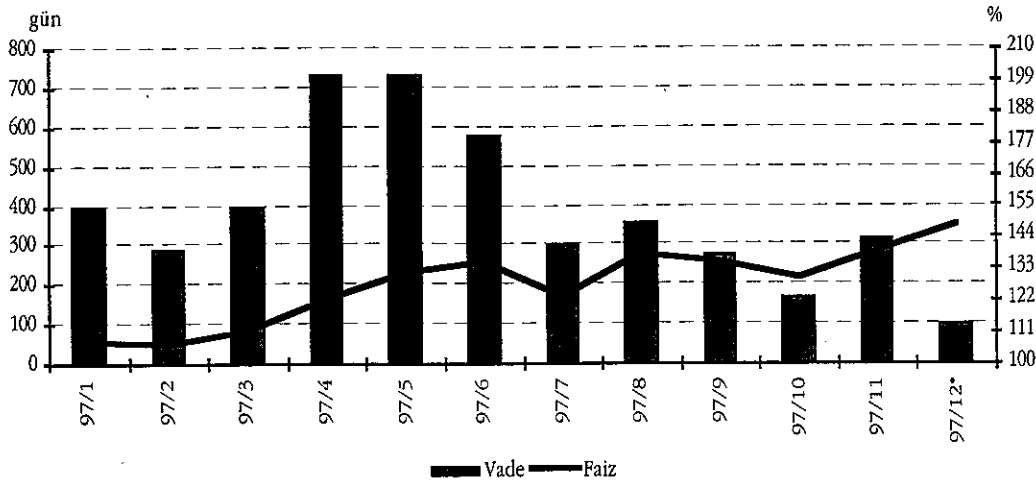
İç borçlanmada vade yapısı uzamıştır.

Siyaset ve ekonomideki belirsizliklere rağmen faizler 1996 yılına göre düşüş göstermiştir.

Yeni bir enstrüman olarak TÜFEX ihaleleri yoluyla borçlanmaya gidilmiştir.

Hazine İhalelerinde Ağırlıklı Vade ve Faiz

* 16.12.1997 itibariyle
Kaynak: TCMB

Anasol-D hükümetinin işbaşına gelmesi piyasalarda olumlu karşılanmış ve faiz oranlarında yeniden gerileme görülmüştür. 30 Temmuz'da Hazine-Merkez Bankası arasında imzalanan protokol ve Hazine'nin TUFEX ihaleleri ile borçlanma yerine yeniden kısa vadeli borçlanma takvimine dönmesi ve iç borçlanma takvimini ilan etmesi iç borçlanma piyasasında istikrarın sağlanmasına yardım eden faktörler olmuştur. Yine de 23.12.1997 tarihinde gerçekleştirilen TUFEX ihalesinde risk priminin %32'ye yükselmiş olması, enflasyon oranında çok radikal düşülerin tartışıldığı bir ortamda enflasyon beklentilerinin henüz %90'ların altına çekilemediğini göstermektedir.

İç Borçlar

Yapısal önlemlerin geciktirilmesi, kamu kesimi açığının karşılanmasında, iç borçlanmaya bağımlı kalınması, iç borç stokunu 1996 sonunda 3,149 trilyon TL düzeyinden 1997 yılının Ekim ayında 5,561 trilyon TL'ye yükseltmiştir.

Anasol-D hükümetinin piyasalarda yarattığı olumlu beklentilere rağmen yıl sonunda reel faiz oranı 32 puan dolayındadır.

İç borçlar Ekim sonunda 5.5 katrilyon TL (31 milyar dolar) seviyesine ulaşmıştır.

İç Borç Stoku (Trilyon TL)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Tahvil	24.7	86.4	190.5	239.4	511.8	1,250.2	3,098.4
Bono	18.3	42.2	64.5	304.2	631.3	1,527.8	2,124.8
Avans	13.6	31.0	70.4	122.3	192.0	370.9	337.6
Kur farkı	41.1	34.6	31.9	133.4	25.9	0.0	0.0
Toplam	97.7	194.2	357.3	799.3	1,361.0	3,148.9	5,560.8

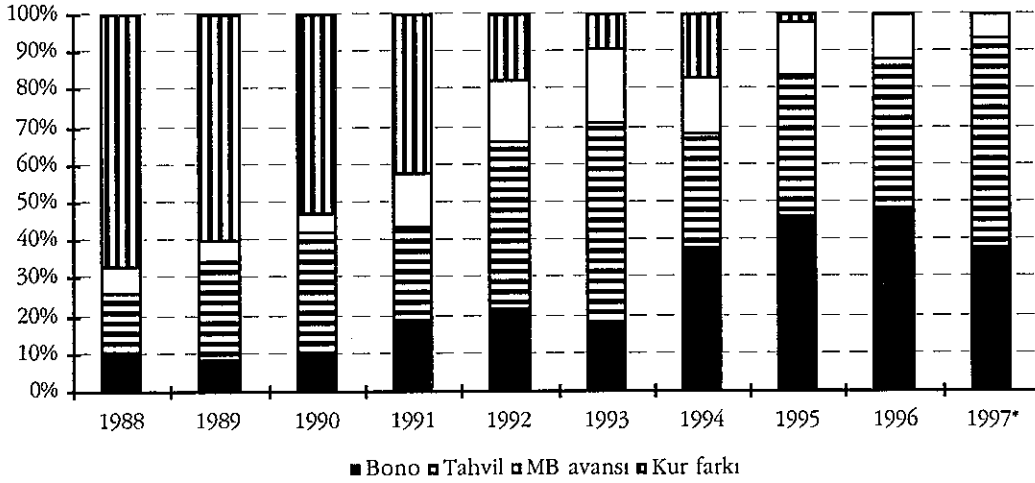
* Ekim itibariyle

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

İç borçlardaki artışa rağmen vade yapısındaki uzama sonucunda 1996 sonunda toplam stokun %49'unu oluşturan Hazine bonosu stokunun payı Ekim 1997 itibariyle %38'e inmiştir. Bu arada Devlet tahvili stokunun iç borç stokundaki payı ise %39'den %55'e yükselmiştir.

Kısa vadeli Hazine bono stokunun toplamdaki payı % 59'a ulaşmıştır.

İç Borçların Dağılımı

* Ekim

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Kamu İktisadi Teşebbüsleri

DPT verilerine göre, 1997'de 225.2 trilyon TL'ye yakın kâr gerçekleştirmesi hedeflenen özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar da dahil işletmeciler KİT'lerin 429 trilyon TL kar ile daha iyi bir performans göstermesi beklenmektedir. Buna rağmen, finansman dengesi bozulmaktadır.

İşletmeciler KİT'lerin finansman açığı vermektedir.

1997 yılında işletmeciler KİT'lerin finansman ihtiyacının 127 trilyon TL'lik bütçe transferlerine ilaveten 172.2 trilyon TL'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1997 yılında işletmeciler KİT'lere verilen 127 trilyon TL'lik bütçe transferlerinin %37'si TCDD, %19'u T.Taşkömürü Kurumuna ve %17'si de T. Şeker Fabrikaları'na gitmiştir. Tek başına Toprak Mahsulleri Ofisi'nin borçlanma gereği 193 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

İşletmeciler KİT'leri Hakkında Özet Bilgiler (Milyar TL)*

	1994	1995	1996	1997 tahmin	1998 program
Toplam personel sayısı	462,872	415,198	415,071	402,621	396,060
Toplam personel harcamaları	123,685	173,355	291,895	597,893	949,559
Mal ve hizmet satış hasılatı	512,342	817,755	1,455,531	3,041,970	5,431,111
Görev zararı tahakkukları	16,693	14,030	13,997	65,162	154,874
İşletme faaliyet kar/zararı	76,839	119,331	260,118	529,357	989,568
Faiz ödemeleri	65,704	74,568	82,526	130,175	169,393
Dönem kar/zararı	-65,111	6,253	186,977	428,656	871,491
Sabit sermaye yatırımları	45,812	64,328	135,576	323,799	580,000
Bütçe transferleri	21,370	45,941	50,801	126,905	162,509
Borçlanma gereği	47,254	-48,162	-62,112	172,246	217,705
KİT açığı**	68,624	-2,221	-11,311	299,151	380,214
Borçlanma gereği/GSMH (%)	1.8	0.0	-0.1	1.0	0.8

* Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar hariç.

** Borçlanma gereğinden bütçe transferleri düşülerek hesaplanmıştır.

Kaynak: DPT

B Ö L Ü M

PARA POLİTİKASI VE PARASAL BÜYÜKLÜKLER

Para Politikası ve Gelişmeler

1995 yılı Aralık ayında yapılan seçimlerin ardından yaklaşık üç aylık bir süre boyunca hükümet kurma çalışmaları sürmüş, bu süreçte uygulanan para politikası portföy tercihlerinin TL'ye dönmesini ve seçim öncesi iki aylık dönemde eriyen döviz rezervlerinin geri kazanılmasını sağlamıştır.

1996 Mart ayında kurulan Anayol hükümeti, sıkı para politikası uygulamayı seçmiş ve bu doğrultuda kamu finansmanında merkez bankası kaynaklarının kullanımını en aza indirmiştir. Kısa vadeli avans imkanı kullanılmamış, daha önce kullanılan miktar geri ödenmiştir. İç varlıklar nominal olarak gerilemiş, buna karşılık net döviz pozisyonu pozitif geçmiştir. Uygulanan sıkı para politikası neticesinde para arzlarının artış oranları - M2 için % 110-120 seviyelerinden % 80'lere - gerilemiştir. Bu dönemde faizler de Mayıs ayına kadar gerilemiştir.

1996 yılı ortasındaki hükümet değişikliğinin hemen ardından hükümet yetkililerinin faizleri düşürmek amacıyla sıkı para politikasından vazgeçileceği; kamu kesiminin finansmanında Merkez Bankası kaynaklarının ağırlıklı olarak kullanılacağı yönündeki demeçleri ve Temmuz ayı içerisinde bu yönde uygulamalara başlamaları piyasalarda tedirginliğe yol açmıştır. Kısa bir dönemde hızla artan kısa vadeli avans kullanımı, çok önemli bir parasal genişlemeye yol açmış, buna karşılık, öngörülen aksine faizler yükselmiş, vadeler kısalmış, kurlarda hareketlenme başlamıştır. Daha da önemlisi piyasalarda oluşan döviz kurları ve faiz oranlarındaki dalgalanmalar şiddetlenmiş, belirsizlik artmıştır.

Bir ay içerisinde sözü edilen politikadan vazgeçilmiştir. Ancak, bir aylık uygulamanın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak oldukça uzun bir süre almıştır. Eylül ayından başlayarak iki ay boyunca yüklü miktarda iç ve dış borç geri ödemesi yapılması iç piyasada likidite sıkıntısı yaratmıştır. Merkez Bankası bu duruma açık piyasa işlemleri (APİ) yoluyla iç piyasaya likidite sağlayarak, hem faizlerin daha da yükselmesi-

Siyasi istikrarsızlık para politikasını da etkilemiştir.

1996 yılındaki iktidar değişikliği sıkı para politikası uygulamasının kısa sürede terkedilmesine neden olmuştur.

Refahyol hükümetinin faiz oranlarını düşürmeyi hedefleyen genişlemeci para politikaları geri tepmiştir.

Merkez Bankası piyasalardaki dalgalanmaları azaltarak belirsizliği azaltmayı amaçlamıştır.

ni engellemiş, hem de faiz oranlarındaki dalgalanmaların boyutlarını düşürmüştür.

1996 yılının sonuna doğru bütçe finansman ihtiyacının artmasının yanı sıra Hazine bonoları ve devlet tahvilleri üzerinden stopaj alınmaya başlanması faizlerde yükselmeye neden olurken ortalama vade de 204 güne kadar gerilemiştir. Faizlerin daha fazla artması ise biraz önce belirtildiği gibi Merkez Bankası'nın uygulamalarıyla engellenmiştir.

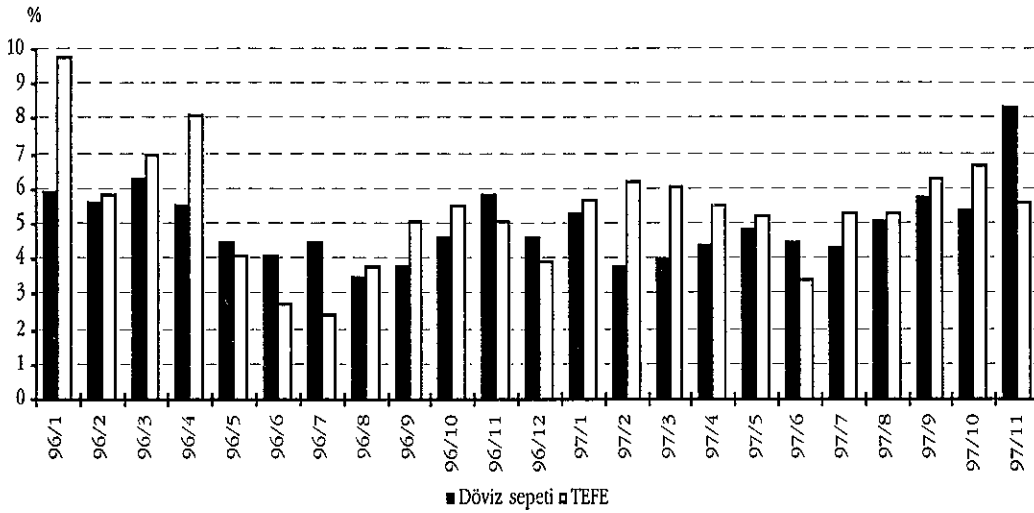
1996 yılının sonlarına doğru faiz yükünün azaltılmasına yönelik olarak hükümet "kaynak paketleri" olarak adlandırdığı, ancak kapsam olarak kaynak paketlerinden çok, yeni ve pahalı borçlanma yöntemleri olan uygulamaları başlatmıştır. Uygulamaya konulan "kaynak paketlerinin" çoğu kamu kesimine fon sağlamakta başarısız olmuştur. Ancak, Ziraat Bankası'nda açtırılan döviz hesapları karşılığında, bazı makina ve otomobillerin ithalatından alınan vergilerde muafiyet sağlanması uygulaması 1-1,5 milyar dolar civarında bir borçlanma imkanı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, aynı dönemde yurtdışında yapılan tahvil ihraçları da 1 milyar USD tutarında bir fon sağlamıştır. Ayrıca, kamu bankaları da dahil olmak üzere kamu kuruluşlarının fonlarının bir hesapta toplanma uygulaması da belli bir süreyle kamu kesiminin fon yönetiminde önemli bir husus olmuştur.

Faiz yükünün azaltılması amacıyla kaynak paketleri açıklanmıştır.

1997'ye girilmesiyle birlikte, piyasalarda olumlu bir hava yayılmaya başladı. Kaynak paketlerinden elde edilen yeni borçlanma imkanları, kamu bankaları ve özellikle Ziraat Bankası'nın kaynaklarıyla kamu kesiminin nakit ihtiyacının karşılanması, dış piyasalardan borçlanılması, kamu finansmanında iç piyasalara yapılmakta olan baskıyı gevşetmiştir. 1996 Kasım ayından itibaren Hazine, faiz ve anapara geri ödemelelerinden daha az miktarlarda borçlanmaya başlanmış, faiz oranları da buna bağlı olarak bir miktar gerilemiştir. Bunun yanı sıra, özelleştirme ve bazı kamu mallarının satışı konusunda hükümet kanadının görüşlerinin ısrarla dile getirilmesi de olumlu havayı güçlendirmiştir. Bu dönemde, Merkez Bankası'nın Hazine ile koordineli olarak yürütmekte olduğu para politikası sürdürülmüş; faizlerde stabilite sağlanmış, kurlarda da enflasyona paralel bir değişim gözlenmiştir.

1997 başında piyasalara iyimser bir hava egemen olmuştur.

Döviz Sepetinin Değer Kazancı ve Enflasyon

Kaynak : DİE, TCMB

1996 Kasım ayından sonra, bankaların ellerinde müşterilerinden gelen repo taleplerini karşılamak için bulundurdıkları Hazine bonosu miktarında reel olarak bir daralma gözlenmeye başlamıştır. Ocak ayında da Hazine'nin Merkez Bankasından kısa vadeli avans imkanını kullanması iç piyasaya bono satışını azaltmıştır. Böylece, kamu kesiminin arz ettiği borçlanma araçları azalırken, özel kesimin tahvil ve bono talebi artmaya başlamıştır. Sonuç olarak, faizler beklentilerin de üzerinde gerilemiştir. Bileşik faizler 1996 Ekim ayındaki % 130 seviyesinden 1997 Şubat ayı başında % 105-110 aralığına inmiş, ortalama borçlanma vadesi ise 399 güne kadar çıkmıştır. İnterbank faizleri % 70 civarında kalmıştır.

Ocak ayındaki yoğun kısa vadeli avans kullanımı Merkez Bankası'nın API yoluyla likiditeyi geri çekmesi nedeniyle rezerv parayı çok yükseltmemiştir. Bu nedenle de kurların hareketinde önemli bir artış olmamıştır.

Şubat ayının ortalarına dek süren bu süreç aslında hükümete yapısal önlemleri uygulamaya koyması için önemli bir fırsattı: faizler 20 puan civarında gerilemiş, ortalama borçlanma vadesi bir yılı aşmış, kurlarda ve interbank faizlerinde belirgin bir stabilite sağlanmıştı. Ancak, bu fir-

Bu iyimser havanın etkisiyle 1997 Şubat ortalarına kadar faiz oranları düşerken vadeler uzamıştır.

Bu olumlu ortam değerlendirilememiş, yapısal önlemler alınamamıştır.

sat değeriendirilememiştir. Şubat ayının ortasına gelindiğinde döviz borçlanması yoluyla elde edilen fonlar tüketilmiş; kısa vadeli avansın limitine gelinmiş; havuz sistemi iflas etmiş; kamu bankaları ciddi şekilde likidite sıkıntısına düşmüştür. Başka bir finansman metodunun bulunmadığı bir ortamda yapılacak itfadan daha az yeni borçlanma politikasının devamı mümkün değildi. Dolayısıyla, nakit finansmanın sağlanacağı tek kaynak tekrar iç borçlanmaya dönmektir. Sonuçta, iyimserlik yaşanan dönemde faizlerdeki hızlı azalmaya benzer bir şekilde faizler hızla yukarıya çıkmıştır. İhalelerde gerçekleşen faizler Şubat ayının ikinci yarısında 14 puan kadar artmıştır.

Şubat ayı sonunda yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısının ardından siyasi alanda gerilim artmış; ekonomi Türkiye'nin gündemindeki yerini laiklik ve hükümetin ömrü ile ilgili siyasi tartışmalara bırakmıştır.

Faizlerin yükseldiği bu ortamda, 1997 yılındaki iç borç yükünü düşürebilmek için Hazine ihalelerde vadeleri uzatma yoluna gitmiştir. Tüketiciler fiyatlarına endeksli ve iki yıl vadeli devlet tahvilleri ihalelerde satılmıştır. Ancak, ikinci piyasada değerlendirilmesinde yaşanan güçlükler bu tahvillere olan talebin düşük kalmasına neden olmuştur.

Siyasi ortamdaki gerginlik döviz talebi artırmıştır. Bu durum da faiz oranları üzerinde baskı oluşturmıştır. Merkez Bankası faizlerin bir miktar artışına izin vererek döviz kurundaki dalgalanmaları azaltmıştır.

Yılın ilk yarısına ilişkin önemli notlardan birisi de Nisan ayında kamu kesiminin maaş ödemeleri sırasında yaşanmıştır. Yaşanan olay kamu bankalarının kaynaklarının kamu kesiminin nakit ihtiyacının karşılanmasında kullanılması nedeniyle likidite sıkıntısına düştüğünün bir göstergesi niteliğindedir. Nisan ayında, Ziraat Bankası maaşları ödeyememiş, iç piyasadan kaynak da bulunamayınca ödemeler ertelenmiştir. Sonuçta, Merkez Bankası gereken kaynağı sağlamış ve maaşlar ödenebilmiştir. Ancak, bu kez de dolaşımdaki para miktarı bir hafta içinde % 40 oranında artmıştır.

**Siyasi gerilimin
yeniden gündeme
gelmesi de
ekonomik
beklentilerin
olumsuza dönmesini
kolaylaştırmıştır.**

**Kamunun ağır
finansman yükü
Nisan ayında kamu
bankalarının likidite
sıkıntısına
düşmesine yol
açmıştır.**

Temmuz ayı başında kurulan Anasol-D hükümeti, bir taraftan ekonomi yönetiminde kadro değişikliğine giderken diğer taraftan da uygulanmakta olan genişlemeci politikalarda yön değişikliğine gidileceğinin işaretlerini vermiştir. Temmuz ayının sonunda Hazine ile Merkez Bankası arasında bir protokol imzalanmış ve bu protokole bağlı olarak Hazine'nin nakit finansmanında Merkez Bankası kısa vadeli avansının kullanmamasına karar verilmiştir. Bu tarihe kadar kullanılan kısa vadeli avans da geri ödenmiş, sonuç olarak kısa vadeli avans stoku 1996 yılı sonundaki düzeye indirilmiştir.

Para politikasının uygulanması açısından ikinci önemli adım Hazine'nin borçlanma programını Eylül ayından itibaren aylık olarak açıklamaya kararındır. Böylelikle, para piyasasındaki kurumlar açısından belirsizliğin azalması öngörülmüştür.

Aynı dönemdeki bir başka olumlu gelişme de, kamu bankalarının giderek bozulan mali yapılarının düzeltilmesi için gerekli kaynağın Hazine tarafından sağlanması olmuştur.

Sözkonusu iki uygulama piyasada olumlu karşılanmış ve azaltılan belirsizlik, piyasadaki güveni artırmıştır. Bunun sonucu olarak faizler gerilemeye başlamıştır. Diğer taraftan Eylül ve Ekim aylarında dış piyasalardan bulunan kaynak, kamu finansmanını, dolayısıyla da para piyasasını rahatlatmıştır.

Ancak hükümetin bir istikrar programına uymayan populist uygulamaları, piyasalarda enflasyonun düşürülemeyeceği yönünde tekrar bir görüşün ortaya çıkmasına yetmiştir.

Temmuz ayındaki hükümet değişikliğinden sonra genişlemeci politikalardan vazgeçileceği işaretleri verilmiştir.

Anasol-D hükümetinin belirsizliği düşürmeye yönelik uygulamaları piyasalar tarafından olumlu karşılanmıştır.

Ancak hükümetin çelişkili beyanları bu güveni azaltmıştır.

TCMB Analitik Bilançosu
(Seçilmiş Kalemler, Trilyon TL)

	96/III	96/IV	97/I	97/II	97/III
Net dış varlıklar	14.9	11.9	117.2	188.2	757.6
İç varlıklar	524.5	360.9	707.8	647.5	466.9
Avans	183.6	352.4	474.6	406.6	337.6
Değerleme Hesabı	12.5	-1.0	-21.7	-57.2	-142.9
MB parası	539.4	641.9	825.0	835.6	1224.6
Rezerv para	555.0	618.3	697.2	841.7	1026.1
Emisyon	362.8	395.0	442.7	539.6	686.2
Açık piyasa işl. borç.	-36.5	2.6	111.0	-52.2	-84.8

Kaynak: TCMB

Merkez Bankası bilançosuna dönemler itibariyle bakıldığında, para politikasındaki gelişmeler daha iyi görülmektedir. Yılın ilk üç aylık döneminde, Ocak ayında kamuya açılan krediler ve dış varlık artışına bağlı olarak hızla büyüyen bilanço büyüklüğü dikkati çekmektedir. Bilanço-daki büyümenin parasal büyüklüklerde hızlı bir artışa neden olmaması için açık piyasa işlemleri (API) yoluyla Merkez Bankası piyasaya borçlanmıştır.

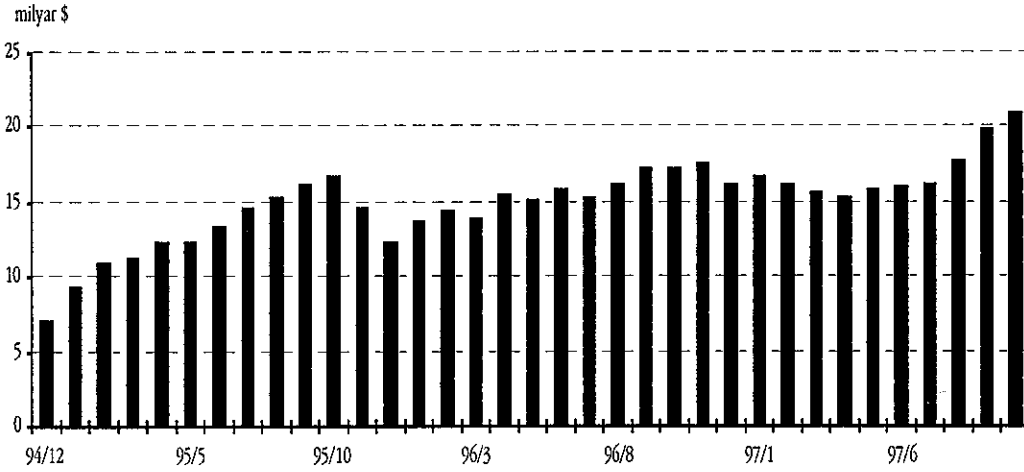
Yılın ilk yarısına genel olarak bakıldığında net döviz pozisyonunun 177 trilyon TL'lik bir artış gösterdiği; bununla birlikte iç varlıkların 17 trilyon TL arttığı görülmektedir. İç varlıklardaki artışın sınırlı kalmasının nedeni paritedeki değişikliklerden kaynaklanan değerleme hesabındaki 56 trilyonluk azalma olmuştur. Toplam 194 trilyon TL'lik iç net döviz pozisyonu artışı, emisyon artışına bağlı olarak rezerv para artışı ile finanse edilmiştir. Yılın ilk yarısındaki emisyon artışı %50 olurken, API yoluyla da piyasaya likidite verilmiştir.

**Yılın ilk yarısında
döviz alımlarına
bağlı olarak hızlı bir
parasal genişleme
yaşanmıştır.**

Yılın üçüncü çeyreğinde, Merkez Bankası ile Hazine arasında yapılan protokol gereği kısa vadeli avans geri ödenmiş, böylece kamuya açılan nakit krediler Temmuz ayında düşmüş, daha sonra Ekim ayına kadar geçen dönemde de sabit kalmıştır. Toplam iç krediler ise diğer kalemler ve değerlendirme hesabındaki gerilemeye bağlı olarak 180 trilyon TL gerilemiştir. Aynı dönemde, yurtdışı kaynaklı döviz girişi ve yurtiçinde portföy tercihlerinin dövizden TL'ye kayması, nominal döviz kurlarındaki artışı yavaşlatıcı etki göstermiştir. Merkez Bankası, devalüasyon oranının, yükselmekte olan enflasyon oranının çok altına düşmemesi için yoğun bir şekilde döviz almak durumunda kalmıştır. Söz konusu dönemde 570 trilyon TL tutarında net döviz pozisyonu artışı olmuştur. Döviz alışlarına bağlı olarak, Merkez Bankası'nın döviz rezervleri de, Haziran ayı sonundaki 16 milyar dolarlık seviyesinden Eylül ayı sonunda 20 milyar dolara ulaşmıştır.

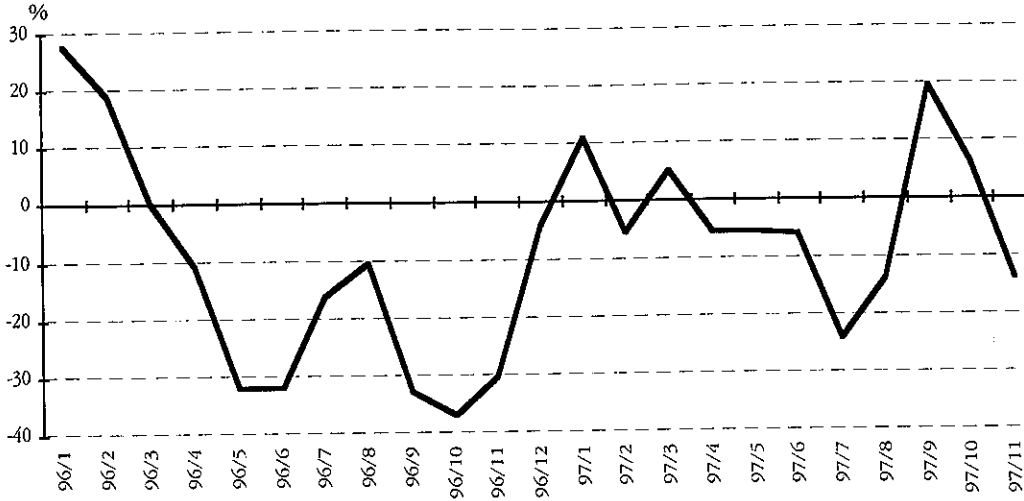
Yılın üçüncü çeyreğinde kısa vadeli avansın yıl sonundaki düzeye çekilmesi nedeniyle iç varlıklar azalmıştır.

TCMB Döviz Rezervleri

Kaynak : TCMB

Merkez Bankası Parası (Yıllık Reel Değişim)

Dolayısıyla, yılın üçüncü çeyreğinde Merkez Bankası, varlıklarındaki artışı karşılamak için 390 trilyon TL civarında bir kaynak yaratmıştır. Döviz alımları karşılığında dolaşıma çıkan para miktarı üç ay içinde % 27 oranında artarak, Haziran ayı sonundaki 540 trilyon TL'lik düzeyinden Eylül ayı sonunda 686 trilyon TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde, kamu mevduatı, Haziran ayı sonundaki 46 trilyon TL'den 237 trilyon TL artarak 283 trilyon TL'ye çıkmıştır.

Yılın ikinci yarısında APİ deki artışlara bağlı olarak Merkez Bankası Parasının reel düzeyi artmıştır.

M2Y'nin Bileşimi (%)

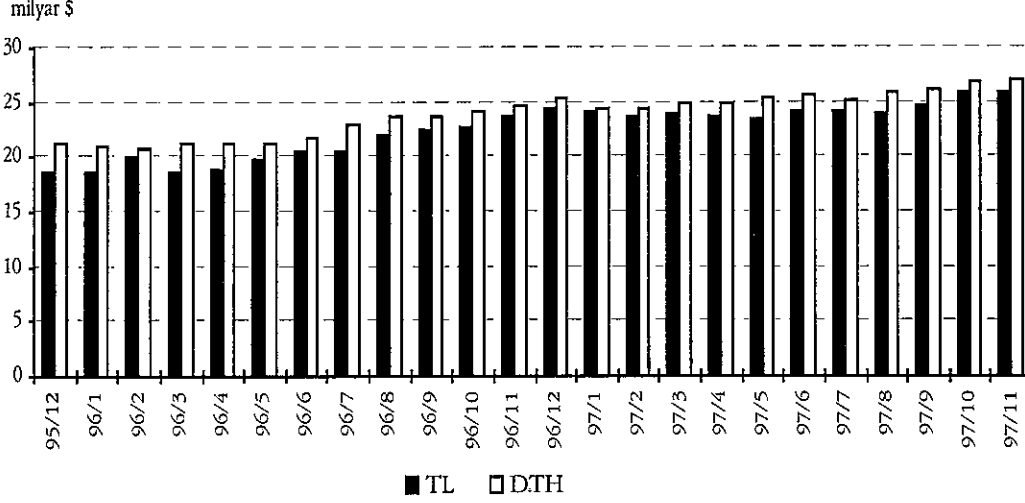
	1992	1993	1994	1995	1996	1997/I	1997/II	1997/III
Dolaşımdaki para	11.0	10.6	8.8	8.1	6.4	6.1	6.4	6.9
Vadesiz mevduat	12.7	12.3	9.0	7.5	8.7	9.5	8.1	6.0
Vadeli mevduat	39.1	29.9	32.4	34.8	35.6	34.9	35.5	37.0
Döviz tevdiat hesapları	37.1	47.1	49.8	49.6	49.1	49.3	50.0	50.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: TCMB

Ekim ve Kasım aylarında satın alınan devlet tahvilleri ve Hazine bonoları nedeniyle kamuya açılan kredilerde bir artış olmuş, diğer kalemler ve değerlendirme hesaplarındaki gerileme sürmüştür, net döviz pozisyonu ise döviz olarak takip olunan mevduattaki artış nedeniyle 249 trilyon TL gerilemiştir. Merkez Bankası parası ise Eylül sonundaki 1,224 trilyon TL'lik düzeyinden 893 trilyon TL'ye gerilemiştir. Kamu mevduatındaki

artış bir taraftan piyasadaki para miktarını azaltırken, Merkez Bankası API yoluyla piyasaya borç vermekte ve faizlerin yükselmesine engel olmaktadır.

Toplam Mevduat

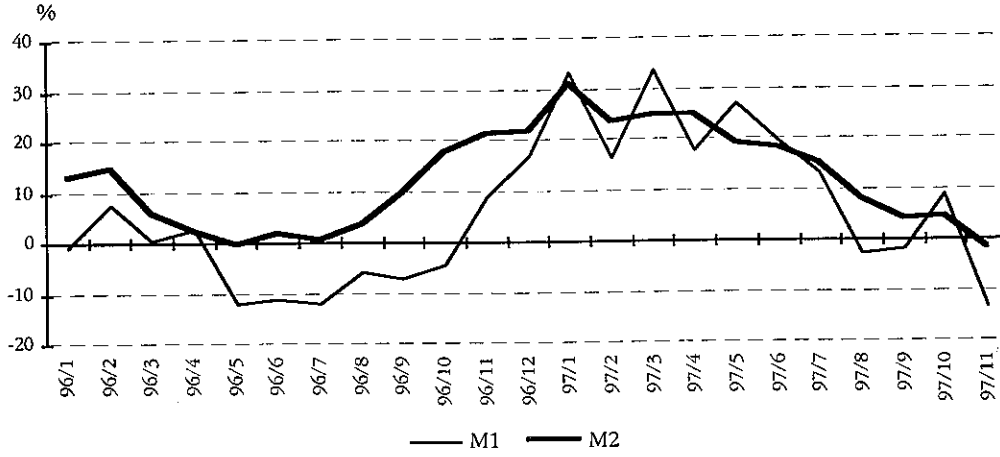
Kaynak : TCMB

Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler

Yılın ilk aylarında iç varlık artışına paralel olarak yaşanan parasal genişleme Merkez Bankası'nın uyguladığı politikalar neticesinde para arzlarına yansımamıştır. Dar tanımlı para arzı M1 yılın ilk altı ayında % 35 oranında büyüyerek, 1996 yılı sonundaki reel düzeyini korumuştur. Vadeli tasarruf mevduatlarındaki artışın da sınırlı kalması nedeniyle M2'deki artış % 34 olmuştur. Döviz Tevdiat Hesapları dolar cinsinden % 2 civarında büyümüştür. Döviz Tevdiat Hesaplarındaki TL cinsinden artış ise dolar kurundaki % 37 artışa paralel olarak % 39 olarak gerçekleşmiştir. Böylelikle, döviz tevdiat hesaplarının M2Y içindeki payı % 50 olmuştur.

Yılın ilk yarısında M1 ve M2 reel düzeylerini korumuştur.

PARA ARZLARI (Yıllık Reel Değişim)

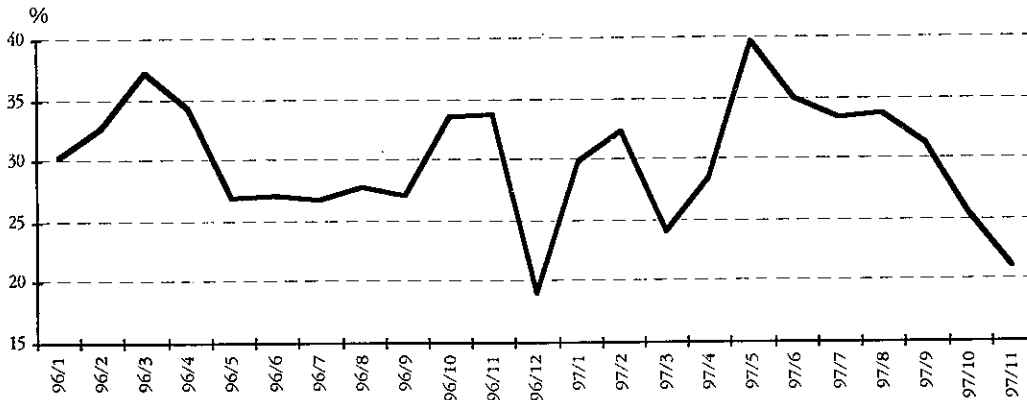

Kaynak : TCMB, DİE

Temmuz ayındaki hükümet değişikliği sonrası Merkez Bankası iç varlıklarındaki gerileme, parasal büyüklüklerde bir yavaşlamaya neden olmuştur. Temmuz-Kasım arasındaki beş aylık dönemde M1 ve M2 reel olarak gerilemiş, M2Y ise döviz kurlarının enflasyona paralel seyretmesi neticesinde reel düzeyini korumuştur. Döviz tevdiat hesaplarındaki toplam tutar dolar cinsinden ifade edildiğinde, Kasım sonu itibarıyla 27 milyar dolar tutarında yabancı para cinsinden mevduat olduğu görülmektedir. M2Y içindeki döviz tevdiat hesaplarının payı da böylece % 51,6'ya ulaşmıştır.

Yılın ikinci yarısında M1 ve M2 reel olarak gerilemiştir.

Mevduat Bankaları Kredileri (Yıllık Reel Değişim)

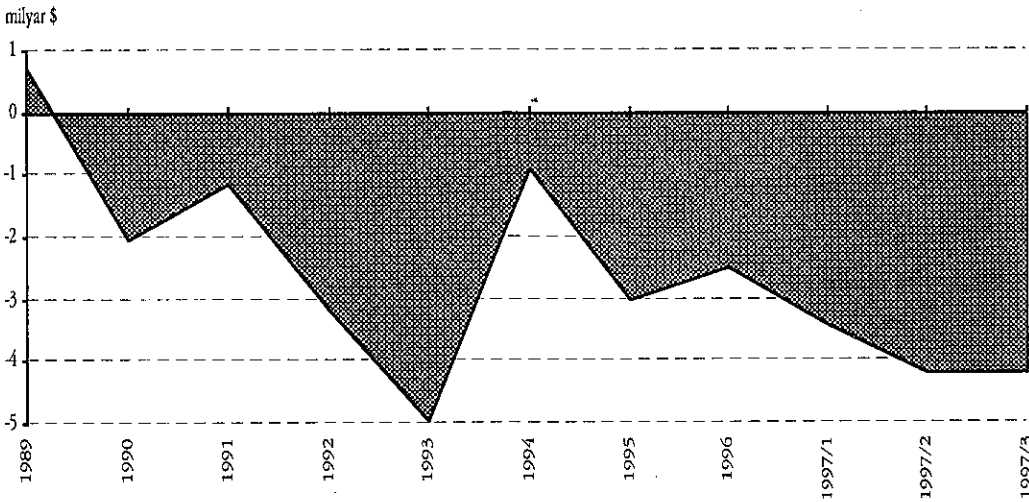
Kaynak : TCMB, DİE

Sonuç olarak, Kasım sonu itibariyle para arzlarındaki yıllık büyümeler M1'de % 70, M2'de % 94, M2Y'de % 101 olmuştur. Bu artışlar toptan eşya fiyatlarıyla indirgendiğinde M1'nin reel olarak daraldığı, M2'nin ve M2Y'nin ise reel olarak büyüdüğü söylenebilir.

Kredi hacmi yılın ilk altı aylık döneminde % 53 oranında büyümüştür. Bu miktar reel olarak % 12'lik bir artışı ifade etmektedir. Temmuz-Kasım döneminde ise kredilerdeki reel artış durmuştur. Parasal genişlemedeki gerileme mevduat bankalarının kredilerindeki artışın enflasyon düzeyinde kalmasında etkili olmuştur. Mevduat bankaları kredilerinin toplam mevduatlara (DTH dahil) oranı Aralık 1996 sonundaki % 54'lük düzeyinden % 63,6'ya çıkmıştır.

Kredi hacmi reel olarak artmıştır.

Bankaların Döviz Pozisyonu

Kaynak : Bankalar Birliği

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)

1995 yılını 400 puanla kapatan İMKB Bileşik Endeksi, 1996 yılını 976 puanla kapatarak yatırımcısına bir yıl içinde %144 (dolar cinsinden %40) getiri sağlamıştır. 1997 Ocak ayı sonuna kadar çıkışına devam eden endeks Ocak ayı içinde %61 oranında yükselerek 1,605 puan düzeyinde kapanmıştır.

İMKB 1997'ye hızlı başlamıştır.

28 Şubat tarihli MGK toplantısından sonra siyasi ve ekonomik alanlarda belirsizliğin hakim olması endekste de bir durgunluğa yol açmış; Şubat ayını 1,612 puanla kapatan endeks Mart ayını da 1,613 puanla kapatmıştır. Böylece endeks ilk çeyreği TL cinsinden %65 (dolar cinsinden %39) artışla kapatmıştır. Nisan ayında politik karışıklığın doruğa çıkması Borsa'yı da etkilemiş ve endeks yılbaşından beri ilk kez aylık bazda azalarak 1,427 puana gerilemiştir.

Mart ayında artan siyasi belirsizlik borsayı olumsuz yönde etkilemiştir.

Haziran ayında, DYP-REFAH koalisyonunun sona ermesi ve yeni hükümeti kurma çalışmalarının olumlu bir havada geçmesiyle endeks ayın ortasından itibaren yükselişe başlamış ve yukarı doğru hareketini ay boyunca sürdürerek yılın ilk yarısını TL cinsinden %90 (dolar cinsinden de %38) yükselişe tamamlamıştır. Temmuz ayında kurulan koalisyon hükümetinin piyasalarda yarattığı rahatlamayla endeks yükselişe geçmiş ve Temmuz ayını %5'lik bir artış ile 1,953 puan düzeyinde kapatmıştır.

Ancak, yılın ilk yarısında endeks dolar cinsinden %38 oranında yükselmiştir.

Eylül ayından itibaren yatırımcılarda başta Türk Telekom olmak üzere bazı kamu kuruluşlarının özelleştirileceği beklentisi, elektrik santralleri ihalelerinin kısa bir sürede açıklanacağı haberi ve hükümetin enflasyonu düşürmede kararlı gözükmesi ile önemli bir alım dalgası başlamıştır. Bunlara ek olarak, Dünya Bankası ve IMF ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan olumlu havanın etkisiyle Türkiye'nin kredi notunun yükseltileceği yolunda bir beklentinin oluşması, borsadaki çoğu şirketin dolar bazında düşük kaldığı görüşünün yayılması ve vadeli işlemler piyasasının yılbaşına doğru açılacağına açıklanması yatırımcıları teşvik etmiş ve borsanın Ekim ayında rekor bir seviyeye ulaşmasına neden olmuştur.(23 Ekim tarihinde endeks 3,543 puan; işlem hacmi 104,5 trilyon TL)

Uzun süre yükselen ve artık bir düzeltmenin olacağı beklenen İMKB, tarihinin en yüksek noktasındayken, uzakdoğu borsalarında patlayan krizin tüm piyasalara sıçraması üzerine, uluslararası yatırımcılar satışa geçtiler. Hisse senedi stokunun yarısından fazlası yabancı yatırımcılara ait olan İMKB, yatırımcıların satışa geçmesi üzerine hiçbir direnç göstermemiştir. Yabancı yatırımcıların yanında kredi kullanan yatırımcıların da satışta kararlı olması düşüşü hızlandırmıştır. Bunların sonucunda, endeks 27 Ekim'de %11.9 oranında rekor bir düşüş yaşamıştır. Ekim ayının son haftasındaki düşüşe rağmen endeks, Ekim ayını %10 artışla kapatmıştır. Böylece, endeks, Ağustos-Ekim aylarını kapsayan üç aylık dönem içinde TL değeriyle %46 oranında yükselmiştir.

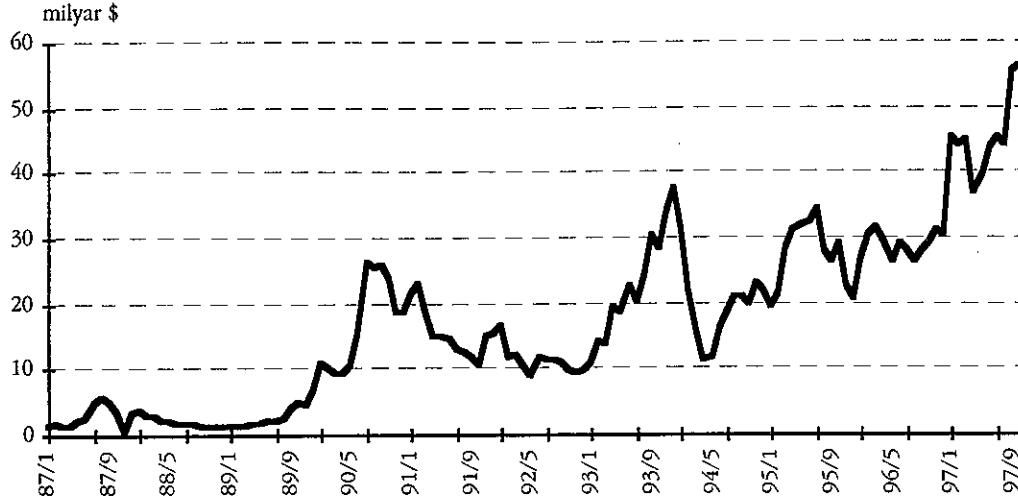
Asya krizinin etkileri, stabilizasyon paketinin kapsamı ve vadesi konusunda süren tartışmalar ve IMF ile yapılan görüşmeler Kasım ayında endeks'te keskin iniş çıkışların yaşanmasına sebep olmuş ve endeks ayı 2,879 puanla kapatmıştır. Böylece, 1997'nin ilk 11 ayında endeks TL cinsinden %195 artarken, bu artış dolar cinsinden %62 olmuştur. Bu durumda, İMKB'de işlem gören şirketlerin piyasa değerleri toplamı Kasım 1997 itibarıyla 10.54 katrilyon TL'ye (54.5 milyar dolar) ulaşarak, geçen yılın aynı dönemine göre %236 artarken, İMKB fiyat/kazanç oranı (12 aylık kümülatif kârlara göre) 1996 Kasım ayı sonundaki 11.8 düzeyinden, bu yılın Kasım ayı sonunda 20.32 düzeyine yükselmiştir. Ay-

Yeni hükümetin kurulması ve ilk uygulamaları borsanın uzun soluklu yükselişini başlatmıştır.

İMKB-100 endeksi ilk 11 ayda %195 yükselmiştir.

nı dönemde Borsa'da işlem gören şirket sayısı ise 28 artarak toplamda 256'ya ulaşmıştır.

İMKB Toplam Piyasa Değeri

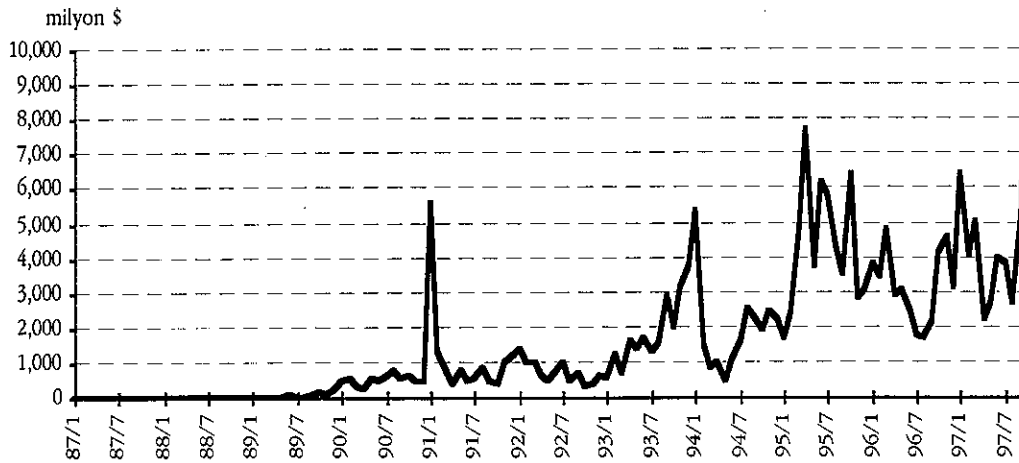

Kaynak : İMKB

1997 yılında politik ve ekonomik dalgalanmaların yıl boyunca yarattığı inişli çıkışlı etkiler, işlem hacmini etkilemiştir. Eylül ayından itibaren önemli bir artış görülen işlem hacmi, 1996 sonundaki toplam 37.73 milyar dolar değerinden 1997 Kasım sonunda 51.92 milyar dolara yükselmiştir.

İşlem hacmi geçen yıla oranla yükselmiştir.

İMKB Aylık İşlem Hacmi

Kaynak : İMKB

Eylül 1996-Eylül 1997 döneminde inşaat malzemeleri, ulaştırma ve servis sektörleri ile metal işleme ve cam-seramik sektörlerinde en fazla satış artışı görülürken, en düşük büyüme bira sektöründe görülmüştür. Sektörler itibariyle kâr artışı en fazla finans sektöründe görülmüş olup yatırım ortaklıkları, sigorta şirketleri ve bankacılık en fazla getiri sağlamıştır.

09/96-09/97 döneminde en yüksek kâr artışı finans sektöründe gerçekleşmiştir.

İMKB'de İşlem Gören Şirketlerin Sektörler İtibariyle Satış ve Kâr Durumları

Sektör	Net Satış	Net Kâr
	09/96-09/97 Değişim	09/96-09/97 Değişim
	(%)	(%)
Bankacılık	-	160.0
Basın	91.8	38.5
Bira	59.9	-5.2
Cam - Seramik	109.1	-6.4
Çimento	108.1	164.2
Dayanıklı Tüketim	99.7	119
Demir çelik	82.6	102.9
Elektrik	86.2	115
Gıda	94.3	106.7
Holding Şirketleri	-	58.6
İlaç	94	2.8
İnşaat malzemeleri	126.5	70.7
Kağıt	67.7	228.8
Kimya-Tarım İlaçları	84.5	-37.2
Metal İşleme - Çelik	115.5	80.6
Döküm	-	-
Mobilya	94.2	126
Otomotiv Ana Sanayi	83.4	90.2
Otomotiv Yan Sanayi	100.9	126.4
Perakende Ticaret	107.4	120.8
Petrol - Petro Kimya	86.2	6.3
Sigorta Şirketleri	-	253.8
Tekstil	98.5	62.5
Telekom - Elektronik	106.5	31.5
Turizm	86.9	51.1
Ulaştırma - Servis	116.1	75.6
Yatırım Ortakları	-	293.3

Kaynak: İMKB

B Ö 4 Ü M

ENFLASYON

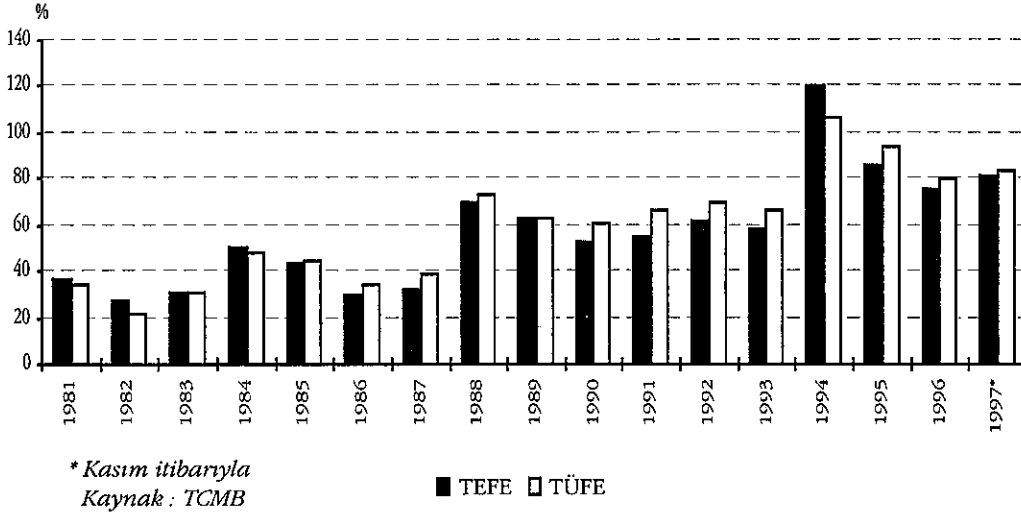

Enflasyon

Türkiye yirmi yılı aşkın bir süredir yüksek enflasyonla yaşamaktadır. 1996 yılında dünyadaki en yüksek üçüncü enflasyona sahip olan Türkiye'nin, 1997 yılında en yüksek enflasyon yaşayan ülke olma ihtimali oldukça yüksektir.

Türkiye 1996 yılında dünyada enflasyon sıralamasında en üst sıralara yerleşmiştir.

Enflasyon
(12 aylık ortalama % değişim)

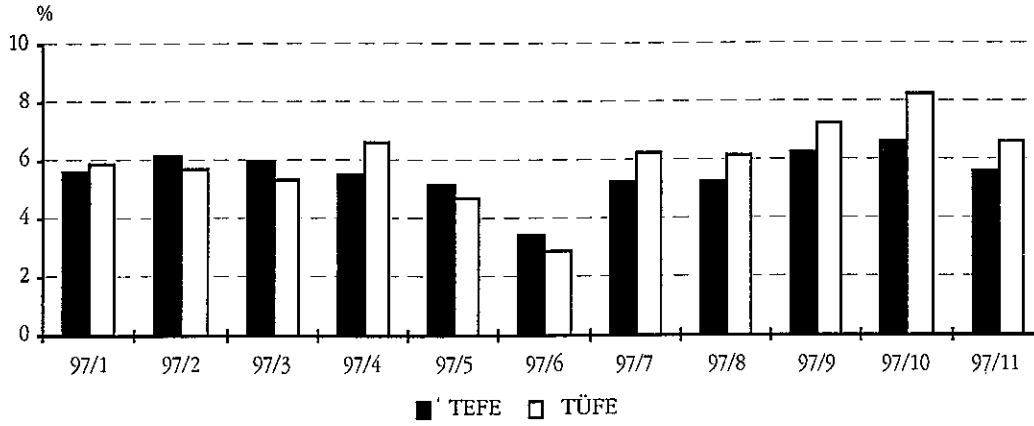
Yüksek enflasyon ortamında kamu kesiminin ürettiği mallara özellikle seçim öncesi dönemlerde fiyat ayarlamasının yapılmaması; bu dönemlerin ardından oldukça yüksek oranlı zamların takip etmesi enflasyon oranında dalgalanmalara yol açmaktadır. Belirsizlik ortamı ekonomideki kararların kısa vadeye yoğunlaşmasına neden olmakta ve büyüme potansiyelini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yüksek enflasyonun uzun bir süredir devam etmesi, Türkiye'de zaten bozuk olan gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmaktadır. Ürettiği mal ya da hizmetin fiyatını kendi belirleyemeyen sabit gelirli kesimler enflasyondan görece olarak diğer kesimlerden daha fazla etkilenmektedir.

Yüksek enflasyon bir taraftan ekonomik gelişmeyi sınırlarken, diğer taraftan da gelir dağılımını bozmaktadır.

Aylık Enflasyon

Kaynak : DİE

1995 yılı sonundaki seçimler nedeniyle ertelenmiş olan kamu fiyat ayarlamaları, 1996 yılının ilk üç aylık döneminde yapılmıştır. Kamu zamları ve bunların özel sektör fiyatlarına etkileri neticesinde, toptan eşya fiyatları 1995 sonunda % 65'ten 1996 Haziran ayında % 76'ya yıl sonunda da % 85'e çıkmıştır. Benzer şekilde bir seyir izleyen tüketici fiyatları da 1996 yılını % 80'lik bir artışla kapatmıştır.

1996 sonunda TEFE yıllık artış oranı % 85 olmuştur.

1996 yılında toptan eşya fiyatlarındaki artışın, 1995 yılından sarkan kamu zamları nedeniyle kamu ve özel sektör arasında farklı olduğu görülmektedir. 1995 yılı başından 1996 yılı sonuna dek geçen dönemde kamu ve özel sektör fiyatları karşılaştırıldığında, her iki endekste artış hızının yaklaşık olarak aynı olduğu görülmektedir.

1997 yılının ilk üç ayı boyunca aynı kalan toptan eşya fiyatları artışı Nisan ayından itibaren tekrar hızlanmıştır. Temmuz ayında yaşanan hükümet değişikliğinin ardından petrol ürünleri üzerinden alınan vergilerin artırılması neticesinde bu gruptaki malların fiyatlarında % 32'ye varan artışlar olmuştur. Bu artışları kamu kesiminde telekomünikasyon ve taşımacılık sektöründe yapılan fiyat ayarlamaları izlemiştir. Temmuz ayında % 12'yi bulan kamu fiyatlarındaki artış, sonraki aylarda enflas-

TEFE artış hızı Nisan 1997'den itibaren tekrar hızlanmıştır.

yon üzerinde uyarıcı etki yapmıştır. Kamu fiyatlarında yapılan yüksek oranlı artışlar enflasyon oranının Haziran ayındaki % 75'lik düzeyinden kademeli olarak artarak, Kasım ayında % 88'e çıkmasına neden olmuştur. Aralık sonu itibariyle de yıllık enflasyonun % 92 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Seçilmiş Sektörlerde Enflasyon (12 aylık ortalamalara göre % değişim)

(1994=100)	1996	1997*
Genel	75.9	81.0
Tarım	86.5	86.0
Madencilik	89.3	77.6
Enerji	101.7	75.6
İmalat sanayi	70.4	79.5
Gıda ve içki	81.9	83.1
Tekstil ürünleri	53.5	71.9
Kağıt ve kağıt ürünleri	28.1	54.1
Kimyasal madde ürünleri	57.2	77.9
Ana metal sanayi	57.8	87.2
Makine ve teçhizat imalatı	70.7	71.6

* Ocak-Kasım
Kaynak: DİE

1997 yılının Kasım ayı itibariyle toptan eşya fiyatlarındaki artış % 81 olmuştur. Fiyatlardaki gelişmeler sektörler bazında incelendiğinde, en yüksek artışın % 87 ile tarım fiyatlarında gerçekleştiği görülmektedir. Enerji fiyatlarındaki artış ise görece olarak düşük kalmıştır. Kasım ayı itibariyle elektrik gaz ve su sektörü fiyatlarındaki artış % 63 olmuştur. Toptan eşya fiyatlarında en yüksek ağırlığa sahip olan imalat sanayiindeki 11 aylık artış % 80 olarak gerçekleşmiştir. Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünlerindeki artış % 93 olarak gerçekleşirken, diğer yüksek oranlı artışlar % 95 ile gıda sektöründe, % 138 ile tütün ürünlerinde gözlenmiştir. İmalat sanayiinde kamu ve özel sektör fiyatları ara-

**Kasım 1997'de
toptan eşya fiyatları
yıllık artış hızı
% 88.4'e ulaşmıştır.**

sında belirgin bir fark olmuştur. Kamu fiyatlarındaki artış % 94 olurken, özel sektör imalat sanayi fiyat artışları % 76 olmuştur.

1997 yılının 11 aylık döneminde tüketici fiyatları % 89,4 oranında artmıştır. En yüksek oranlı artışlar, gıda içki tütün sektöründe % 106, eğitimde % 100 ve ulaştırma ve eğlencede % 93 ile yaşanmıştır. En düşük oranlı artışlar ise giyim ve ev eşyasında sırasıyla % 74 olarak gerçekleşmiştir.

**Kasım 1997’de
tüketici fiyatları
yıllık artış hızı %
95.8’e ulaşmıştır.**

B Ö 5 Ü M

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

Ödemeler Dengesi

1996, dış ekonomik ilişkiler açısından bir dönüm yılı olmuştur. Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliği'ne üyeliği sonucu bu ülkelerle yapılan sanayi malları ticaretinde tüm korumalar kaldırılırken, diğer ülkelerle ticarete de Avrupa Birliği'nin Ortak Gümrük Tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum dış ticaret dengesinin 1996 yılında bozulmasına neden olmuştur. Ancak bavul ticaretinden elde edilen gelirin yansıdığı diğer mal ve hizmet gelirleri, dış ticaret dengesindeki bozulmanın cari işlemler dengesine aynı oranda yansımalarını engellemiştir. Sermaye girişinin de artması sonucunda 1996 yılı toplam rezervlerin artmaya devam ettiği bir yıl olmuştur. 1997'de ise Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki bozucu etkisi ortadan kalkmıştır.

1996 yılında dış ticaret dengesi bozulmuştur.

Dış Ticaret

1997 yılında yüksek iç talep ve Gümrük Birliği etkisiyle ithalat artarken, ihracat pazarlarındaki büyüme de ihracatı olumlu etkilemiştir. DPT ihracatın 1997 yılında %12.1 artışla 26 milyar dolara ulaşacağını öngörmektedir. İthalatın ise %7.2 artışla 46 milyar dolar düzeyine erişerek, dış ticaret açığını 19.2 milyar dolara yükseltmesi beklenmektedir. Böylece, ihracatın ithalatı karşılama oranının 1996 yılında %54'den 1997 yılında %56.5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Yıl sonunda dış ticaret açığının 19.2 milyar dolara ulaşmasını beklenmektedir.

Dış ticaret fiyatlarının gelişimine ait bilgi olmamakla birlikte, doların yurtdışı piyasalarda değer kazanmasına paralel olarak, DPT ihracat fiyatlarının %4.5, ithalat fiyatlarının ise %5.5 düşüş gösterdiğini tahmin etmektedir. Bu durumda, sabit fiyatlarla ihracat artışı % 17.5, ithalat artışı ise % 13.4 olmaktadır.

Merkez Bankası tarafından yapılan bavul ticareti hesaplamalarına göre, 1997 yılında bavul ticaretinin 7 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda, bavul ticaretinin dahil edilmesiyle, toplam ihracat 33 milyar dolara yükselirken, dış ticaret açığı 12.2 milyar dolara inmektedir.

Dış Ticaret (Milyar \$)

	1995	% değişim	1996	% değişim	1997**	% değişim
İhracat *	21.6	19.5	23.2	7.2	26.0	12.1
İthalat	35.7	53.5	42.9	20.1	46.0	7.2
Dış ticaret açığı (1)	14.1	172.5	19.7	40.0	20.0	1.5
İhracat/ithalat (%)	60.6	-	54.1	-	56.5	-
İhracat/GSMH (Cari Fiyatlar)	12.6	-	12.6	-	13.6	-
İthalat/GSMH (Cari Fiyatlar)	20.8	-	23.3	-	24.1	-

(1) İthalat (CIF) (Altın ithalatı hariç) - İhracat (FOB)

* Bavul ticareti hariç

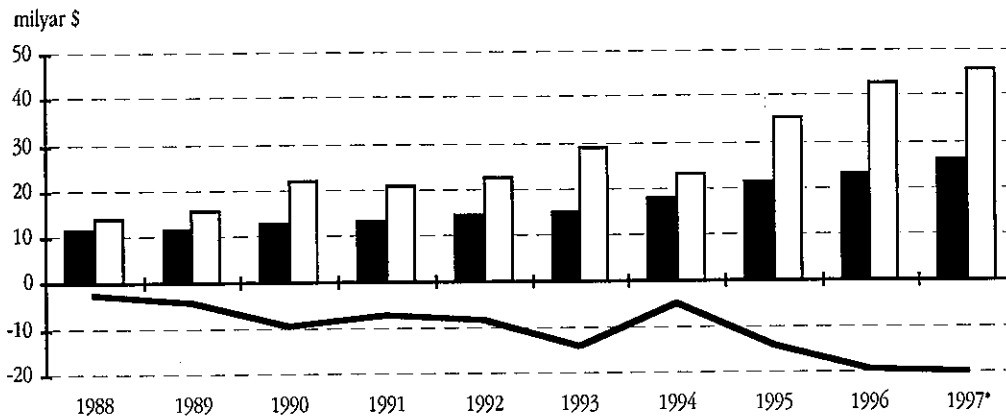
** DPT tahmini

Dış ticaret hacmi ithalat artışının yavaşlamasına paralel olarak 1997'nin Haziran ayına kadar azalma eğilimi göstermiştir. İthalat Ağustos ayına kadar kısmen yavaş artmaya devam etmekle birlikte ihracat artışı özellikle Mayıs ve Haziran aylarında kuvvetli olmuştur. Yılın ilk sekiz aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, ihracat artışı % 8.8 olurken, ithalat artışı %5.9'da kalmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise geçen sene %52.4'ten bu sene %53.9'a yükselmiştir.

Yılın ilk sekiz aylık döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı %54 olmuştur.

Bavul ticareti ise 1997 Ocak-Haziran döneminde, bir önceki yıla göre % 36 oranında azalarak 2.4 milyar dolara düşmüştür.

Dış Ticaret

* DPT Tahmini ■ İhracat □ İthalat (Bavul Ticareti hariç) — Dış ticaret dengesi

Kaynak : DİE

(1) DİE 1997 yılı Şubat ayından itibaren mal grupları için Birleşmiş Milletler Geniş Ekonomik Kategorileri Sınıflamasını (BEC), sektörler için Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması 3. Revizyonunu kullanmaya başlamıştır. Bu bölümde verilen rakamlarda bu sınıflandırmalar kullanılmıştır.

İhracatın sektörel dağılımı incelendiğinde, sekiz aylık verilere göre imalat sanayi ürünleri ihracatının %9.2'lik artışla toplam ihracat içindeki payının %89.5 olduğu görülmektedir. Tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı, %6.1, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihracatı ise % 4.6 artmıştır. Bu sektörlerin toplam ihracat içindeki payları sırasıyla % 8.8 ve % 1.6 olmuştur.

İmalat sektörünün toplam ihracat içindeki payı %90'a yükselmiştir.

İhracatın Sektörel Dağılımı

(Milyon \$)	1996		1997*		
	Değer	% pay	Değer	% pay	% değ.
Tarım	2,447	10.6	2,700	10.4	10.3
Madencilik	365	1.6	375	1.4	2.7
İmalat sanayii	20,312	87.7	22,877	88.0	12.6
Diğer	43	0.2	48	0.2	11.6

ISIC Revize 3 sınıflandırmasına göre, bavul ticareti hariç

* DPT tahmini

Kaynak: DPT

İthalatın mal grupları itibariyle yapısı incelendiğinde, Ocak-Ağustos döneminde tüketim malları dışalımındaki % 17.8'lik hızlı artış dikkat çekmektedir. Bu hızlı artışa karşılık tüketim mallarının toplam ithalat içindeki payı sadece % 10.5'tir. Yılın ilk sekiz ayında geçen yılın aynı dönemine göre sermaye malları ithalatı %2.9, hammadde ithalatı ise %5 oranında artış göstermiştir. Hammadde ithalatının toplam ithalat içindeki payı % 65.8 iken sermaye mallarının payı ise % 22.9'dur.

Tüketim malları ithalatı gümrük birliğinin etkisiyle hızla artmıştır.

İthalatın Mal Grupları İtibariyle Dağılımı

	1995	1996	1997*
Sermaye Malları	8,119	10,122	10,500
Tüketim Malları	2,416	4,216	5,000
Hammaddeler	25,078	28,195	30,500
Petrol	2,919	3,417	3,500
Petrol Dışı	22,159	24,778	27,000
Diğer	96	401	0
Toplam	35,709	42,934	46,000
Altın	1,322	1,672	2,000
Genel Toplam	37,031	44,606	48,000

BEC Sınıflamasına göre

* DPT tahmini

Kaynak: DPT

Tüketim malları ithalatı 1996 yılında %74.5 artmıştı. Bu hızlı artış, tüketim talebinin canlı olmasının yanı sıra, gümrük birliğinin etkisinden kaynaklanmıştı. Bilindiği gibi, Türkiye yatırım mallarında gümrük tarifelerini gümrük birliğine girmeden önce zaten çok düşük oranlara çekmiş olmasına rağmen, tüketim mallarındaki gümrük tarifesi gümrük birliğinden sonra ciddi biçimde azaltılmıştı. Bu nedenle gümrük birliğinin dış ticaret dengesindeki esas bozucu etkisi tüketim mallarında görülmüştür. 1996 yılında sermaye malları ithalatı % 24.7, aramalı ithalatı ise % 12.4 artmıştır. İthalatın bileşiminde, aramaları % 65.6 ile en büyük gruba oluştururken, sermaye mallarının payı % 23.6'dır.

Dış ticaretin ülke grupları itibariyle gelişimine bakıldığında, 1997 yılının Ocak-Ağustos döneminde AB ülkeleriyle dış ticaret hacmi artışının yavaşladığı görülmektedir. Bu ülkelere ihracatımız %2.6 artarken, ithalatımızda %2.4 oranında büyüme kaydedilmiştir. Böylece toplam ihracatımızda bu ülkelerin payı %50.2 düzeyinden %47.3'e, bu ülkelerden gerçekleştirilen ithalatın toplam içindeki payı %53.2'den %51.4'e gerilemiştir.

AB ülkeleri dışında kalan diğer önemli pazarlara ihracat artışı ise yüksek olmuştur. Bu dönemde Bağımsız Devletler Topluluğu'na ihracat % 23 artarak toplam içindeki payı %12.6'ya yükselmiştir. AB ve EFTA dışı OECD ülkelerine ihracat ise %14 artmıştır. Bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı % 11.1'dir.

AB dışı OECD ülkelerinden ithalat ise hızla artmaktadır. 1997 Ocak-Ağustos döneminde ithalat artışı, EFTA ülkelerinden % 22.4, diğer OECD ülkelerinden ise % 10.2 olmuştur.

Cari İşlemler Dengesi

1997 yılının Ocak-Haziran döneminde² bavul ticareti dahil dış ticaret açığı geçen senenin aynı dönemine göre 1.7 milyar dolarlık bir bozulma göstermiş ve 6,680 milyon dolara yükselmiştir. Turizm gelirleri ge-

AB ülkeleriyle dış ticaret hacmi 22.5 milyar USD ile toplam ticaretin %49'u olmuştur.

Görünmeyen gelirler cari açığındaki artışı sınırlamaktadır.

(2) 1997 yılından itibaren cari işlemler dengesi rakamlarına bavul ticareti dahil edilmektedir.

çen senenin aynı dönemine göre %49 oranında artarak 2,965 milyon dolara ulaşmıştır. Turizm gelirlerindeki bir milyar dolarlık artış ve turizm ve faiz dışındaki görünmeyen gelirlerde 1.5 milyar dolarlık artış sonucunda diğer mal ve hizmet gelirleri 9.2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu olumlu gelişmeler sonucunda toplam mal ve hizmet dengesindeki bozulma 320 milyon dolarda kalmıştır. Karşılıksız transferlerdeki 279 milyon dolarlık azalmayla birlikte, bavul ticareti dahil edilerek hesaplanan cari işlemler açığı 1996 yılının aynı dönemine göre 599 milyon dolar artarak 1,862 milyon dolara çıkmıştır.

1996 yılında 8,842 milyon dolar olarak hesaplanan bavul ticaretinin 1997 yılında 7,000 milyon dolara inmesi beklenmektedir. Bavul ticareti dahil edildiğinde cari işlemler açığı 1996 ve 1997 yılları için sırasıyla 1,823 milyon dolar ve 2,440 milyon dolar olarak hesaplanmaktadır.

Bavul ticareti hariç tutulduğunda, 1996 yılında dış ticaret dengesindeki bozulmaya rağmen cari işlemler açığı beklenen kadar artmamış ve 4,766 milyon dolar düzeyinde kalmıştır. 1997 yılında ise bir milyar dolara yakın bir bozulma ile işlemler dengesinde, 4.840 milyon dolar açık öngörülmektedir.

Diğer mal ve hizmet gelirleri ve karşılıksız transferler cari işlemler açığının GSMH'nin % 1.3'ünde (bavul ticareti hariç tutulduğunda GSMH'nin % 2.6'sı) kalmasına yol açmaktadır. 1997 yılında özellikle harcama eğilimi daha yüksek olan OECD ülkelerinden gelen turist sayısındaki artışa bağlı olarak turizm gelirlerinin hızla artması beklenmektedir. Turizm gelirlerinin %32.7 artışla 7,500 milyon dolara faiz gelirlerinin % 14 artışla 1.8 milyar dolara, turizm ve faiz dışında kalan diğer mal ve hizmet gelirlerinin de % 35 artışla 10 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Diğer mal ve hizmet giderlerinin 1996 yılında 10.9 milyar dolardan 1997 yılında 13.7 milyar dolara yükselmesi, böylece toplam mal ve hizmet açığının 1997 yılında 6,550 milyon dolara ulaşması tahmin edilmektedir. 1996 yılında toplam mal ve hizmet açığı 6,270 milyon dolar olmuştu.

**Bavul ticaretinin
1997 yılında %21
gerilemesi
beklenmektedir.**

**Yıl sonunda bavul
ticareti hariç cari
açığın 4.8 milyar
dolar olacağı
öngörülmektedir.**

**Turizm gelirleri
hızla artmaktadır.**

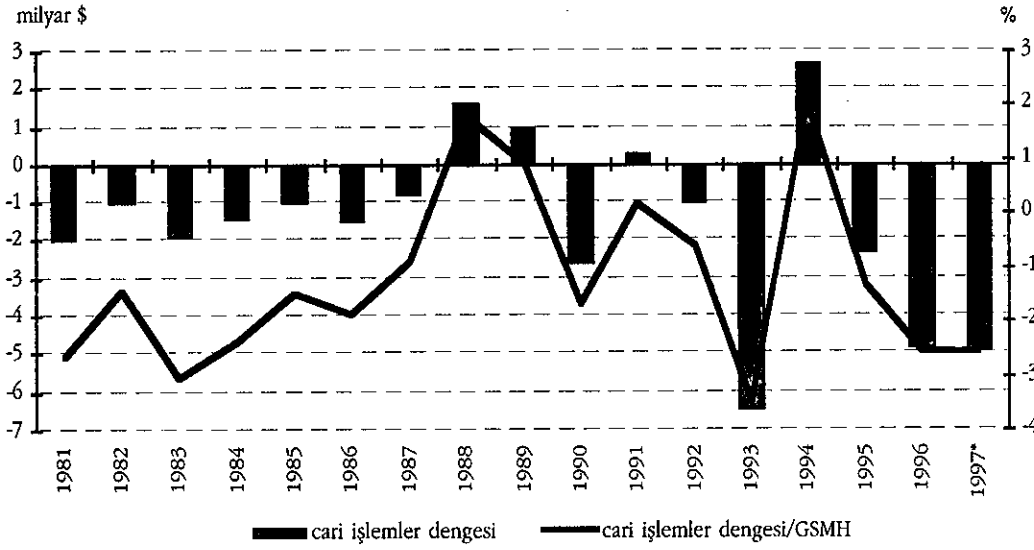
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)

	Bavul Ticareti Hariç			Bavul Ticareti Dahil		
	1997	1998	Program	1997	1998	Program
	1996	Tahmin		1996	Tahmin	
Mal ihracatı (fob)	23,546	26,500	29,600	32,388	33,500	36,600
İhracat (fob)	23,167	26,000	29,000	32,009	33,000	36,000
Transit ticaret	379	500	600	379	500	600
Mal ithalatı (fob)	-42,377	-45,700	-49,700	-42,377	-45,700	-49,700
İthalat (cif)	-42,934	-46,000	-50,000	-42,934	-46,000	-50,000
Altın (cif)	-1,672	-2,000	-2,200	-1,672	-2,000	-2,200
Transit ticaret	-347	-450	-500	-347	-450	-500
İthalat sigortası ve navlunu	2,576	2,750	3,000	2,576	2,750	3,000
Dış ticaret dengesi	-18,831	-19,200	-20,100	-9,989	-12,200	-13,100
Diğer mal ve hizmet gelirleri	20,527	23,900	26,500	14,628	19,300	21,900
Turizm	5,650	7,500	8,500	5,650	7,500	8,500
Faiz	1,577	1,800	2,000	1,577	1,800	2,000
Diğerleri	13,300	14,600	16,000	7,401	10,000	11,400
Diğer mal ve hizmet giderleri	-10,909	-13,650	-15,450	-10,909	-13,650	-15,450
Turizm	-1,265	-2,000	-2,250	-1,265	-2,000	-2,250
Faiz	-4,200	-4,600	-5,100	-4,200	-4,600	-5,100
Diğerleri	-5,444	-7,050	-8,100	-5,444	-7,050	-8,100
Toplam mal ve hizmet dengesi	-9,213	-8,950	-9,050	-6,270	-6,550	-6,650
Özel karşılıksız transferler (gelirler)	3,892	3,800	3,800	3,892	3,800	3,800
Göçmen transferleri	0	0	0	0	0	0
İşçi gelirleri	3,542	3,400	3,500	3,542	3,400	3,500
Diğerleri	350	400	300	350	400	300
Özel karşılıksız transferler (giderler)	0	0	0	0	0	0
Karşılıksız resmi transferler (net)	555	310	350	555	310	350
İşçi gelirleri	48	50	50	48	50	50
Diğerleri (net)	507	260	300	507	260	300
Cari işlemler dengesi	-4,766	-4,840	-4,900	-1,823	-2,440	-2,500

Kaynak: DPT

İşçi gelirlerinin bir önceki yılki 3,542 milyon dolar seviyesinden 1997 yılında, 3,400 milyon dolara ineceği tahmin edilmektedir. Resmi transferler de dahil edildiğinde, transfer hesabının 1997 yılında 4.1 milyar dolar fazla vereceği hesaplanmıştır.

Cari İşlemler Dengesi

* DPT tabmini

Bavul ticareti hariç rakamlardır.

Kaynak : TCMB, DİE, DPT

Sermaye Hareketleri

Ocak-Haziran 1997 döneminde ülkeye 4.7 milyar dolar net sermaye girişi olurken, bu tutar 1996'nın aynı döneminde 5.1 milyar dolar olmuştu. DPT verilerine göre, yıl sonunda net girişin 9.2 milyar dolar olması beklenmektedir.

Gümrük birliğinin etkisiyle artması beklenen doğrudan sermaye girişleri, beklenenlerin aksine yavaşlamaya devam etmektedir. 1997 Ocak-Haziran döneminde doğrudan sermaye girişleri 245 milyon dolara düşmüştür. 1997 yılının tamamı için 600 milyon dolarlık doğrudan yatırım beklenmektedir.

Net portföy yatırımları da geçen seneye göre azalma göstererek yılın ilk yarısında 1,152 milyon dolara inmiştir. Yaz aylarında yapılan 1-1.5 milyar dolarlık eurobond ihraçlarının da hesaplara yansımalarıyla portföy girişinin yılın tamamı için 2.5 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

1997 Ocak-Haziran döneminde 4.7 milyar dolar net sermaye girişi olmuştur.

Cari açığın finansmanında kısa vadeli sermaye girişleri önemli olmaya devam etmiştir.

Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

	Bavul Ticareti Hariç			Bavul Ticareti Dahil		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998
	Tahmin	Program		Tahmin	Program	
Sermaye hareketleri (rezerv hariç)	9,779	10,020	8,320	8,779	9,200	7,500
Doğrudan yatırımlar (net)	612	600	1,200	612	600	1,200
Portföy yatırımları (net)	570	2,500	3,200	570	2,500	3,200
Diğer uzun vadeli sermaye	1,636	1,600	1,800	1,636	1,600	1,800
Kredi kullanımı	6,048	7,500	8,300	6,048	7,500	8,300
Anapara geri ödemesi	-5,685	-7,000	-7,500	-5,685	-7,000	-7,500
Dresdner hesabı	1,273	1,100	1,000	1,273	1,100	1,000
Kısa vadeli sermaye	6,961	5,320	2,120	5,961	4,500	1,300
Varlıklar	1,331	1,570	-730	331	750	-1,550
Verilen krediler	-125	500	-100	-125	500	-100
Bankalar rezervi ve diğer var.	1,456	1,070	-630	456	250	-1,450
Yükümlülükler	5,630	3,750	2,850	5,630	3,750	2,850
Sağlanan krediler	4,336	3,300	2,650	4,336	3,300	2,650
Mevduat	1,294	450	200	1,294	450	200
Net hata ve noksan	-468	320	1,580	-2,411	-1,260	0
Ödemeler dengesi finansmanı	0	0	0	0	0	0
Denge kalemleri	0	0	0	0	0	0
Genel denge	4,545	5,500	5,000	4,545	5,500	5,000
Rezerv değişmesi (1)	-4,545	-5,500	-5,000	-4,545	-5,500	-5,000
IMF	0	0	0	0	0	0

(1) (-) artışı göstermektedir.

Kaynak: DPT

Kısa vadeli sermaye girişlerinde ise kredilerdeki ve banka rezervlerindeki yavaşlamaya paralel olarak azalma görülmektedir. Ocak-Haziran döneminde net kısa vadeli sermaye girişi 1997 yılında 1996 yılına göre yaklaşık yarı yarıya azalarak 1,626 milyon dolara inmiştir. Yılın tamamı için bu rakamın 5,320 milyon dolar olması beklenmektedir.

Uzun vadeli sermaye girişi ise tam tersine hızlanmaktadır. 1996 yılının ilk yarısında 297 milyon dolar çıkış görülmüşken bu yılın aynı döneminde 1,690 milyon dolar net giriş gerçekleşmiştir. 1997'nin tamamı için uzun vadeli sermaye girişinin net 1.6 milyar dolar olması beklenmektedir.

Kısa vadeli sermaye girişleri azalırken uzun vadeli sermaye girişleri artmıştır.

Yılın ilk yarısında net 4.7 milyar dolar olan sermaye girişleri, 1.9 milyar dolarlık cari işlemler açığını ve 2.2 milyar dolarlık kaydedilemeyen sermaye çıkışını finanse etmiştir. Bu durumda, resmi rezervler 646 milyon dolar artış göstermiştir. Yılın tamamında resmi rezervlerde 5.5 milyar dolarlık artış olması beklenmektedir.

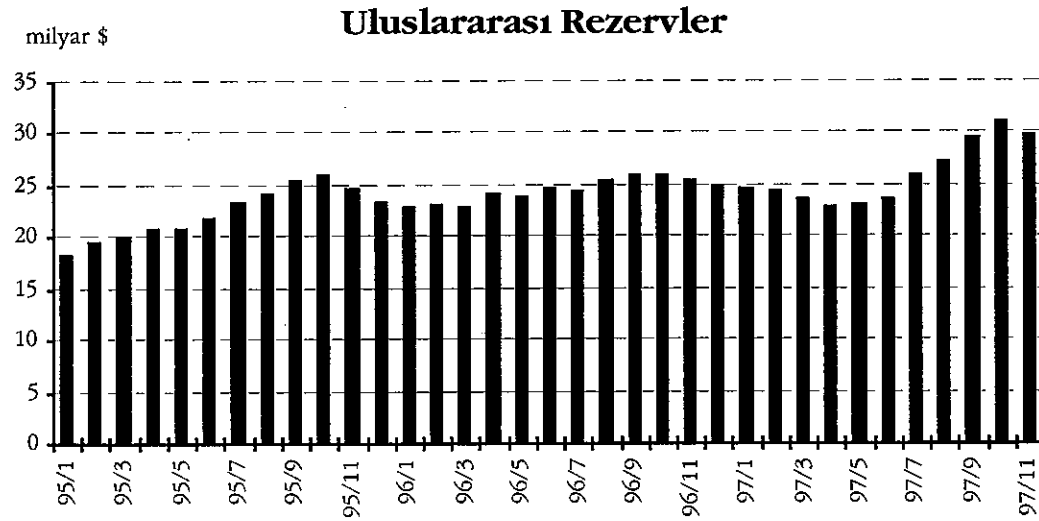
Sermaye girişleri resmi rezervlerin yükselmesine neden olmaktadır.

Uluslararası Rezervler

TCMB ve ticari bankalardaki altın ve dövizlerden oluşan uluslararası rezervler, 1997 yılında da sermaye girişine bağlı olarak artış göstermiş ve rekor düzeylere yükselmiştir. 1996 sonunda 27.8 milyar dolar düzeyinde bulunan uluslararası brüt rezervler, TCMB'nin geçici verilerine göre, Kasım 1997 sonunda 29.8 milyar dolara yaklaşmıştır.

Uluslararası rezervler kasım ayı sonunda 29 milyar dolara yaklaşmıştır.

Onbir aylık dönemde altın rezervlerinde değişiklik yaşanmazken, ticari bankaların rezervlerinde 1,035 milyon dolar azalma gözlenmiştir. Kasım sonunda altın rezervleri yıl başındaki 1.4 milyar dolarlık düzeyi korumuş, bankaların rezervleri ise 9.9 milyardan 8.9 milyar dolara gerilemiştir. TCMB rezervleri ise 3 milyar dolar artışla 21 milyar dolar düzeyine erişmiştir.

Kaynak : TCMB

Dış Borçlar

1987 yılı sonunda 40.3 milyar dolar düzeyinde olan dış borç stoku, aradan geçen 10 yılda iki kattan fazla artış göstermiştir. Toplam dış borç stoku 1996 sonunda 79.7 milyar dolardan 1997 haziran'ında 82.2 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakamda, doların yurtdışında değer kazanmasına bağlı olarak kur farkının dış borç stokunu azaltıcı etkisi hesaba katılmamıştır. Kısa vadeli borç stoku yılın ilk yarısında 345 milyon dolar artarak 20.9 milyar dolara ulaşırken, orta ve uzun vadeli borçlar 2.1 milyar dolar artarak 61.3 milyar dolara çıkmıştır. Böylece, kısa vadeli borçların toplam stok içindeki payı %25.7'den, % 25.4'e gerilemiştir.

**Dış borç stoku
haziran 1997'de 82.2
milyar dolara
yükselmiştir.**

Dış Borç Stoku (Milyon \$)

	1995	1996	1997*
Orta-uzun vade	57,577	59,231	61,304
Kamu sektörü	49,958	48,815	48,255
Özel sektör	7,619	10,416	13,049
Kısa vade	15,701	20,527	20,862
Toplam	73,278	79,748	82,166
Kur farkı	1,970	4,419	..

* Haziran itibariyle, geçici
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Borç stokunun borçlulara göre dağılımına bakıldığında, son üç yıldaki eğilimlerin devam ettiği görülmektedir. Kamu sektörünün borç stokunda kayda değer bir değişiklik meydana gelmezken, yılın ilk altı ayı içinde özel sektörün borç stokunda 2,6 milyar dolarlık artış olmuştur.

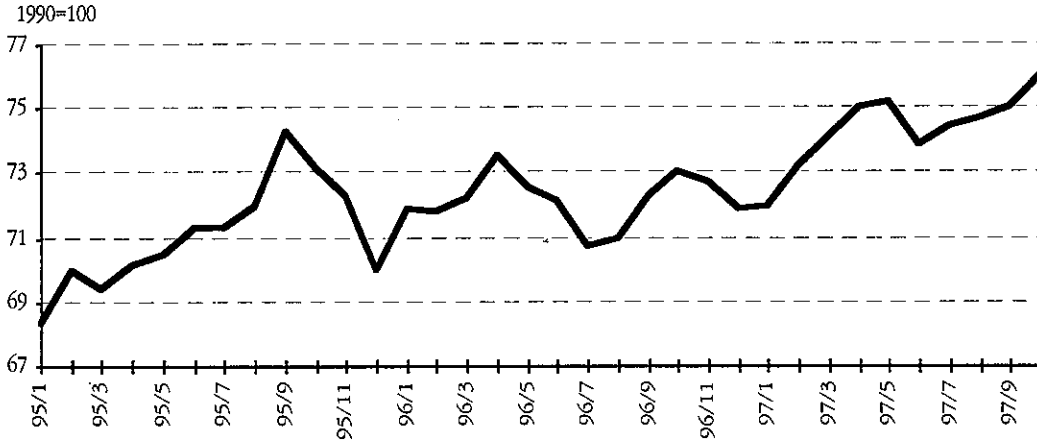
Borç stokundaki artışa rağmen toplam dış borç/GSMH oranı %43 olmuştur. Dış borç servis göstergeleri de iyileşme göstermiş, dış borç servisinin ihracat gelirlerine oranı 1995 yılında % 46.1'den 1996 yılında % 42.7'ye inmiştir. Dış borç servisinin toplam döviz gelirlerine oranı ise 1995 yılında % 24'den 1996 yılında % 20.6'ya inmiştir.

Döviz Kurları

Türk Lirası 1994 yılında gerçekleşen devalüasyon ve yaşanan krizle birlikte diğer para birimleri karşısında hızla reel olarak değer kaybetmişti. 1994'ün dördüncü ayından sonra, TL reel olarak yeniden değer kazanmaya başlamış, bu süreç 1995'in üçüncü ayına kadar devam etmişti. Bu tarihten sonra TL'nin reel değerinin büyük ölçüde sabit kaldığı görülmektedir.

**Tartılı reel efektif
kur %4.1 değer
kazanmıştır.**

Tartılı Efektif Reel Kur

Kaynak : TCMB

1997 yılında da TL'de değer kaybı büyük ölçüde enflasyon oranına paralel gitmiştir. 1\$ ve 1.5 DM'den oluşan döviz sepetini hedefleyen Merkez Bankası, kur politikasını dolar ve markın çapraz kurundaki değişiklikleri ve yurtdışında döviz talebini dikkate alarak yürütmüştür. Tartılı efektif reel kur, TL'nin Ekim 1997'de bir yıl önceki değerine göre %4.1 değer kazandığını göstermektedir.

B Ö L Ü M

1998 YILINDA
TÜRKİYE EKONOMİSİ
HEDEFLER VE BEKLENTİLER

1998 Yılında Türkiye Ekonomisi: Hedefler ve Beklentiler

Çözümlemeden ertelenmiş sorunların giderek ağırlaşması nedeniyle, 1998 yılında uygulanacak politikalar, ekonomik gelişmeler açısından son derece önemli olacaktır. Hükümetin 1998 yılı programı incelendiğinde, sorunlarda bu yıl da radikal bir iyileşme olmayacağı gözükmemektedir. Büyüme hızı ve enflasyon oranlarının yarıyariya azaltılması hedeflenirken, kamu açığı ve dış açığın GSMH içindeki oranlarında kayda değer bir değişiklik planlanmamıştır. 1998 yılına, sanayi üretim hızının %10'ların üzerinde olduğu (Ekim itibariyle yıllık artış %13) ve enflasyon oranının %90'ları aştığı (Kasım itibariyle yıllık artış toptan eşya fiyatlarında % 88.4) bir ortamda girilmektedir. Bu ortamda, enflasyon ve büyümenin yarı yariya azaltılması ancak kapsamlı önlemlerin devreye sokulmasıyla mümkün olacaktır. Ancak, program hedeflerinin somut önlemler yerine piyasa beklentilerinin olumluya çevrilmesine dayandırıldığı izlenimi edinilmektedir. Özellikle bütçe açığında bir iyileşme sağlanmadan, kamunun finansman yükünü düşürmeden, dış kaynak olanaklarının da sınırlı olduğu bir dönemde enflasyonu düşürmek kolay olmayacaktır.

1998 yılında ekonomide ciddi tedbirler alınmadığı, orta ve uzun vadeli ekonomik programlar ortaya konulmadığı takdirde bütçe açıklarının önümüzdeki yıldan itibaren sürdürülemeyecek seviyelere ulaşması, enflasyonun daha da yükselmesi ve gelir adaletsizliğinin artması engellenemeyecektir. Bu nedenle üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanan bir orta vadeli istikrar programı vakit geçirilmeden uygulamaya konulmalı ve kararlılıkla sürdürülmelidir.

1998 yılında da makro dengelerde kayda değer bir düzelme beklenmemektedir.

Orta ve uzun vadeli ciddi bir ekonomik program uygulamaya konulmalıdır.

Kaynak-Harcama Dengesi
(Sabit fiyatlarla % değişim)

	1997 tahmin	1998 program
GSMH	6.0	3.0
Dış kaynak (1)	-0.6	0.2
Toplam kaynaklar	6.5	2.7
Sabit sermaye yatırımları	7.9	4.0
Kamu	17.7	4.3
Özel	5.3	3.9
Stok değişmesi (1)	0.5	0.0
Kamu	0.0	-0.2
Özel	0.5	0.2
Toplam yatırımlar	10.1	3.9
Kamu	17.6	0.4
Özel	7.9	5.0
Toplam tüketim	5.3	2.3
Kamu	5.6	3.2
Özel	5.2	2.2

(1) Yüzde değişimler GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

Kaynak: DPT

1998 yılı ekonomik programında açıklanan DPT hedefleri, ekonomik büyümede geçen yılki programda da gözlendiği gibi, yavaşlama olacağı izlenimi vermektedir. GSMH'nin %3 oranında artması öngörülürken, dış kaynak girişinin tersine çevrilmesine bağlı olarak toplam kaynakların yalnız %2.7 oranında büyüyeceği anlaşılmaktadır.

**DPT ekonomide
geçen yıl olduğu gibi
yine yavaşlama
öngörmektedir.**

1998 yılında maaş-ücret ve tarımsal destekleme fiyatlarının enflasyonun düşürülmesine paralel olarak belirlenmesi, faiz dışı harcamaların kısılması ve vergi gelirlerinde artış hedeflenmesinin etkisiyle toplam yurtiçi talepteki artış hızının %2.7'ye gerilemesi amaçlanmaktadır.

Yurtiçi talepteki bu gerileme, özellikle büyüme üstünde ağırlığı bulunan özel sektör tüketim talebindeki azalmadan kaynaklanacaktır. Yukarıda sözü edilen talep kısıcı önlemlerin etkisiyle, özel sektör tüketiminin sadece %2.2 oranında artacağı varsayımı altında toplam tüketimin %2.3 büyümesi öngörülmüştür. Siyasi gelişmelere bağlı olarak iç

tüketim talebini dizginleyecek politikalar uygulanamadığı takdirde ekonomik büyüme 1997'de olduğu gibi beklenenden yüksek olabilecektir. Öte yandan, 1997'de %5.6 büyümesi beklenen kamu tüketiminin de, 1998'de de %3.2 düzeyine çekilmesi öngörülmüştür.

Yatırımların ise, 1998 yılında kamuda %0.4, özel sektörde %5.0 ve toplamda da %3.9 oranında artması planlanmaktadır. Sabit sermaye yatırımlarının kamu kesiminde %4.3, özel kesimde ise %3.9 düzeyinde büyüyerek, toplam sabit sermaye yatırımlarında %4.0'e varan artış görülmeye beklenmektedir. Bu durumda, toplam yatırımların GSMH içindeki payı %25.6'ya ulaşmaktadır. Yurtiçi tasarrufların ise sabit fiyatlarla %5.2 artacağına beklenmesine karşılık, tasarrufların GSMH içindeki payı % 20.5'te kalacaktır. Tasarruf açığının yurtdışı tasarruflarla karşılanması sonucunda dış kaynağın GSMH içindeki payı %5'e ulaşacaktır.

GSMH'nın 1998 yılında cari fiyatlarla %68.9 oranında artarak 49.1 katrilyon TL (204 milyar \$) olması beklenmektedir. Kişi başına milli gelirin ise 1997 yılında 2,999 dolardan 1998 yılında 3,156 dolara dolara çıkması öngörülmektedir. Sektörel düzeyde reel katma değer artışının tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde, sırasıyla %3, %3.5 ve %3 olacağı hesaplanmaktadır.

Sabit sermaye yatırımlarının %4 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

Kişi başına milli gelirin 3,156 dolara yükselmesi beklenmektedir.

GSMH ve Sektörel Büyüme (%)

	1997 tahmin	1998 program
Tarım	-2.8	3.0
Sanayi	9.5	3.5
Hizmetler	7.0	3.0
GSYİH	6.3	3.1
GSMH	6.0	3.0

Kaynak: DPT

Enflasyonda ise, ekonomik büyümedeki yavaşlamaya bağlı olarak iyileşme beklenmektedir. 1997'de %83 olması beklenen GSMH deflatörünün 1998'de %64'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Toptan eşya fiyatlarında ortalama olarak %64, yıl sonu itibarıyla ise %50 artış öngö-

Enflasyonun %65'e gerilemesi hedeflenmiştir.

rılmaktadır. 1997 sonunda toptan eşya fiyatlarındaki artışın %90'ı aşacağı anlaşılmıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, enflasyonda %50'ye varan azalma hedefinin oldukça iyimser ve gerçekleştirilmesi zor olduğu görülmektedir. Yurtiçi talepte yeterli daralma meydana gelmemesi ve kamu açıklarının yapısal reformlarla kalıcı biçimde düşürülememesi durumunda, bu hedeflerin tutturulması zordur.

Fiyat Gelişmeleri

	1997 tahmin	1998 program
GSMH deflatörü (% değişme)	83.0	64.0
Toptan eşya fiyatları (% değişme)		
Yıl sonu	80.6	64.0
Yıl ortalaması	86.3	50.0
Kur sepeti (1\$+1.5DM) (Yıl ortalaması, TL)	282,144	448,442

Kaynak: DPT

1997 yılında kamu kesimi açıklarının devam etmesi ve faiz dışı denge-
nin yeniden açık vermesi fiyat artışlarının hızlanmasında etkili olmuş-
tur. Kamu açıklarındaki yükselme, faiz oranlarının da yüksek seyret-
mesine yol açarak enflasyonist bekleyişlerin kırılmasını engellemiştir.
Para politikasında temel amaç piyasadaki dalgalanmaların azaltılması
olmuş; enflasyon ile etkin bir şekilde mücadele edilememiştir. Ayrıca,
tarımsal destekleme fiyatları ile ücret ve maaşlardaki artışlar ve parite
etkisiyle dolar kurundaki hızlı yükselme, endekslene eğiliminin güçlü
olması nedeniyle 1997 yılında fiyat artışlarının hızlanmasında etkili ol-
muştur.

Üç yıllık bir enflasyonla mücadele ve yapısal uyum programının ilk yı-
lı olarak ilan edilen 1998 programı çerçevesinde, 1 dolar ve 1.5 mark-
tan oluşan döviz sepetinin yıllık ortalamasının 448,442 TL olması öngö-
rülmüştür. Ancak, enflasyon hedefinin aşılması, Asya krizinin ihracat
üzerindeki muhtemel olumsuz etkileri nedeniyle cari işlemler açığının
büyümesi durumunda kur artışının da hızlanması olasılığıyla karşılaşı-
labilecektir.

**Genişlemeci
politikalar ve kamu
finansman baskısı
enflasyonun
yükselmesine yol
açmıştır.**

Bütçe harcamalarının 14.8, katrilyon TL, gelirlerinin ise 10.8 katrilyon TL'ye ulaşması planlanmıştır. Bu durumda bütçe açığı 3,993 trilyon TL ile GSMH'nın %8.1'ine ulaşmaktadır. Bu oran, 1998'de kamu maliyesinde radikal değişiklikler hedeflenmediğini göstermektedir. Bu durum bütçenin esnekliğini yitirmesinden kaynaklanmaktadır. Faiz ödemeleri, personel harcamaları ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan harcamaların toplam içindeki payı %73'e ulaşmaktadır. Dolayısıyla, bütçe açığının kısa vadede hızla düşürülebilmesi mümkün olmamaktadır.

1998 bütçesinde açığın GSMH'ya oranı %8.1 olarak hedeflenmiştir.

Konsolide Bütçe (trilyon TL)

	1997 tahmin	1998 program	% değ.	% pay
Gelirler	5,227	10,800	99.0	100.0
Vergi gelirleri	4,550	8,900	95.6	82.4
Vergi dışı gelirler	877	1,900	116.6	17.6
Harcamalar	8,052	14,793	83.7	139.9
Personel	2,100	3,500	66.7	23.7
Diğer cari	690	1,330	92.8	9.0
Yatırım	600	1,000	66.7	6.8
Faiz ödemeleri	2,291	5,900	157.5	39.9
İç borç	1,975	5,330	169.9	36.0
Dış borç	316	570	80.4	3.9
Diğer transferler	2,371	3,063	29.2	20.7
Bütçe dengesi	-2,625	-3,993	52.1	-
Faiz dışı denge	-334	1,907	-	-

Kaynak: DPT

1997 yılında iç borçlanma vade yapısının uzaması nedeniyle 1998 yılına sarkan geri ödemeler 1998 yılında faiz yükünün ağırlaşmasına neden olmaktadır. 1997 yılında yapılan borçlanmalardan 1998 yılına devredecek olan 5.1 katrilyonluk ödeme sonucunda, 1998 yılında iç borç faiz ödemelerinin %170 artarak toplam harcamaların %36'sına ulaşacağı öngörülmektedir. Böylece iç borç faiz ödemelerinin GSMH'ya oranı % 6.8'den % 10.9'a yükselmektedir.

En hızlı gider artışı faiz ödemelerinde öngörülmüştür.

KİT'lere ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin de bir önceki seneye göre %29.2 artması planlanmıştır. Sosyal güvenlik kuru-

luşlarının giderek artan açıkları nedeniyle bu kuruluşlara yapılacak transferlerin GSMH içindeki payının % 2.7'den %2.9'a çıkacağı düşünülmektedir. Devlet iştirakleri ve kamulaştırma gibi bazı harcamalarda geçmiş yıllardan gelen birikimi temizlemek üzere, 1997 yılında bir defaya mahsus olmak üzere verilen ek ödenek 1998 yılı için öngörülmemiştir.

Bütçenin diğer harcama kalemleri de bu kısıtlar altına şekillenmektedir. Personel ve yatırım harcamaları öngörülen enflasyon oranında artırılmakta, buna karşılık büyük bölümü savunma amaçlı olarak kullanılan diğer cari harcamalarda enflasyon oranının oldukça üzerinde bir artış öngörülmektedir.

Bütçe gelirlerinin 1998 yılında %99 artışla GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 3.3 puan artarak %22'ye yükselmesi hedeflenmiştir. Programda, GSMH artış hızı %3 iken vergi gelirlerinin reel olarak %20 büyüyeceği varsayılmıştır. Vergi gelirlerinin GSMH içindeki payında öngörülmüş olan 2.4 puanlık artış, 1997 temmuz ayında yükseltilen akaryakıt tüketim vergisi ve devlet iç borçlanma senetleri faiz gelirlerinden alınan stopajdan kaynaklanmaktadır. Özelleştirmeden beklenen gelirlerin 1997 bütçesinden farklı olarak bütçeye dahil edilmemiş olması, 1998 bütçesinin daha gerçekçi hazırlandığını göstermektedir. Başlangıç bütçesine dahil edilmeyen gelirlerin 400 trilyon TL'ye ulaşması ve bu tutarın yatırımlara ilave edilmesi planlanmıştır.

1998 konsolide bütçe hedeflerinin geçmiş yıllardaki eğilimlerin göz önüne alınarak hazırlanmış olduğu görülmektedir. Programın gerçekçi hedeflerinin yanısıra, Hazine'nin net borçlanmasına yasal sınır getirilmesi bütçenin uygulanmasında da hedeflere uyulacağını ve bütçe açığının en fazla hedefin %15 üstüne çıkabileceğini göstermektedir. Bu durumda bütçe açığının GSMH'ya oranı %9.4'e yükselebilecektir. Ancak bu kısıta rağmen ek bütçe çıkartma olasılığının yasal olarak ortadan kaldırılmaması, bütçe hedeflerinin inandırıcılığının garanti altına alınmasını engellemektedir.

Diğer transferlerdeki artış sınırlıdır.

Personel harcamalarının enflasyon oranı kadar artması planlanmıştır. Vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 2.4 puan artışla % 18.1'e çıkması planlanmıştır.

Bütçe açığının en fazla GSMH'nın %9.4'üne çıkması beklenmektedir.

Konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranında öngörülen 0.9 puanlık düşüşün toplam kamu kesimi açığında da benzer bir düşüşe yol açması planlanmıştır. 1997 yılından farklı olarak KİT'lerin finansman fazlasının açığa dönüşmesi, buna karşılık Fonların finansman açığının da finansman fazlasına dönüşmesi beklenmektedir. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların açığının da azalacağı öngörülmüştür. Bu çerçevede, toplam kamu açığı 1997 yılındaki % 9.5 düzeyinden "1998 yılında %8.6'ya düşmektedir. Özelleştirme ve gayrimenkul satışlarından elde edilmesi planlanan gelirler hariç tutulduğunda kamu kesimi borçlanma gereği oranı %10'dur. Ancak açık tümüyle faiz ödemelerinden kaynaklanmaktadır. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda kamu kesimi finansmanı GSMH'nın %3.4'ü oranında fazla vermektedir.

Kamu kesimi açığının denk bütçeye bağlı olarak azalması hedeflenmiştir.

Kamu Kesimi Açığı/GSMH (%)

	1997 tahmin	1998 program
Konsolide bütçe	9.0	8.1
KİT	-0.6	0.3
İşletmeciler KİT	0.6	0.4
Mahalli idareler	0.4	0.1
Sosyal güvenlik kur.	0.0	-0.2
Fonlar	0.2	0.2
Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar	0.5	0.2
Toplam Kamu	9.5	8.6
Toplam Kamu (Özel.ve g.men.sat. hariç)	10.2	10.0
Toplam Kamu (Faiz hariç)	1.7	-3.4

Kaynak: DPT

1998 yılında kamu dengesinin yanısıra dış dengenin de 1997 yılı düzeyini koruması beklenmektedir. Bilindiği gibi, dış denge üstündeki en büyük baskı yurtdışı talepteki artıştan gelmektedir. Bu nedenle, 1998 yılında beklenen yavaşlama dış dengenin bozulmasını engelleyen en önemli faktör olacaktır. Büyüme hızının 1997'de %6'dan 1998'de %3'e düşmesi ithalat artışının %8.7'de kalmasına neden olurken ihracat artışı %11.5 olacaktır. Dış ticaret fiyatlarında ve reel döviz kurunda dış ticaret miktarları üzerinde etkili olabilecek bir gelişim beklenmemektedir. Bu durumda dış ticaret açığının 20.1 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.

Dış ticaret açığının 1997 düzeyini koruyacağı öngörülmektedir.

Asya krizinin dünya piyasalarındaki etkisi programın dış ticaret hedeflerinin gerçekleşmesini zorlaştıracaktır. Dünya üretiminde beklenen 1 puanlık düşüş ve %80'lere varan devalüasyonlar sonucunda rekabet güçlerini artıran Asya ülkeleri Türkiye'nin ihracat potansiyelini olumsuz etkileyebilecektir.

Asya krizi programın dış ticaret hedeflerinin gerçekleşmesini zorlaştıracaktır.

Ödemeler Dengesi (Milyon \$)

	Bavul Ticareti Hariç		Bavul Ticareti Dahil	
	1997 Tahmin	1998 Program	1997 Tahmin	1998 Program
Ihracat (fob)	26,500	29,600	33,500	36,600
İthalat (cif)	-45,700	-49,700	-45,700	-49,700
Dış ticaret açığı	-19,200	-20,100	-12,200	-13,700
Turizm gelirleri (net)	5,500	6,250	5,500	6,250
Karşılıksız transferler (net)	4,110	4,150	4,110	4,150
Faiz gelirleri (net)	-2,800	-3,100	-2,800	-3,100
Diğer (net)	7,550	7,900	2,950	3,300
Cari işlemler dengesi	-4,840	-4,900	-2,440	-2,500
Sermaye hareketleri (rezerv hariç)	10,120	8,320	9,200	7,500
Doğrudan yatırımlar (net)	600	1,200	600	1,200
Portföy yatırımları (net)	2,500	3,200	2,500	3,200
Diğer uzun vadeli sermaye	1,600	1,800	1,600	1,800
Kısa vadeli sermaye	5,320	2,120	4,500	1,300
Net hata ve noksan	320	1,50	-1,260	0
Rezerv değişmesi (1)	-5,500	-5,000	-5,500	-5,000

(1) (-) artışı göstermektedir.

Kaynak: DPT

Görünmeyen gelirler içerisinde net turizm gelirleri ile net diğer gelirlerdeki artışın dış ticaret açığındaki ve net faiz giderlerindeki toplam yaklaşık 1 milyar dolarlık bozulmayı telafi etmesi ve cari işlemler açığının 4.9 milyar dolarda kalması öngörülmüştür. 1996 yılından itibaren hesaplanan bavul ticaretinin dahil edilmesiyle dış ticaret açığının 13.1 milyar dolara, cari açığın ise 2.5 milyar dolara düştüğü görülmektedir. Bavul ticaretinden sağlanan net gelirin 1998 yılında da değişmeyerek 7 milyar dolar olması beklenmektedir. Bu durum, bavul ticareti dahil

Cari işlemler açığının da aynı düzeyi koruyacağı beklenmektedir.

hesaplanan cari açığın 1998 yılında 1997 yılında göre 660 milyon dolar artış göstermesine yol açmaktadır.

Cari açığın finansmanını sağlayacak sermaye girişlerinin ise net 8.3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşerek, resmi rezervlerde 5 milyar dolarlık artışa neden olması beklenmektedir. Sermaye hareketlerinin yapısı incelendiğinde, net kısa vadeli sermaye girişlerinin azalmaya devam ederek 2.1 milyar dolar, portföy yatırımlarının ise artmaya devam ederek 3.2 milyar dolara ulaşacağı beklenmektedir. Doğrudan sermaye girişlerinin ise 1997 yılı düzeyinin 2 katına çıkacağı ve 1.2 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

1998 yılı program hedefleri bir arada değerlendirildiğinde, istikrar programı tartışmalarına rağmen yapısal bir değişiklik beklenmemesi gerektiği görülmektedir. Büyüme hızının ve yıl sonu enflasyon oranının yarı yarıya azaltılması hedeflenirken üç temel makro dengede kayda değer bir değişiklik öngörülmemektedir. Kamu açığının GSMH içindeki oranı % 9.5'ten %8.6'ya gerilerken, cari işlemler açığının GSMH'ya oranı ise %2.5'ten % 2.4'e gerilemektedir. Tasarruf açığının GSMH'ya oranı ise %5.2'den %5'e inmektedir. Konsolide bütçenin faiz ödemeleri ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler nedeniyle esnekliğinin bulunmaması, radikal önlemler alınmadan, makrodengelerin sürdürülebilir bir büyüme süreci ile uyumlu düzeylere bir yıl içinde çekilmesini engellemektedir. 1998 programı da bu kısıt altında şekillenmiştir. Programın özellikle bütçe ve enflasyon hedeflerinin arkasında uygun koşullarla dış yardım sağlanabileceği varsayımı olduğu düşünülmektedir. Aksi halde, bütçe açığının mali piyasalar üzerindeki finansman baskısının devam etmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu durumda, faiz oranlarının düşmesi beklenemeyecektir. Asya krizinin dünya piyasalarındaki etkisi programın dış ticaret hedeflerinin gerçekleşmesini zorlaştıracaktır. Bu koşullar altında enflasyon oranında yarıyıya bir azalış tutarlı bir hedef olarak gözükmemektedir.

Finansmanın büyük ölçüde portföy yatırımlarıyla yapılması planlanmaktadır.

Program hedeflerinin iddiasız olduğu ve politika değişikliği içermediği görülmektedir.

E K

İ S T A T İ S T İ K İ   T A B L O L A R

Ekonominin Genel Dengesi (Cari fiyatlarla, Milyar TL)

	1996	1997*	1998**	% Pay		
				1996	1997*	1998**
1. GSMH	14,978,067	29,054,455	49,078,785	100.0	100.0	100.0
2. Dış Kaynak	672,527	1,517,467	2,464,000	4.5	5.2	5.0
3. Toplam Kaynaklar	15,650,594	30,571,922	51,542,785	104.5	105.2	105.0
4. Toplam Yatırımlar	3,672,127	7,368,402	12,547,269	24.5	25.4	25.6
5. Sabit Sermaye Yatırımı	3,743,233	7,359,769	12,544,305	25.0	25.3	25.6
5.1 Kamu	762,067	1,671,929	2,850,000	5.1	5.8	5.8
5.2 Özel	2,981,166	5,687,840	9,694,305	19.9	19.6	19.8
6. Stok Değişmesi	-71,106	8,633	2,964	-0.5	0.0	0.0
6.1 Kamu	32,549	67,008	390	0.2	0.2	0.0
6.2 Özel	-103,655	-58,376	2,575	-0.7	-0.2	0.0
7. Toplam Tüketim	11,978,467	23,203,520	38,995,516	80.0	79.9	79.5
8. Kamu Harcanabilir Geliri	1,187,251	2,760,738	4,267,576	7.9	9.5	8.7
9. Kamu Tüketimi	1,470,908	3,248,768	5,540,326	9.8	11.2	11.3
10. Kamu Tasarrufu	-283,657	-488,030	-1,272,750	-1.9	-1.7	-2.6
11. Kamu Yatırımı	794,616	1,738,938	2,850,390	5.3	6.0	5.8
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-1,078,273	-2,226,968	-4,123,140	-7.2	-7.7	-8.4
13. Özel Harcanabilir Gelir	13,790,817	26,293,717	44,811,209	92.1	90.5	91.3
14. Özel Tüketim	10,507,559	19,954,752	33,455,190	70.2	68.7	68.2
15. Özel Tasarruf	3,283,258	6,338,965	11,356,019	21.9	21.8	23.1
16. Özel Yatırım	2,877,511	5,629,464	9,696,879	19.2	19.4	19.8
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	405,747	709,501	1,659,140	2.7	2.4	3.4
18. Özel Tasarruf Oranı	23.8	24.1	25.3			
19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	2,999,600	5,850,935	10,083,269	20.0	20.1	20.5
20. S. Sermaye Yatırımı / GSMH	25.0	25.3	25.6			
21. Yurtiçi Tasarruflar / GSMH	20.0	20.1	20.5			

Ekonominin Genel Dengesi (1994 fiyatlarıyla)

	1996	1997*	1998**	% Değişim		
				1996	1997*	1998**
1. GSMH	4,495,959	4,765,717	4,908,688	7.1	6.0	3.0
2. Dış Kaynak (1)	66,953	92,530	81,402	0.2	-0.6	0.2
3. Toplam Kaynaklar	4,562,912	4,858,247	4,990,091	6.8	6.5	2.7
4. Toplam Yatırımlar	1,141,225	1,256,196	1,305,201	4.2	10.1	3.9
5. Sabit Sermaye Yatırımı	1,162,955	1,254,735	1,304,895	12.1	7.9	4.0
5.1 Kamu	244,462	287,776	300,122	27.8	17.7	4.3
5.2 Özel	918,492	966,959	1,004,773	8.5	5.3	3.9
6. Stok Değişmesi (1)	-21,730	1,461	306	-1.9	0.5	0.0
6.1 Kamu	9,947	11,339	40	0.6	0.0	-0.2
6.2 Özel	-31,677	-9,878	266	-2.5	0.5	0.2
7. Toplam Tüketim	3,421,688	3,602,051	3,684,889	7.7	5.3	2.3
8. Kamu Harcanabilir Geliri	341,149	370,547	328,245	-18.7	8.6	-11.4
9. Kamu Tüketimi	442,738	467,609	482,718	4.6	5.6	3.2
10. Kamu Tasarrufu	-101,589	-97,062	-154,473			
11. Kamu Yatırımı	254,410	299,115	300,163	45.2	17.6	0.4
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-355,998	-396,177	-454,635			
13. Özel Harcanabilir Gelir	4,154,810	4,395,170	4,580,443	10.0	5.8	4.2
14. Özel Tüketim	2,978,950	3,134,442	3,202,172	8.2	5.2	2.2
15. Özel Tasarruf	1,175,860	1,260,728	1,378,272	14.9	7.2	9.3
16. Özel Yatırım	886,815	957,080	1,005,039	-3.6	7.9	5.0
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	289,045	303,648	373,233			
18. Özel Tasarruf Oranı	28.3	28.7	30.1			
19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	1,074,272	1,163,666	1,223,799	5.4	8.3	5.2
20. S. Sermaye Yatırımı / GSMH	25.9	26.3	26.6			
21. Yurtiçi Tasarruflar / GSMH	23.9	24.4	24.9			

(1) yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

* DPT tahmini

**Yıllık Program

Kaynak: DPT

**GSMH Sektörel Büyüme Hızı
(1987 fiyatlarıyla, % değişme)**

	1992	1993	1994	1995	1996	1996				1997		
						I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Tarım	4.3	-1.3	-0.7	2.0	4.4	-2.0	5.0	2.1	13.3	-2.3	-1.1	-1.1
Sanayi	5.9	8.2	-5.7	12.1	7.1	8.8	7.4	5.5	7.1	9.5	10.6	11.5
Maden	0.3	-6.4	8.0	-6.9	2.3	-0.6	3.2	7.3	-1.6	10.3	-5.3	6.5
İmalat	5.8	9.3	-7.6	13.9	7.1	8.6	7.4	5.1	7.7	10.0	12.3	12.8
Enerji	11.8	8.9	3.4	9.6	9.7	14.4	9.6	8.3	7.1	5.5	4.8	3.2
İnşaat	6.2	7.9	-2.0	-4.7	5.8	0.4	4.1	6.9	11.0	-1.0	4.0	0.0
Ticaret	6.9	11.6	-7.6	11.5	8.9	11.3	10.5	6.7	8.4	9.7	9.7	9.2
Ulaştırma-Haberleşme	8.1	10.8	-2.0	5.7	7.6	13.0	9.2	6.4	3.3	5.2	3.9	4.7
Mali Müesseseler	-2.1	-0.4	-1.5	0.3	2.2	1.3	2.5	3.8	1.1	2.1	3.5	3.0
Konut	2.5	2.8	2.8	2.1	2.4	2.4	2.5	2.5	2.4	2.3	2.3	2.2
Serbest Meslek ve Hizmetler	5.5	6.9	-4.3	7.3	6.5	7.9	7.6	4.7	6.9	6.5	6.5	5.2
(-) İzafi Banka Hizmetleri	-2.3	-0.6	-1.8	-0.3	0.6	-0.5	1.2	2.8	-0.7	0.3	1.5	0.9
Sektörler Toplamı	5.9	7.2	-4.0	7.3	6.8	8.2	7.6	4.9	7.6	6.9	7.0	5.5
Devlet Hizmetleri	3.4	1.8	0.8	2.5	-0.3	-0.4	0.0	-0.3	-0.4	0.1	0.0	0.4
Kar Amacı Olmayan Özel Hiz.	2.2	3.0	-2.5	-1.3	0.9	2.8	1.4	0.2	-0.4	-1.9	1.5	1.8
İthalat Vergisi	11.3	32.8	-35.2	11.5	21.3	30.0	31.5	24.0	4.1	10.3	6.9	7.9
GSYİH (Alıcı fiyatları)	6.0	8.0	-5.5	7.2	7.0	8.7	8.1	5.3	7.0	6.6	6.6	5.4
Net Dış Alem.Faktör Geliri	74.9	17.8	-62.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GSMH (Alıcı fiyatları)	6.4	8.1	-6.1	8.0	7.1	9.5	8.2	5.1	7.0	6.1	7.1	5.6

**Sektörlerin GSMH İçindeki Payları
(1987 fiyatlarıyla, %)**

	1992	1993	1994	1995	1996	1996				1997		
						I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Tarım	16.2	14.8	15.7	14.8	14.4	5.2	10.1	24.7	12.1	4.8	9.4	23.1
Sanayi	26.9	26.9	27.0	28.0	28.0	32.0	29.9	23.0	29.9	33.2	31.1	24.3
Maden	1.8	1.6	1.8	1.5	1.5	1.6	1.6	1.4	1.5	1.6	1.4	1.4
İmalat	22.4	22.7	22.3	23.5	23.5	26.6	25.3	19.3	25.2	27.7	26.7	20.6
Enerji	2.6	2.6	2.9	2.9	3.0	3.8	3.0	2.3	3.3	3.8	3.0	2.3
İnşaat	6.4	6.4	6.7	5.9	5.8	5.7	6.3	5.7	5.7	5.3	6.2	5.4
Ticaret	19.8	20.4	20.1	20.8	21.1	20.6	21.6	20.6	21.8	21.3	22.3	21.3
Ulaştırma-Haberleşme	12.1	12.4	12.9	12.6	12.7	13.9	13.3	11.3	13.0	13.8	13.0	11.2
Mali Müesseseler	2.7	2.5	2.6	2.4	2.3	2.9	2.5	1.8	2.5	2.8	2.4	1.7
Konut	5.4	5.1	5.6	5.3	5.0	6.4	5.5	3.9	5.1	6.2	5.3	3.7
Serbest Meslek ve Hizmetler	2.3	2.2	2.3	2.3	2.3	2.2	2.3	2.3	2.3	2.2	2.3	2.3
(-) İzafi Banka Hizmetleri	2.3	2.2	2.3	2.1	2.0	2.4	2.1	1.5	2.0	2.3	2.0	1.4
Sektörler Toplamı	89.4	88.6	90.6	90.1	89.8	86.4	89.3	91.7	90.4	87.4	89.8	91.6
Devlet Hizmetleri	4.7	4.4	4.8	4.5	4.2	5.4	4.6	3.2	4.3	5.1	4.3	3.1
Kar Amacı Olmayan Özel Hiz.	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4	0.3
İthalat Vergisi	4.4	5.4	3.7	3.9	4.4	5.5	4.6	3.6	4.3	5.7	4.6	3.7
GSYİH (Alıcı fiyatları)	99.0	98.9	99.6	98.8	98.7	97.7	98.9	98.8	99.4	98.6	99.1	98.6
Net Dış Alem.Faktör Geliri	1.0	1.1	0.4	1.2	1.3	2.3	1.1	1.2	0.6	1.4	0.9	1.4
GSMH (Alıcı fiyatları)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE

**Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nın Büyüme Hızı
(1987 fiyatlarıyla, % değişme)**

	1996						1997	
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.		
Özel Nihai Tüketim Harcamaları								
Gıda-İçki	11.8	10.0	6.8	9.5	7.8	8.4		
Dayanıklı Tüketim Malları	9.5	5.9	4.1	-0.2	-1.1	2.7		
Yarı Dayanıklı ve Dayanıksız Tüketim Malları	35.9	46.6	29.9	32.2	25.8	33.1		
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme	10.3	10.3	5.7	17.9	18.9	6.0		
Hizmetler	10.2	5.1	2.2	4.8	2.1	2.9		
Konut Sahipliği	8.2	4.5	7.7	17.8	11.6	14.7		
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	2.4	2.5	2.5	2.4	2.3	2.2		
Maaş-Ücret	1.4	7.7	15.6	8.4	-4.1	0.5		
Diğer Cari Harcamalar	-0.4	0.0	-0.3	-0.4	0.1	0.0		
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	6.9	22.6	41.9	16.1	-15.6	1.3		
Kamu Sektörü	20.0	16.5	19.7	1.2	8.2	13.5		
Makina Teçhizat	-13.7	31.5	28.2	29.8	43.7	18.3		
Bina İnşaatı	-46.9	63.5	0.6	19.1	91.4	-11.2		
Bina Dışı İnşaat	18.5	33.0	38.1	26.8	-24.6	45.9		
Özel Sektör	0.8	16.9	38.5	39.0	61.2	24.7		
Makina Teçhizat	24.1	13.9	18.0	-6.0	5.2	12.6		
Bina İnşaatı	53.6	28.1	44.3	-5.6	10.1	23.4		
Konut İnşaatı	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	2.5	-14.5		
Mal ve Hizmet İhracatı	-2.0	-0.5	-1.1	-7.9	-2.3	1.4		
Mal ve Hizmet İthalatı	21.9	15.0	26.6	22.3	8.2	23.5		
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	30.6	30.1	22.3	-0.4	11.7	16.0		
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (üretim yöntemiyle)	9.4	7.1	5.5	8.1	6.0	7.4		
	8.7	8.1	5.3	7.0	6.6	6.6		

Kaynak: DİE

Harcamalar Yöntemiyle GSYİH'nin Sektörel Payları
(1987 fiyatlarıyla, %)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1996				1997	
							I.	II.	III.	IV.	I.	II.
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	70.1	68.9	69.5	69.0	69.0	68.8	72.5	69.4	66.4	68.1	73.8	70.1
Gıda-İçki	27.7	26.7	25.6	26.7	26.6	26.0	27.0	25.7	28.8	22.4	25.2	24.6
Dayanıklı Tüketim Malları	8.5	8.9	10.1	7.5	8.4	8.9	9.6	9.0	7.6	9.9	11.4	11.2
Yarı Dayanıklı ve Dayanıksız Tük. Mal.	12.6	11.7	11.6	10.6	11.0	11.4	12.7	11.7	9.2	12.5	14.2	11.6
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme Hizmetleri	9.0	9.3	9.9	10.9	10.3	10.0	10.6	10.3	8.4	10.9	10.2	9.8
Konut Sahipliği	6.1	6.4	6.5	7.1	6.8	6.9	5.9	6.8	7.7	6.9	6.2	7.2
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	6.2	6.0	5.7	6.2	5.9	5.6	6.7	5.9	4.6	5.5	6.5	5.6
Maaş-Ücret	7.8	7.7	7.6	7.7	7.6	7.7	7.0	7.4	6.6	9.7	6.4	7.0
Diğer Cari Harcamalar	4.9	4.8	4.6	4.8	4.6	4.3	5.1	4.6	3.5	4.1	4.9	4.2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	2.9	2.9	3.0	2.8	3.0	3.4	1.9	2.9	3.0	5.5	1.5	2.7
Kamu Sektörü	26.1	25.9	30.1	26.5	26.7	29.0	27.5	31.2	27.7	29.7	28.1	33.0
Makina Teçhizat	8.4	8.3	8.0	5.5	4.2	5.1	2.1	5.2	5.0	7.7	2.9	5.7
Bina İnşaatı	3.1	3.2	3.1	1.2	1.1	1.4	0.5	1.6	1.1	2.2	0.9	1.3
Bina Dışı İnşaat	1.5	1.5	1.5	1.0	1.0	1.2	0.6	1.1	1.1	1.7	0.4	1.5
Özel Sektör	3.8	3.7	3.4	3.3	2.1	2.6	1.0	2.6	2.8	3.7	1.5	3.0
Makina Teçhizat	17.7	17.6	22.1	21.1	22.5	23.9	25.4	26.0	22.7	22.0	25.2	27.3
Bina İnşaatı	8.4	8.2	12.2	9.9	11.9	13.6	14.7	14.7	11.7	14.1	15.2	16.9
Stok Değişmesi	9.3	9.4	9.8	11.1	10.6	10.2	10.7	11.3	11.1	7.9	10.0	10.4
Mal ve Hizmet İhracatı	-1.1	0.5	1.6	-3.2	1.4	-1.2	-0.6	-0.7	1.3	-5.0	-0.5	-3.7
Mal ve Hizmet İthalatı	17.4	18.4	18.4	22.2	22.1	25.2	26.6	24.1	24.0	26.6	27.2	27.7
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	-20.3	-21.5	-27.1	-22.2	-26.8	-29.5	-33.1	-31.5	-26.0	-29.0	-34.9	-34.0
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (%)**Toplam Yatırımlar**

Sektörler	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Tarım	7.0	5.9	5.1	4.2	5.3	5.9	6.0	5.2
Madencilik	2.2	1.9	1.4	1.4	1.2	1.2	1.3	1.3
İmalat	19.3	18.8	18.1	20.9	21.9	21.8	19.6	19.5
Enerji	8.5	6.7	3.8	2.8	2.7	4.1	6.1	8.7
Ulaştırma	24.3	26.6	25.8	18.3	18.9	20.9	21.1	20.0
Turizm	3.9	3.4	2.3	2.3	2.4	2.1	2.1	2.1
Konut	21.2	20.6	31.5	39.0	37.3	31.6	29.9	28.0
Eğitim	3.3	4.0	3.2	2.1	2.0	2.8	3.5	5.0
Sağlık	1.9	2.2	2.1	2.1	1.7	2.4	2.7	2.7
Diğer Hizmetler	8.4	9.9	6.8	6.7	6.5	7.2	7.8	7.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kamu Yatırımları

Sektörler	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Tarım	10.4	8.1	9.6	9.9	11.8	10.5	11.0	8.0
Madencilik	3.3	3.0	2.5	2.4	1.9	1.5	1.9	1.8
İmalat	5.2	5.5	3.2	3.0	5.5	4.1	2.9	3.6
Enerji	16.8	14.2	11.9	11.5	12.9	13	13.1	15.2
Ulaştırma	36.8	35.6	42.5	41.4	33.3	34.2	32.9	27.9
Turizm	1.5	1.6	1.8	2.1	2.5	1.4	0.9	0.7
Konut	2.0	2.3	1.2	1.7	1.4	1.6	1.7	1.3
Eğitim	6.6	8.3	9.2	7.4	8.4	9.4	11.2	17.7
Sağlık	2.6	3.3	3.8	4.0	4.0	4.4	3.6	3.5
Diğer Hizmetler	14.7	18.2	14.3	16.6	18.2	19.8	20.8	20.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Özel Sektör Yatırımları

Sektörler	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Tarım	4.3	4.2	3.3	2.7	3.9	4.7	4.5	4.4
Madencilik	1.3	1.1	0.9	1.2	1.1	1.1	1.1	1.1
İmalat	30.5	29.1	24.1	25.5	25.4	26.3	24.5	24.2
Enerji	1.9	1.0	0.5	0.6	0.5	1.8	4.0	6.8
Ulaştırma	14.4	19.6	19.1	12.4	15.8	17.5	17.6	17.6
Turizm	5.8	4.9	2.5	2.4	2.4	2.3	2.4	2.4
Konut	36.3	34.7	43.6	48.5	45.1	39.3	38.1	35.8
Eğitim	0.7	0.7	0.8	0.8	0.7	1.1	1.2	1.2
Sağlık	1.3	1.3	1.4	1.6	1.2	1.8	2.5	2.5
Diğer Hizmetler	3.5	3.5	3.8	4.2	4.0	4.0	4.0	3.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100

* DPT Tabmini

**Program

Kaynak: DPT

Yatırım Teşvik Belgelerinin Mahiyetlerine Göre Dağılımı
(Cari fiyatlarla, Milyar TL)

	1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997*	
	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer
Komple Yeni	1,288	26,322	816	31,253	1,628	160,028	853	160,675	3,178	1,834,809	3,262	1,599,080	2,384	1,711,265
Tevsi	281	7,166	350	10,622	784	46,512	273	28,123	1,248	310,214	1,151	293,989	403	238,156
Tamamlama	48	1,415	53	1,147	54	1,616	26	2,598	29	5,582	15	3,735	23	13,432
Yenileme	24	575	34	1,613	73	2,639	14	1,680	48	11,584	51	19,041	206	59,281
Modernizasyon	68	1,986	133	4,097	218	11,539	86	6,052	172	37,168	155	26,781	120	43,814
Nakil	15	256	4	43	5	28	2	28	8	3,098	8	1,797	5	485
Kalite Düzeltme	3	23	11	108	19	733	5	288	7	1,180	12	927	22	2,361
Darbogaz Giderme	11	230	35	653	50	881	23	6,814	54	5,682	36	6,807	48	18,113
Entegrasyon	13	120	27	728	18	770	8	946	18	4,652	5	1,330	6	2,097
Finansal Kiralama	23	77	87	1,033	195	3,392	102	4,655	193	18,858	322	39,547	235	35,486
Restorasyon	1	5	4	96	2	17	-	-	-	-	1	85	-	-
Mamul Çeşitlendirme	-	-	-	-	2	154	-	-	-	-	-	-	-	-
AR-GE	-	-	-	-	3	448	1	8	-	-	1	3,321	2	181
Büyük Projeler	-	-	-	-	-	-	1	2,164	-	-	3	1,360	-	-
Çevre Koruma	-	-	-	-	-	-	-	1	33	-	-	-	-	-
Toplam	1,775	38,175	1,554	51,393	3,051	228,757	1,394	214,032	4,955	2,232,827	5,023	1,997,833	3,454	2,124,671

*Ocak-Eylül Dönemi

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Tarım	10.6	1.5	1.3	1.1	1.0	0.4	1.8	1.1
Madencilik	2.7	3.6	2.9	2.8	2.0	0.6	1.3	2.0
İmalat	68.8	62.6	66.3	69.5	60.1	87.6	73.7	60.7
Gıda-İçki	7.7	7.1	9.8	5.6	4.0	2.9	7.1	5.4
Dokuma-Giyim	30.8	20.1	25.0	28.1	23.7	71.7	30.6	24.2
Orman Ürünleri	1.6	1.0	1.0	2.4	2.4	0.3	0.9	1.1
Kağıt	0.9	0.4	0.2	0.4	1.1	1.1	1.4	0.6
Deri ve Kösele	0.9	0.6	0.6	1.1	0.7	0.7	0.5	0.5
Lastik	1.4	1.0	1.3	0.6	0.5	0.6	1.8	1.7
Kimya	3.3	10.1	5.2	3.1	7.4	2.3	10.0	7.7
Cam	0.4	0.6	0.8	0.5	0.5	0.4	0.8	0.2
Demir-Çelik	3.8	1.6	1.4	0.7	1.1	0.8	1.1	3.8
Demir Dışı Metaller	0.2	1.3	0.5	0.4	0.2	0.4	0.7	0.4
Taşıt Araçları	4.6	4.7	4.2	5.9	5.5	1.5	5.2	4.2
Madeni Eşya	2.7	2.8	4.2	5.8	2.3	0.6	2.2	1.3
Mesleki, Bilim ve Ölçü	0.2	0.3	0.2	0.4	0.2	0.1	0.1	0.3
Makina İmalat	0.3	0.8	0.7	0.7	0.2	0.2	1.5	1.4
Elektrik Makinaları	1.4	1.1	1.7	3.6	0.3	0.5	0.8	0.4
Elektronik	2.2	0.8	1.8	0.8	0.1	0.0	0.6	0.1
Çimento	2.2	4.4	4.2	5.7	6.5	0.6	3.6	3.3
Pişmiş Kil ve Çiment. Ger.	1.2	0.9	0.6	0.6	1.0	0.4	0.6	1.4
Seramik	1.5	1.6	1.3	2.0	1.5	1.3	0.6	0.9
Diğer	1.5	1.4	1.6	1.3	0.8	1.2	3.6	1.6
Enerji	2.0	4.3	2.2	5.6	4.9	2.3	3.4	8.3
Hizmetler	15.9	28.0	27.3	21.0	32.0	9.1	19.8	27.9
Ulaştırma	2.7	9.0	10.2	11.0	14.7	6.2	12.5	11.9
Turizm	7.4	4.0	3.4	2.9	3.1	0.9	2.0	4.6
Diğer Hizmetler	5.7	15.0	13.8	7.1	14.2	2.0	5.3	11.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Yatırım Tutarı (Milyar TL)	22,629	38,175	51,393	229,248	214,032	2,232,828	1,997,992	1,757,771

* Ocak- Ağustos

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Başlıca Sanayi Ürünleri Üretimi

							Ocak-Ekim	
	Birim	1992	1993	1994	1995	1996	1996	1997
Madencilik								
Taş kömürü	(1000 ton)	2,829	2,722	2,839	2,248	2,424	1,986	2,082
Linyit	(1000 ton)	49,847	45,957	48,838	51,945	52,503	43,009	41,990
Ham petrol	(1000 ton)	4,296	3,892	3,686	3,514	3,499	2,930	2,856
İmalat Sanayi								
Pamuk ipliği	(ton)	47,177	43,744	35,066	32,305	26,019	21,290	25,056
Yün ipliği	(ton)	3,739	5,425	4,784	3,360	3,671	2,979	2,286
Filtreli sigara	(ton)	63,773	69,803	77,938	75,382	70,736	57,571	57,296
Rakı ve Bira	(Mil. Lt.)	543	620	666	740	763	654	701
Gazete kağıdı	(1000 ton)	119	94	110	138	74	66	39
Kraft kağıdı	(1000 ton)	88	72	78	74	57	50	47
Sülfirik asit	(1000 ton)	642	757	730	630	623	527	635
Polietilen	(ton)	260,571	270,772	282,964	301,087	299,457	250,161	241,780
PVC	(ton)	150,453	159,294	156,942	181,036	202,562	166,519	162,428
LPG	(1000 ton)	709	707	733	792	826	697	659
Nafta	(1000 ton)	1,242	1,249	1,266	1,473	1,609	1,366	1,371
Benzin	(1000 ton)	2,946	3,215	3,339	3,554	3,373	2,804	2,826
Motorin	(1000 ton)	6,565	7,252	7,399	7,983	7,485	6,319	6,199
Fuel oil	(1000 ton)	8,441	8,701	7,588	7,786	7,408	6,338	5,992
Şişe ve cam eşya	(1000 ton)	422	437	440	506	224	185	240
Ham sıvı demir	(1000 ton)	4,508	4,355	4,604	4,363	5,263	4,372	4,573
Sıvı çelik	(1000 ton)	10,343	11,519	12,179	12,798	13,382	11,025	11,096
Blister bakır	(adet)	26,092	33,453	30,437	24,416	30,341	23,845	24,486
Aluminyum	(adet)	156,474	141,550	155,299	171,978	159,298	134,558	139,449
Çimento	(1000 ton)	28,607	31,311	29,493	33,153	35,214	29,781	30,608
Traktör	(adet)	23,012	33,294	24,249	38,295	45,656	39,199	41,038
Otomobil	(adet)	265,090	343,481	208,531	222,145	196,176	161,549	191,352
Kamyon	(adet)	20,743	29,739	11,235	19,172	29,516	22,716	35,056
Otobüs ve Minibüs	(adet)	19,302	21,585	8,791	12,424	18,612	14,233	19,977
Dayanıklı Tüketim Malları								
Buzdolabı	(adet)	1,093,773	1,253,791	1,258,353	1,662,835	1,655,956	1,374,614	1,623,815
Çamaşır makinası	(adet)	870,890	979,717	780,015	865,927	1,051,499	848,408	1,183,137
Fırın (LPG)	(adet)	761,290	629,778	448,613	511,229	595,898	469,300	591,931
Elektrik süpürgesi	(adet)	596,466	715,351	436,750	878,928	1,055,344	818,135	1,083,442
Dikiş makinası	(adet)	197,104	170,349	119,145	150,980	143,973	107,411	89,474
Televizyon	(adet)	2,320,460	1,921,704	1,528,255	1,859,333	2,509,712	1,905,339	3,518,735
Video	(adet)	46,153	17,141	8,148	2,769	3,985	3,985	7,299
Müzik seti	(adet)	123,575	87,416	90,450	95,996	94,095	79,071	86,282
Enerji								
Elektrik enerjisi	(Mil. Kwh)	66,983	73,734	78,261	86,291	95,373	77,916	84,308

Kaynak: DİE

Sanayi Üretim Endeksi (1992=100)

	1993	1994	1995	1996	1995				1996				1997			
	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Toplam Sanayi	108.2	101.5	114.3	122.9	101.3	110.9	119.6	125.4	111.5	118.7	125.1	136.3	121.7	131.5	141.9	141.9
Madencilik Sanayi	90.9	98.3	101.3	102.4	86.6	87.2	113.8	117.6	88.7	90.7	119.7	110.5	83.5	87.1	148.4	148.4
İmalat Sanayi	109.0	99.9	113.4	121.9	99.6	111.2	118.4	124.5	109.3	119.1	123.2	136.0	120.2	132.7	139.9	139.9
Gıda	108.6	111.4	117.1	124.2	92.2	112.0	123.8	140.5	103.8	113.8	124.4	154.9	112.5	129.2	136.4	136.4
Mensucat	99.5	95.4	110.7	119.7	107.0	106.9	111.2	117.6	116.2	115.6	119.5	127.6	122.5	121.2	127.3	127.3
Kağıt ve basım	119.2	105.0	116.7	112.0	105.1	115.3	127.2	119.1	112.9	101.9	111.0	122.3	107.0	115.4	112.3	112.3
Kimya	107.4	102.7	119.3	122.8	109.0	117.6	126.3	124.1	116.2	124.9	125.0	125.0	127.7	133.2	145.3	145.3
Taş ve toprağa dayalı ürün	106.1	101.5	113.6	119.6	91.1	120.1	130.2	112.9	93.0	126.3	134.1	124.9	101.9	127.0	141.6	141.6
Metal ana	113.7	108.9	113.7	123.2	113.0	117.1	112.0	112.6	110.3	118.6	127.7	136.3	122.3	135.1	131.1	131.1
Makina	116.8	86.8	104.6	122.6	85.9	100.4	105.9	126.1	105.2	119.0	119.3	147.0	121.6	146.1	149.1	149.1
Enerji Sektörü	109.7	116.4	128.4	141.9	123.7	120.0	132.9	136.8	140.9	130.5	144.1	152.2	152.6	143.1	154.5	154.5

Kapasite Kullanımı (%)

	1993	1994	1995	1996	1995				1996				1997			
	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
İmalat Sanayi	79.5	73.0	78.7	78.1	75.3	79.4	79.8	79.8	76.7	77.8	78.1	79.3	77.0	79.4	81.2	81.2
Gıda	73.5	71.5	72.0	72.3	68.1	70.6	73.7	75.6	69.6	70.4	76.0	72.7	69.5	71.7	75.6	75.6
Mensucat	81.4	78.7	82.4	82.6	80.7	81.1	82.7	84.5	83.4	81.1	81.9	84.0	81.4	81.3	84.3	84.3
Kağıt ve basım	75.9	74.2	82.0	77.2	84.5	81.6	82.3	79.7	78.1	73.5	73.7	81.9	76.5	83.0	81.1	81.1
Kimya	80.0	75.1	82.4	80.2	77.5	82.0	84.9	84.9	79.2	80.8	80.9	79.7	79.7	81.3	83.3	83.3
Taş ve toprağa dayalı ürün	89.4	84.4	87.0	87.0	81.0	92.7	92.7	81.5	79.4	85.8	91.9	93.1	82.1	92.1	93.9	93.9
Metal ana	84.7	79.9	77.5	84.7	81.5	81.0	75.5	71.8	81.6	86.0	85.5	82.0	81.2	80.2	83.8	83.8
Makina	78.6	61.0	72.0	70.1	66.8	74.4	71.2	75.7	69.9	70.0	66.5	74.3	71.7	77.2	75.2	75.2

Kaynak: DİE

Enerji Üretim ve Tüketimi

	Birim	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Birincil Enerji										
Üretim	BTEP	28,829	28,629	30,572	31,579	32,554	32,686	34,279	34,000	35,783
Tüketim	BTEP	55,757	57,072	59,939	64,694	62,927	67,260	72,341	76,820	79,752
Kişi başına	KEP	992	997	1,028	1,089	1,040	1,076	1,132	1,176	1,195
Elektrik Enerjisi										
Kurulu Güç	MW	16,315	17,206	18,714	20,358	20,857	21,148	21,247	21,827	22,846
Termik	MW	9,551	10,093	10,335	10,653	10,993	11,284	11,312	11,723	12,257
Hidrolik	MW	6,764	7,113	8,379	9,705	9,864	9,864	9,935	10,104	10,589
Üretim	GWH	57,543	60,246	67,342	73,727	78,322	86,341	94,862	100,000	105,000
Termik	GWH	34,395	37,563	40,774	39,764	47,736	50,800	54,387	61,800	66,300
Hidrolik	GWH	23,148	22,683	26,568	33,963	30,586	35,541	40,475	38,300	38,700
İthalat (İhracat)	GWH	-731	253	-125	-376	-539	-696	-73	2,300	2,500
Tüketim	GWH	56,812	60,499	67,217	73,351	77,783	85,645	94,789	102,400	107,500
Kişi başına	KWH	1,011	1,057	1,153	1,235	1,285	1,370	1,483	1,568	1,611

* DPT tahmini

** Program

Elektrik Enerjisi Tüketiminin Sektörel Dağılımı (Yıllık % değişme)

Sektörler	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Ocak-Haziran	
							1996	1997
Çimento	10.4	3.2	2.3	4.1	9.1	3.1	3.5	4.1
Gübre	-11.4	2.9	-16.1	-16.0	14.2	18.5	-15.1	33.1
Alüminyum	-3.0	2.8	-6.4	4.5	-5.4	-26.9	-5.0	-46.3
Bakır ve Çinko	-9.8	-1.9	-10.0	5.2	0.1	18.2	-4.7	-6.7
Metalurji	-8.0	9.4	14.2	2.4	-4.0	-9.5	-13.6	10.0
Demir Çelik	3.6	1.4	8.7	-1.4	2.2	3.2	-0.1	-4.2
Kağıt	-11.9	12.2	-8.4	3.5	1.2	-9.0	-7.9	-11.4
Petro Kimya	-20.1	10.0	-1.7	-2.8	8.5	2.0	-1.1	-13.6
Lastik Kauçuk	45.9	3.4	4.8	14.1	6.4	4.0	8.6	0.7
Organize Sanayii	16.7	20.3	12.6	-5.6	42.4	11.9	11.3	18.8
Cam	-3.6	3.2	-2.5	-3.7	6.5	6.2	6.2	12.9
Toprak	3.8	-0.4	2.3	2.1	20.0	-2.2	2.4	-0.5
Gıda-İçki	5.2	2.8	8.6	-3.4	8.5	8.8	5.1	1.3
Makina Teçhizat	-0.8	4.8	9.5	-9.7	2.1	0.4	8.0	-6.2
Kömür Ocakları	-6.6	4.5	-3.8	-2.8	-9.4	6.9	2.8	1.2
İlaç ve Kimya	8.8	2.9	5.3	28.6	8.4	3.2	3.4	9.1
Tekstil	-8.4	5.4	-3.4	-5.1	7.5	4.4	9.2	-3.0
Diğer	-3.9	7.8	-6.8	-1.8	5.1	-0.8	1.1	-3.5
Sanayi Toplamı	-2.9	6.0	2.7	0.2	5.6	0.2	-0.4	-0.6
Şehirler Toplamı	7.9	13.5	11.4	5.6	13.2	13.8	15.9	10.5
Toplam	2.5	10.0	7.4	3.2	9.9	8.2	9.1	6.4

Kaynak: DPT

Toptan Eşya Fiyat Endeksi
(% Değişim)

1994=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
1991 (1)													
Aylık	4.6	5.3	4.9	5.4	2.9	1.4	2.2	4.7	4.4	3.5	3.9	4.4	4.0
12 Aylık	48.8	49.4	50.7	55.1	57.2	57.0	57.9	58.3	56.3	54.6	56.3	59.2	55.1
1992 (1)													
Aylık	11.1	5.2	4.3	2.2	0.7	0.2	1.8	4.8	6.3	5.5	3.5	3.6	4.1
12 Aylık	69.0	69.0	68.1	63.0	59.5	57.8	57.1	57.3	60.1	63.3	62.7	61.4	62.4
1993 (1)													
Aylık	5.0	5.2	4.8	2.6	2.9	2.3	4.7	3.8	4.0	3.6	6.4	2.9	4.0
12 Aylık	52.7	52.7	53.3	54.0	57.3	60.6	65.2	63.5	60.0	57.0	61.4	60.3	58.2
1994 (1)													
Aylık	5.3	7.8	7.0	28.4	8.5	2.7	2.4	3.2	4.4	6.2	5.7	6.4	7.3
12 Aylık	60.6	68.0	74.0	125.3	138.6	137.6	128.8	126.5	129.6	136.9	137.0	149.6	117.7
1995													
Aylık	10.2	7.1	5.5	5.1	1.9	1.3	2.3	2.3	4.6	3.7	3.5	4.3	4.3
12 Aylık	139.9	138.4	135.0	92.4	80.6	78.1	77.7	76.2	76.5	72.4	68.9	65.6	91.8
1996													
Aylık	9.7	5.8	7.0	8.1	4.1	2.7	2.4	3.8	5.1	5.5	5.1	3.9	5.3
12 Aylık	64.8	63.0	65.3	69.9	73.7	76.2	76.4	79.0	79.8	82.8	85.7	84.9	75.1
1997													
Aylık	5.6	6.2	6.0	5.5	5.2	3.4	5.3	5.3	6.3	6.7	5.6		5.6
12 Aylık	78.0	78.6	77.0	72.8	74.6	75.7	80.7	83.4	85.4	87.5	88.4		80.2

Tüketici Fiyat Endeksi
(% Değişim)

1994=100	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
1991 (1)													
Aylık	4.9	5.4	4.4	6.6	3.3	3.0	1.3	4.0	6.1	6.6	5.2	4.4	4.6
12 Aylık	62.0	63.5	62.3	62.1	62.5	64.9	68.6	71.0	66.9	66.5	66.8	71.1	65.7
1992 (1)													
Aylık	9.4	5.0	4.9	3.8	0.9	0.5	1.3	3.8	7.4	7.6	4.9	2.7	4.4
12 Aylık	78.5	77.8	78.7	74.0	69.9	65.8	65.8	65.5	67.7	69.2	68.6	66.0	70.6
1993 (1)													
Aylık	5.3	4.0	4.8	4.4	4.7	1.8	4.9	2.7	5.6	6.9	6.4	3.6	4.6
12 Aylık	59.8	58.2	58.0	59.0	65.0	67.2	73.1	71.2	68.2	67.2	69.6	71.1	65.6
1994 (1)													
Aylık	4.4	6.0	5.2	24.7	10.0	0.9	1.7	2.0	7.2	9.5	8.1	6.3	7.2
12 Aylık	69.6	72.9	73.6	107.4	117.8	115.8	109.3	108.0	111.1	116.3	119.7	125.5	103.9
1995													
Aylık	7.0	4.8	4.5	5.8	3.3	2.5	3.0	4.3	7.6	6.3	4.7	3.8	4.8
12 Aylık	125.8	122.4	119.6	88.4	79.8	80.9	80.8	83.4	86.0	84.4	81.5	76.0	92.4
1996													
Aylık	8.3	4.5	5.6	6.7	4.5	2.5	2.1	4.8	6.1	6.5	5.2	3.4	5.0
12 Aylık	78.1	77.5	79.3	80.8	82.9	82.9	81.2	81.9	79.3	79.6	80.4	79.8	80.3
1997													
Aylık	5.9	5.7	5.4	6.6	4.7	2.9	6.3	6.2	7.3	8.3	6.6		6.0
12 Aylık	75.7	77.7	77.3	77.2	77.5	78.0	85.2	87.8	89.9	93.2	95.8		83.2

(1) 1987=100
Kaynak: DİE

Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları
(Cari fiyatlarla, Milyar TL)

	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Vergiler	355,347	729,581	1,353,533	2,698,658	5,515,440	10,561,983
Vasıtasız	142,643	314,023	512,136	967,743	1,955,182	4,135,033
Vasıtalı	209,068	403,251	825,247	1,702,700	3,512,456	6,315,102
Servet	3,635	12,307	16,150	27,815	47,802	111,848
Vergi Dışı Nominal Gelirler	27,546	57,853	130,436	155,880	162,969	441,093
Faktör Gelirleri	12,817	78,253	263,798	683,102	1,175,710	2,138,086
Sosyal Fonlar	-18,046	-48,012	-130,884	-299,792	-707,289	-1,317,234
Toplam Gelir	377,664	817,675	1,616,883	3,237,448	6,146,830	11,823,927
Cari Harcamalar	245,765	415,607	747,574	1,470,908	3,248,768	5,540,326
Yatırım Harcamaları	139,526	140,597	300,202	794,614	1,738,939	2,850,338
Sabit sermaye	137,965	191,229	330,142	762,067	1,671,929	2,850,000
Stok değişmesi	1,561	-50,632	-29,940	32,547	67,010	388
Transfer Harcamaları	194,497	485,288	914,767	2,170,911	3,761,109	7,895,311
Stok Değişim Fonu	31,848	100,927	87,759	171,563	356,490	428,990
Toplam Harcama	611,635	1,142,419	2,050,302	4,607,996	9,105,306	16,715,015
Borçlanma Gereği	233,972	305,666	408,266	1,340,758	2,770,554	4,231,088
Konsolide Bütçe	133,857	152,180	316,623	1,238,128	2,625,000	3,993,000
KİT	48,965	54,870	-15,251	-77,442	-165,353	152,737
İşletmeci	55,261	47,254	-48,162	-62,112	172,246	217,705
Mahalli İdareler	16,143	14,597	16,771	52,984	127,965	38,193
Döner Sermaye	86	261	3,119	-1,632	-2,235	-5,400
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	11,537	22,568	49,577	36,957	-3,373	63,347
Fonlar	9,335	35,049	47,740	17,524	56,117	-100,119
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	14,049	26,142	-10,314	74,241	132,432	89,327

* DPT Tabmini

** Program

Kaynak: DPT

Konsolide Bütçe
(Milyar TL)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*	1998**
Gelirler	96,747	174,224	351,392	753,440	1,404,071	2,738,000	5,427,000	10,800,000
Dolaysız vergiler	41,094	71,393	128,324	283,813	441,745	884,041	1,825,000	3,836,000
Dolaylı vergiler	37,549	70,209	135,949	304,278	643,670	1,364,379	2,726,000	5,064,000
Vergi dışı gelirler	8,723	29,542	82,165	155,046	289,365	443,703	400,000	702,000
Diğer gelirler	9,381	3,080	4,954	10,303	29,291	46,025	456,000	1,158,000
Harcamalar	130,263	221,658	485,249	899,375	1,720,647	3,955,888	8,052,000	14,793,000
Personel	49,291	94,076	169,511	272,872	502,724	974,071	2,100,000	3,500,000
Diğer cari	11,112	20,145	35,318	73,437	142,468	310,812	690,000	1,330,000
Yatırım	17,146	29,239	53,161	76,778	102,354	255,244	600,000	1,000,000
Faiz ödemeleri	24,073	40,298	116,470	298,284	576,115	1,497,401	2,291,000	5,898,000
Dış	7,132	9,753	23,952	65,117	100,596	168,314	1,975,000	570,000
İç	16,941	30,545	92,518	233,167	475,519	1,329,087	316,000	5,330,000
Diğer transferler	28,641	37,900	110,789	178,004	396,986	918,360	2,371,000	3,063,000
Bütçe Dengesi	-33,516	-47,434	-133,857	-145,935	-316,516	-1,217,740	-2,625,000	-3,993,000
Bütçe Emanetleri	3,555	-778	10,905	20,092	52,057	16,325	0	0
Avanslar	-3,465	-11,227	-3,151	-19,837	-29,737	-45,931	0	0
Nakit Dengesi	-33,426	-59,439	-126,103	-145,680	-294,256	-1,247,346	2,625,000	-3,993,000
Finansman	33,426	59,439	126,103	145,680	294,256	1,247,346	2,625,000	3,993,000
Dış Borçlanma, Net	1,921	4,038	21,062	-68,515	-81,238	-134,410	-149,000	-416,000
Kullanım	9,891	18,835	45,168	32,781	157,746	253,296	550,000	1,348,000
Devirli krediler	998	883	972	9,908	0	24,390	0	0
Ödenen	-8,968	-15,680	-25,078	-111,204	-238,984	-412,097	-699,000	-1,764,000
İç Borçlanma, Net	2,279	15,408	30,135	-70,339	85,657	274,040	1,569,000	5,519,000
Satış	11,510	35,657	64,820	24,858	222,453	583,276	2,152,000	6,788,000
Ödenen	-9,231	-20,249	-34,685	-95,197	-136,796	-309,236	-583,000	-1,269,000
Kısa Vadeli Borçlanma	23,509	41,372	75,251	296,073	291,941	1,021,141	1,205,000	-1,110,000
Merkez Bankası, Net	10,719	17,394	53,010	51,857	94,723	228,953	134,000	190,000
Hazine Bonosu, Net	12,790	23,978	22,241	244,216	197,218	792,189	1,071,000	-1,300,000
Satış	34,278	75,918	171,155	624,169	1,147,241	3,266,449	3,003,000	3,716,000
Ödenen	-21,488	-51,940	-148,913	-379,952	-950,023	-2,474,260	-1,932,000	-5,016,000
Diğer	5,718	-1,380	-345	-11,539	-2,104	86,574	0	0
Diğer emanetler	5,590	3,148	9,715	-2,992	9,429	67,340	-	0
Nakit değişmesi	47	-4,359	-9,996	-8,476	-11,764	19,170	-	0
Net hata	81	-169	-64	-71	231	64	-	0

* Geçici

** Program

Kaynak: DPT

İç Borçlar
(Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Toplam Ödeme	221,423	523,878	1,092,620	1,744,208	4,911,404	3,235,600
Anapara	187,336	438,460	861,585	1,271,404	3,585,987	2,190,973
Tahvil	23,580	69,795	157,245	94,489	536,788	406,990
Bono	51,937	156,909	398,937	971,562	2,826,352	1,640,574
Konsolide Borçlar	6,598	8,678	31,933	133,417	25,900	40
Kısa Vadeli Avans	105,222	203,077	273,472	71,937	196,947	143,369
Faiz	34,087	85,418	231,035	472,805	1,325,417	1,044,627
Tahvil	15,898	42,321	112,467	110,705	327,774	316,823
Bono	15,033	41,612	114,017	356,466	988,005	718,171
Konsolide Borçlar	1,942	0	0	0	0	0
Kısa Vadeli Avans	1,214	1,485	4,551	5,633	9,638	9,633
Toplam Borçlanma	282,333	599,873	1,303,548	1,833,102	5,345,793	3,891,990
Tahvil	74,971	172,215	206,124	366,873	1,247,865	2,185,187
Bono	75,926	179,151	638,678	1,298,630	3,722,028	1,596,762
Konsolide Borçlar	8,804	6,009	133,417	25,940	0	0
Kısa Vadeli Avans	122,632	242,498	325,329	141,659	375,900	110,041
Net Borçlanma	93,008	161,413	441,962	561,699	1,759,807	1,701,017
Tahvil	49,401	102,420	48,880	272,384	711,077	1,778,197
Bono	23,989	22,241	239,741	327,069	895,677	-43,812
Konsolide Borçlar	2,207	-2,669	101,484	-107,477	-25,900	-40
Kısa Vadeli Avans	17,411	39,421	51,857	69,723	178,953	-33,328
Borç Stoku	194,236	357,347	799,309	1,361,007	3,148,985	4,924,324
Tahvil	86,387	190,505	239,385	511,769	1,250,154	3,103,535
Bono	42,247	64,488	304,230	631,298	1,527,838	1,483,164
Konsolide Borçlar	34,602	31,933	133,417	25,940	40	0
Kısa Vadeli Avans	31,000	70,421	122,278	192,000	370,953	337,625

* Ağustos itibariyle

İç Borçlanmanın Vade ve Faiz Yapısı

	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Yıllık Ağırlıklı Ortalama						
Bileşik Faiz Oranı (Stopaj Hariç, %)	87.7	87.6	164.4	121.8	133.5	104.7
Yıllık Borçlanma Vade Yapısı (Gün)	211	257	119	206	195	380

* Ocak-Eylül

Parasal Büyüklükler
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	3/1996	6/1996	9/1996	12/1996	3/1997	6/1997	9/1997
M1	67,677	116,366	214,193	376,287	419,518.1	484,085.2	607,187.2	769,708.2	982,161.5	1,065,689.5	1,138,276.2
Dolaşımdaki para	31,373	53,933	105,418	196,071	220,540	253,947	330,252	330,455	393,486	478,279	615,182
Vadesiz mevduat	36,230	62,307	108,556	180,166	198,859	229,988	276,882	439,091	588,629	585,082	522,555
M2	179,161	268,063	604,136	1,216,321	1,428,754	1,758,967	2,197,939	2,662,111	3,168,033	3,703,159	4,350,368
Vadeli mevduat	111,484	151,697	389,943	840,033	1,009,236	1,274,882	1,590,752	1,892,403	2,185,871	2,637,469	3,212,092
M2Y	284,830	506,637	1,203,907	2,415,070	2,867,168	3,484,109	4,300,096	5,278,898	6,246,212	7,355,710	8,762,678
Döviz tevdiat hesabı	105,669	238,574	599,771	1,198,749	1,438,414	1,725,142	2,102,157	2,616,787	3,078,179	3,652,551	4,412,310

Türlerine Göre Toplam TL Mevduat
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	3/1996	6/1996	9/1996	12/1996	3/1997	6/1997	9/1997
Toplam Mevduat	155,087	228,617	522,703	1,060,403	1,278,558	1,589,580	1,969,382	2,480,485	2,941,332	3,416,786	4,070,160
Resmi	7,373	14,614	24,208	40,204	70,463	84,712	101,749	148,993	166,834	194,236	335,514
Ticari	26,106	43,408	87,754	172,463	174,963	210,783	260,401	366,012	479,881	475,192	454,175
Tasarruf	87,546	119,292	317,642	675,824	833,660	1,049,101	1,304,473	1,601,644	1,828,930	2,194,002	2,609,844
Mevduat Sertifikası	3,720	3,015	4,715	7,449	7,425	8,299	9,892	10,946	6,362	2,272	719
Diğer	30,342	48,289	88,385	164,463	192,047	236,685	292,868	352,892	459,326	551,084	669,908

Vadelerine Göre Toplam TL Mevduat
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	3/1996	6/1996	9/1996	12/1996	3/1997	6/1997	9/1997
Toplam Mevduat	155,087	228,617	522,703	1,060,403	1,278,558	1,589,580	1,969,382	2,480,485	2,941,332	3,416,786	4,070,160
Vadeli Mevduat	107,966	149,168	386,713	836,051	1,007,155	1,274,018	1,591,099	1,888,845	2,185,836	2,642,970	3,241,596
Vadesiz Mevduat	43,401	76,434	131,276	216,903	264,008	307,264	368,391	580,694	749,134	751,542	827,844
Mevduat Sertifikası	3,720	3,015	4,715	7,449	7,425	8,299	9,892	10,946	6,362	2,272	719

Toplam TL Kredi Stoku
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	3/1996	6/1996	9/1996	12/1996	3/1997	6/1997	9/1997
Toplam Kredi	188,396	369,803	661,481	1,386,814	1,824,611	2,017,072	2,445,755	3,188,989	4,091,224	4,988,613	5,830,286
Merkez Bankası Kredileri	36,577	79,507	135,125	163,237	240,097	175,591	218,748	332,259	472,426	447,043	332,259
Mevduat Bankaları Kredileri	137,695	266,772	480,602	1,149,305	1,489,414	1,727,571	2,088,423	2,682,827	3,403,903	4,284,850	5,201,164
KYB Kredileri	14,124	23,524	45,753	74,272	95,100	113,960	138,584	173,903	214,895	256,720	296,864

Kaynak: TCMB

Merkez Bankası Bilançosundan Seçilmiş Kalemler

(Milyar TL)

	1996						1997				
	1992	1993	1994	1995	3/1996	6/1996	9/1996	12/1996	3/1997	6/1997	9/1997
Net Dış Varlıklar	13,151	21,144	-6,694	201,338	269,240	455,787	530,102	719,390	772,348	916,736	1,683,208
Toplam İç Krediler	102,421	155,774	346,161	466,217	596,385	602,953	701,264	782,654	860,145	812,460	624,169
Kamu sektörüne açılan krediler	92,709	137,027	333,783	453,991	584,158	590,741	690,994	775,023	852,462	804,781	616,492
Bankalara açılan krediler	9,713	18,747	12,378	12,226	12,227	12,213	10,271	7,631	7,683	7,679	7,677
Diğer Kalemler, Net	-1,184	-1,748	-32,068	-7,802	-71,596	-102,279	-129,805	-172,581	-159,929	-130,168	-152,130
Net İç Varlıklar	101,237	154,026	314,093	458,415	524,788	500,674	571,459	610,073	700,216	682,292	472,039
Toplam Varlıklar	114,388	175,170	307,399	659,753	794,028	956,461	1,101,561	1,329,463	1,472,563	1,599,028	2,155,247
Rezerv Para	60,495	99,607	183,569	341,589	282,890	449,001	559,168	592,801	707,694	848,261	1,044,732
Emisyon	35,741	61,862	117,086	221,318	247,824	287,172	369,706	376,097	451,669	550,134	699,362
Bankalar zorunlu karşılıklar	18,811	29,476	56,862	105,381	117,390	141,296	136,150	169,759	205,604	240,360	280,681
Bankalar serbest imkanı	3,450	4,748	5,828	6,962	7,473	11,329	42,732	36,341	29,598	28,695	30,953
Diğer kalemler	2,493	3,520	3,792	7,928	10,204	9,205	10,580	10,604	20,823	29,073	33,736
Açık Piyasa İşl. Borçları	18,320	17,406	6,012	46,589	47,430	58,977	15,916	9,010	117,519	-33,103	-86,386
Parasal Taban	78,814	117,013	189,581	388,177	430,321	507,978	575,085	601,810	825,213	815,158	958,346
Kamu Mevduatı	7,407	4,113	5,152	10,246	13,342	17,539	20,104	23,462	21,412	32,075	200,495
Merkez Bankası Parası	86,221	121,127	194,733	398,423	443,663	525,517	595,188	625,272	846,625	847,233	1,158,840
Döviz Olarak Takip Olunan Mevduat	11,113	25,992	21,262	107,040	159,045	204,391	232,975	358,258	208,720	258,040	369,800
Bankaların Döviz Mevduatı	17,054	28,051	91,403	154,290	191,321	226,553	273,398	345,933	417,220	493,756	626,627
Toplam İç Yükümlülükler	114,388	175,170	307,399	659,753	794,028	956,461	1,101,561	1,329,464	1,472,564	1,599,029	2,155,248

Kaynak: TCMB

Faizler ve Döviz Kurları Mevduat Faizleri (%)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1991												
3 aylık	51.92	53.36	59.31	60.81	61.96	61.20	62.10	63.79	68.50	69.62	69.79	69.60
12 aylık	59.84	61.20	64.39	64.46	66.04	61.91	62.46	64.20	71.09	72.46	72.84	72.70
1992												
3 aylık	68.67	68.08	68.00	69.20	69.40	69.70	69.40	68.40	68.10	68.00	68.80	69.10
12 aylık	72.24	71.71	71.70	74.00	74.50	74.70	74.70	74.10	73.90	73.80	74.20	74.20
1993												
3 aylık	69.10	66.40	63.70	63.80	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00
12 aylık	74.20	74.50	74.00	74.00	74.60	74.60	74.50	74.60	74.50	74.60	74.70	74.70
1994												
3 aylık	67.70	85.40	87.10	131.40	131.80	121.70	79.30	67.50	67.30	62.50	74.50	77.30
12 aylık	78.10	95.00	96.90	117.20	121.30	125.30	116.10	96.90	98.10	96.10	95.30	95.60
1995												
3 aylık	86.98	87.43	78.68	73.72	73.07	73.13	69.11	68.83	69.11	69.42	78.21	83.92
12 aylık	100.90	100.68	95.97	91.51	90.81	91.09	86.79	86.44	86.48	86.58	90.25	92.32
1996												
3 aylık	85.48	84.83	82.71	79.74	79.44	79.11	79.62	79.69	79.63	79.45	79.64	79.68
12 aylık	93.15	93.67	92.67	91.81	91.62	91.57	92.45	92.78	93.24	93.04	93.72	93.77
1997												
3 aylık	77.16	76.6	76.54	76.63	76.84	77.41	79.23	82.6	82.18			
12 aylık	91.32	90.33	90.11	89.96	89.95	90.53	92.63	96.19	96.22			
Interbank (Ortalama, %)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1990	32.0	42.4	42.4	47.9	56.9	61.6	54.5	54.4	55.0	53.3	59.6	62.7
1991	63.5	67.5	104.3	108.1	80.8	72.1	66.2	64.5	62.8	61.8	61.7	59.9
1992	60.4	63.0	63.8	65.8	67.6	68.5	66.7	64.9	63.3	65.7	66.7	67.8
1993	65.2	59.3	66.9	62.6	62.3	59.5	59.4	58.1	57.5	57.9	75.6	69.6
1994	91.1	192.7	350.5	258.4	262.8	53.9	43.4	87.4	69.1	71.0	65.0	92.0
1995	87.4	67.0	66.0	68.8	76.6	57.8	48.2	55.8	78.2	75.5	81.8	106.3
1996	94.3	83.2	90.0	77.1	64.4	67.0	74.5	72.2	73.5	74.7	76.4	74.3
1997	62.4	66.3	65.5	68.5	67.0	70.2						
Hazine Bonosu (%)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1991												
3 aylık	13.6	14.9	16.1	17.0	17.9	16.9	16.9	16.7	17.1	18.1	18.8	17.1
12 aylık	60.1	65.4	69.7	72.9	75.1	61.0	61.0	-	70.7	75.2	77.0	73.0
1992												
3 aylık	16.9	16.9	16.9	17.1	18.0	18.7	19.2	18.9	18.6	18.6	18.7	18.7
12 aylık	71.9	71.5	71.5	72.5	74.4	77.4	78.2	77.6	77.2	77.5	77.6	77.8
1993												
3 aylık	18.7	17.4	16.3	16.5	16.8	16.7	16.7	16.4	16.2	15.8	-	-
12 aylık	78.1	80.0	82.3	83.9	85.3	85.9	86.5	87.4	88.0	86.7	87.9	89.2
1994												
3 aylık	-	24.8	24.8	-	32.8	40.8	25.2	23.4	22.1	19.9	22.7	24.2
12 aylık	94.0	125.0	130.0	126.6	222.5	-	-	-	-	-	-	-
1995												
3 aylık	28.0	-	-	19.3	20.2	18.0	17.3	17.1	-	-	-	30.2
12 aylık	-	-	123.3	98.0	115.8	-	105.1	99.8	-	-	-	-
1996												
3 aylık	-	-	-	-	81.7	-	-	-	-	-	-	-
12 aylık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121.9	-	-
1997												
3 aylık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12 aylık	-	-	109.0	-	112.4	-	-	-	-	-	-	-
Döviz Kurları (yıllık % değişim)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1991												
ABD Doları	29.6	38.3	49.0	56.7	56.4	63.1	64.6	70.7	72.6	77.4	80.1	73.4
Alman Markı	45.1	52.9	49.2	50.1	53.5	50.0	52.1	53.0	60.0	61.1	64.6	71.5
1992												
ABD Doları	80.3	76.2	68.7	66.8	69.2	58.6	60.6	53.6	55.1	59.2	63.6	68.6
Alman Markı	69.0	64.0	73.6	78.8	77.7	88.8	88.0	89.3	82.7	74.7	65.9	58.8
1993												
ABD Doları	60.7	56.6	51.4	46.3	48.4	58.1	63.4	66.6	65.1	64.7	65.7	69.0
Alman Markı	59.5	56.1	53.2	53.6	49.7	42.1	39.6	40.5	46.6	51.3	55.0	57.4
1994												
ABD Doları	95.2	98.8	134.2	253.2	213.4	187.0	169.0	180.5	181.7	176.3	164.7	165.7
Alman Markı	81.7	90.2	127.1	234.5	203.7	207.5	193.5	196.3	193.3	210.0	190.3	195.7
1995												
ABD Doları	134.8	125.8	89.1	24.0	34.0	36.7	44.7	44.9	43.6	41.8	49.3	54.9
Alman Markı	168.2	165.9	127.2	49.4	58.9	55.8	66.7	55.8	56.5	50.5	62.7	68.2
1996												
ABD Doları	64.8	63.0	65.3	69.9	73.7	76.2	76.4	79.0	79.8	82.9	85.6	84.9
Alman Markı	50.1	56.2	63.9	71.8	78.3	85.0	86.9	81.7	86.3	87.5	87.9	84.1
1997												
ABD Doları	85.1	86.1	82.8	80.4	78.6	80.8	85.2	92.4	91.5			
Alman Markı	68.9	63.4	59.3	58.0	60.6	60.1	56.0	54.8	60.9			

Kaynak: TCMB, DPT, Hazine Müsteşarlığı

İhracatın Sektörlere Göre Dağılımı
(Milyon USD)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Ocak-Ağustos	
								1996	1997
Genel Toplam	12,959	13,593	14,714	15,345	18,105	21,637	23,082	14,511	15,792
Tarım ürünleri	2,388	2,732	2,259	2,381	2,470	2,314	2,704	1,324	1,408
Maden ve taşocağı ürünleri	329	286	264	238	270	406	382	239	250
Sanayi ürünleri	10,242	10,575	12,191	12,726	15,368	18,917	19,996	12,935	14,126

İhracatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon USD)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Ocak-Ağustos	
								1996	1997
Genel Toplam	12,959	13,593	14,714	15,344	18,107	21,636	23,083	14,511	15,792
I. OECD ülkeleri	8,810	8,857	9,348	9,067	10,741	13,223	13,990	9,031	9,472
A. AB ülkeleri	6,893	7,042	7,600	7,288	8,268	11,078	11,485	7,285	7,471
B. EFTA ülkeleri	618	591	632	558	645	294	345	210	249
C. Diğer OECD ülkeleri	1,300	1,224	1,116	1,221	1,828	1,851	2,160	1,536	1,752
II. OECD dışı ülkeler	4,149	4,736	5,367	6,276	7,370	8,414	9,093	5,481	6,321

İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon USD)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Ocak-Ağustos	
								1996	1997
Genel Toplam	22,302	21,047	22,870	29,427	23,270	35,709	42,463	27,679	29,314
Yatırım	5,790	6,052	6,771	9,566	6,899	10,488	13,150	6,521	6,712
Tüketim	3,023	2,910	2,971	4,118	2,783	4,414	6,617	2,613	3,080
Hammadde	13,489	12,085	13,127	15,747	13,590	20,807	22,696	18,384	19,298

İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	(Milyon USD)	
								Ocak-Ağustos	
								1996	1997
Genel Toplam	22,302	21,047	22,870	29,427	23,270	35,709	42,464	27,679	29,314
I. OECD ülkeleri	14,225	14,071	15,422	19,974	15,312	23,595	29,189	19,345	20,261
A. AB ülkeleri	9,328	9,222	10,050	12,948	10,287	16,861	22,335	14,725	15,080
B. EFTA ülkeleri	1,166	1,215	1,400	1,652	1,201	892	1,223	724	886
C. Diğer OECD ülkeleri	3,731	3,634	3,972	5,374	3,824	5,843	5,631	3,895	4,294
II. OECD dışı ülkeler	8,077	6,976	7,448	9,453	7,958	12,113.5	12,275	8,335	9,053

Kaynak: DİE

**Ödemeler Dengesi
(Milyon USD)**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
A. Cari İşlemler Dengesi								
İhracat F.O.B.	13,026	13,667	14,891	15,611	18,390	21,975	23,546	26,500
İhracat	12,959	13,593	14,715	15,345	18,106	21,636	23,167	26,000
Transit ticaret	67	74	176	266	284	339	379	500
İthalat F.O.B.	-22,581	-21,007	-23,081	-29,771	-22,606	-35,187	-42,377	-45,700
İthalat C.I.F.	-22,302	-21,047	-22,871	-29,428	-23,270	-35,709	-42,934	-46,000
Altın ithalatı	-1,532	-1,161	-1,430	-1,881	-480	-1,322	-1,672	-2,000
Transit ticaret	-46	-64	-151	-229	-251	-301	-347	-450
Navlun ve sigorta	1,299	1,265	1,371	1,767	1,395	2,145	2,576	2,750
Dış Ticaret Dengesi	-9,555	-7,340	-8,190	-14,160	-4,216	-13,212	-18,831	-19,200
Diğer Mal ve Hizmet Gelirleri	8,933	9,307	10,419	11,788	11,691	16,094	20,527	23,900
Turizm	3,225	2,654	3,639	3,959	4,321	4,957	5,650	7,500
Faiz gelirleri	917	935	1,012	1,135	890	1,488	1,577	1,800
Diğer	4,791	5,718	5,768	6,694	6,480	9,649	13,300	14,600
Diğer Mal ve Hizmet Giderleri	-6,496	-6,816	-7,262	-7,829	-7,936	-9,717	-10,909	-13,650
Turizm	-520	-592	-776	-934	-866	-911	-1,265	-2,000
Faiz gelirleri	-3,264	-3,440	-3,439	-3,574	-3,923	-4,303	-4,200	-4,600
Diğer	-2,712	-2,784	-3,047	-3,321	-3,147	-4,503	-5,444	-7,050
Toplam mal ve hizmetler	-7,118	-4,849	-5,033	-10,201	-461	-6,835	-9,213	-8,950
Karşılıksız Transfer Girişleri (Özel)	3,374	2,879	3,147	3,035	2,709	3,425	3,892	3,800
Göçmen transferleri	0	0	0	0	0	0	0	0
İşçi gelirleri	3,246	2,819	3,008	2,919	2,627	3,327	3,542	3,400
Diğer	128	60	139	116	82	98	350	400
Karşılıksız Transfer Çıkışları (Özel)	-25	-25	0	0	0	0	0	0
Karşılıksız Transfer (Resmî): Net	1,144	2,245	912	733	383	1,071	555	310
İşçi gelirleri	79	82	66	44	37	38	48	50
Diğer	1,065	2,163	846	689	346	1,033	507	260
Cari işlemler dengesi	-2,625	250	-974	-6,433	2,631	-2,339	-4,766	-4,840
B. Sermaye Hareketleri (Rezerv Hariç)								
Doğrudan Yatırımlar	4,037	-2,397	3,648	8,963	-4,194	4,722	9,779	10,020
Portföy Yatırımları	700	783	779	622	559	772	612	600
Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	547	623	2,411	3,917	1,158	1,724	570	2,500
Kullanımlar	-210	-783	-938	1,370	-784	-79	1,636	1,600
Ödemeler	3,679	3,784	3,523	4,857	3,349	4,126	6,048	7,500
Kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı	-3,938	-4,070	-4,871	-4,412	-5,448	-5,667	-5,685	-7,000
Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	49	-497	410	925	1,315	1,462	1,273	1,100
Varlıklar	3,000	-3,020	1,396	3,054	-5,127	2,305	6,961	5,320
Verilen krediler	-409	-2,563	-2,438	-3,291	2,423	-1,761	1,331	1,570
Diğer varlıklar	156	-811	-327	-289	-38	293	-125	500
Yükümlülükler, Net	-565	-1,752	-2,111	-3,002	2,461	-2,084	1,456	1,070
Sağlanan krediler	3,409	-457	3,834	6,345	-7,550	4,096	5,630	3,750
Mevduatlar	2,520	590	4,091	5,681	-7,495	3,096	4,336	3,300
	889	-1,047	-257	664	-55	1,000	1,294	450
C. Net Hata ve Noksan	-468	948	-1,190	-2,222	1,769	2,275	-468	320
D. Ödemeler Dengesi Finansmanı	0	0	0	0	0	0	0	0
E. Karşılık Hareketleri	364	170	0	0	0	0	0	0
Genel Denge	1,308	-1,029	1,484	308	206	4,658	4,545	5,500
F. Rezerv Hareketleri	-1,308	1,029	-1,484	-308	-206	-4,658	-4,545	-5,500
IMF	-53	0	0	0	340	347	0	0
Resmi Rezervler	-1,255	1,029	-1,484	-308	-546	-5,005	-4,545	-5,500

* DPT tahmini

Kaynak: TCMB, DPT

Yabancı Sermaye İzinlerinin Sektörlere Göre Dağılımı
(Milyon USD)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Tarım	66	22	36	31	29	32	64	2
Madencilik	47	40	19	12	6	61	9	24
İmalat Sanayi	1,214	1,096	1,274	1,727	1,106	1,997	626	616
Gıda-İçki-Tütün	74	373	303	249	220	193	93	110
Çimento	352	80	54	32	138	291	148	14
Kimya	85	192	251	267	188	367	71	17
Gübre	0	0	0	0	0	0	0	0
Lastik	26	6	7	46	34	39	0	11
Plastik	4	47	11	25	11	35	7	9
Orman Ürünleri	0	2	17	1	0	1	4	1
Kağıt	19	2	8	5	7	7	8	3
Dokuma-Giyim	36	39	33	36	24	41	41	64
Cam	6	4	5	1	7	2	1	1
Pişmiş Kilden ve Çim.Ger.	9	4	1	3	1	7	2	5
Demir-Çelik	58	83	98	47	35	2	29	3
Demirdışı Metaller	10	41	43	30	23	46	0	0
Madeni Eşya	11	6	8	16	7	6	8	1
Makina	0	0	0	1	0	3	0	0
Uçak	21	0	37	6	8	0	8	19
Elektrik ve Elektronik	108	91	128	167	79	221	45	124
Taşıt Araçları	309	32	178	723	254	577	42	163
Taşıt Araçları Yan Sanayi	55	42	46	47	35	119	50	71
Diğerleri	30	52	47	25	36	40	69	1
Hizmetler	534	810	492	356	343	850	3,123	356
Ticaret	49	149	97	77	98	114	146	139
Turizm	264	240	108	107	57	175	129	65
Bankacılık	96	108	103	64	63	83	34	31
Kara Taşımacılığı	0	0	0	1	1	4	4	0
Hava Taşımacılığı	7	8	3	3	6	2	0	13
Deniz Taşımacılığı	3	6	2	2	0	1	0	1
Yatırım Finansmanı	20	15	19	53	6	19	182	0
Diğerleri	95	282	161	49	112	452	2,628	108
Genel Toplam	1,861	1,967	1,820	2,125	1,485	2,938	3,837	1,002

* Ocak-Ağustos

Kaynak: DPT

Yabancı Sermaye İzinlerinin Ülkelere Göre Dağılımı
(Milyon USD)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
I OECD Ülkeleri	1,774.3	1,612.8	2,042.8	1,373.3	2,759.0	3,632.3	922.6
A. AT Ülkeleri	1,050.5	1,127.9	1,182.0	974.0	1,869.0	3,272.4	638.7
Avusturya	8.4	8.8	5.6	3.6	32.9	11.2	1.9
Almanya	196.4	202.4	158.4	223.5	392.1	226.5	198.0
Belçika-Lüksemburg	38.6	45.2	33.1	61.3	97.9	74.9	17.2
Danimarka	4.7	3.7	5.2	8.6	3.6	0.4	5.6
Fransa	249.2	353.6	225.6	256.3	476.1	2,370.3	69.5
Hollanda	281.9	272.8	211.6	196.0	559.3	338.6	134.4
İngiltere	80.6	109.3	114.7	51.4	161.4	164.8	53.2
İrlanda	0.5	0.5	0.9	4.9	8.9	1.9	22.1
İtalya	180.7	119.3	419.3	164.0	98.6	43.2	104.1
Yunanistan	1.4	2.7	3.0	1.1	3.0	1.2	1.1
İspanya	8.0	9.6	4.7	3.4	2.8	8.2	2.7
Portekiz	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1
B. Diğer OECD Ülkeleri	724.1	484.8	860.8	399.1	885.1	359.9	283.9
ABD	460.9	197.6	399.7	157.3	231.4	179.4	141.7
Japonya	54.6	36.6	237.1	125.9	283.8	21.1	95.1
İsviçre	109.1	203.0	141.9	54.3	327.8	156.8	28.3
Diğerleri	99.5	47.6	82.2	61.6	42.2	2.5	18.8
II. İslam Ülkeleri	122.9	127.1	78.7	45.3	70.3	83.4	43.2
A. Orta Doğu	105.1	115.3	74.3	41.6	55.3	72.4	38.1
İran	3.2	9.0	5.8	4.0	5.6	5.4	7.0
Irak	24.0	3.3	1.8	2.8	15.2	5.5	1.9
Suudi Arabistan	44.0	34.1	15.1	8.4	11.8	9.0	9.7
Kuveyt	2.8	2.0	0.5	0.7	1.8	0.5	0.0
Lübnan	1.1	4.4	2.3	1.0	1.3	5.1	2.7
Suriye	3.6	1.0	2.7	1.7	1.5	10.5	3.9
Ürdün	0.5	0.6	0.2	0.6	5.2	1.1	0.3
Bahreyn	6.9	49.7	25.9	12.0	6.4	18.4	4.3
Katar	5.1	0.1	8.4	3.8	0.1	0.0	0.0
KKTC	5.0	10.1	5.7	5.2	3.6	10.2	7.7
İslam Kalkınma Bankası	0.9	0.8	1.2	0.8	1.8	6.2	0.2
BAE	8.0	0.3	3.4	0.3	0.2	0.6	0.2
Yemen	0.1	0.1	0.0	0.2	0.7	0.0	0.1
B. Kuzey Afrika	17.5	10.8	3.8	0.5	13.3	9.7	2.1
Libya	17.4	10.3	2.5	0.0	11.6	8.4	0.1
Mısır	0.1	0.5	1.3	0.5	1.6	0.4	1.9
Tunus	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.2	0.1
C. Diğer İslam Ülkeleri	0.3	1.0	0.6	3.2	1.7	1.3	2.9
III. Diğer Ülkeler	70.1	80.1	3.6	66.0	109.0	121.3	36.3
Genel Toplam	1,967.3	1,820.0	2,125.0	1,484.7	2,938.3	3,837.0	1,002.0

* Ocak-Ağustos

Kaynak : DPT

Dış Borç Stoku
(Milyon USD)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Vadeye göre	40,722	41,751	49,035	50,489	55,592	67,356	65,601	73,278	79,767	82,166
Orta-Uzun vadeli	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577	59,231	61,304
Kısa vadeli	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701	20,536	20,862
Borçluya göre										
Orta-Uzun Vadeli	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577	59,231	
Kamu (KİT'ler dahil)	26,234	27,425	30,416	32,590	33,598	36,237	39,550	39,472	38,087	
Merkez Bankası	6,546	6,975	7,321	6,530	6,150	6,618	8,597	10,486	10,728	
Özel Sektör	1,525	1,606	1,798	2,252	3,184	5,968	6,144	7,619	10,416	
Kısa Vadeli	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701	20,536	
Merkez Bankası	1,830	799	855	557	572	667	828	993	984	
Ticari Bankalar	2,767	3,118	5,373	5,216	7,157	11,127	4,684	6,659	8,522	
Diğer Sektörler	1,820	1,828	3,272	3,344	4,931	6,739	5,798	8,049	11,030	
Alacaklılara göre										
Orta-Uzun Vadeli	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577	59,231	
Uluslararası Kuruluşlar	9,192	8,740	9,564	10,069	9,160	8,674	9,183	9,081	8,148	
İkili Anlaşmalar	11,382	11,431	12,984	14,587	15,035	18,153	20,678	21,558	23,264	
Ticari Bankalar	5,570	5,043	4,843	4,309	3,640	3,083	2,325	2,346	2,310	
Tahvil İhraçları	3,321	5,226	5,877	6,683	9,316	12,623	13,788	14,186	14,780	
Özel Kesim	4,840	5,566	6,267	5,724	5,781	6,290	8,317	10,406	10,729	
Kısa Vadeli	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701	20,527	
Ticari Banka Kredileri	2,950	1,841	3,845	4,144	6,490	9,526	2,901	4,263	5,037	
Özel Kesim Kredileri	3,467	3,904	5,655	4,973	6,170	9,007	8,409	11,438	15,499	
Kredi türlerine göre										
Orta-Uzun Vadeli	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577	59,231	
Proje ve Program Kredileri	19,109	18,929	21,116	22,815	21,819	21,760	25,219	23,598	22,099	
Uluslararası Para Piy. Krd.	5,570	5,043	4,843	4,309	3,640	3,083	2,325	2,346	2,310	
Tahvil İhraçları	3,321	5,226	5,877	6,683	9,316	12,623	13,788	14,186	14,780	
Ertelenmiş Borçlar	503	66	12	11	10	8	9	9	9	
Özel Krediler	5,802	6,742	7,687	7,554	8,147	11,349	12,950	17,438	20,033	
Kısa Vadeli	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701	20,536	
Krediler	3,984	2,950	5,524	6,134	10,065	15,436	8,044	11,230	15,013	
Mevduatlar	2,433	2,795	3,976	2,983	2,595	3,097	3,266	4,471	5,523	

* Haziran itibariyle
Kaynak: TCMB

